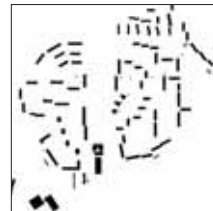
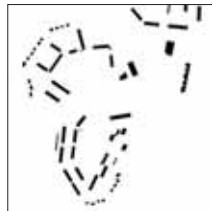
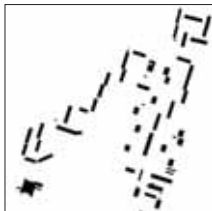

Tampereen keskustan ulkopuolisten 1960- ja 1970-luvun asuinalueiden inventointi ja arvottaminen

Tampereen kaupunki

Kaupunkiympäristön kehittäminen / Maankäytön suunnittelu 7.4.2010

Frenckellinaukio 2 B

PL 487

33101 Tampere

www.tampere.fi/kaavatjakiinteistot/kaavoitus/

Taitto: Birgitta Helsing

Kannen kuva: Ristikukkula / Tesoma (lähde: Aarre Mattisen valokuvakokoelma / Rakennusliike Mattinen & Niemelä Oy)

Pöyry Environment Oy

TIIVISTELMÄ

Selvityksessä on inventoitu Ruotulan, Peltolammin, Multisillan, Kaukajärven ja Annalan, Tesoman sekä Lentävänniemen asuinalueet ja arvotettu ne kaupunkikuvan ja rakennuskulttuurin näkökulmasta. Selvitys on laadittu marraskuun 2009 ja helmikuun 2010 välisenä aikana ja se liittyy Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen Tampereella (EHYT) –työhön, jonka tavoitteena on etsiä asuntorakentamiseen soveltuvia alueita olemassa olevaa kaupunkirakennetta täydentäen ja jatkaen.

1960- ja 1970 –lukujen, nyt 40-50 vuotta vanhat asuinalueet ovat nousemassa vaalittavan rakennusperinnön piiriin. Peruskorjaustarve on ollut alueilla ajankohtainen jo toistakymmentä vuotta. Viime vuosina keskusteluun ovat tulleet mukaan vaatimukset maankäytön tiivistämisestä ja jopa rakennusten purkamisesta. Ilman riittävää analyysiä ns. lähiökauden tavoitteista, rakennuskannasta ja miljööstä on vaarana, että merkittäviäkin rakennuksia puretaan tai maankäyttöä tehostetaan niin, että alueiden ominaispiirteet hämärtyvät ja ajankuva katoaa. Tampereen lähiö- ja aluerakentamiskohteiden arvojen ja muutoksensietokyvyn selvittäminen on ollut kiireellinen tehtävä, jota näiden asuinalueiden rakennusperintöä osataan vaalia ja täydennysrakentaminen suunnitella niihin sopivalla tavalla.

Tässä raportissa on kuvattu 1960- ja 1970 luvun tamperelaista rakentamista kansallisessa viitekehityksessä sekä tarkasteltu lyhyesti aikakauden rakentamistapaan johtaneita kehitystekijöitä. Inventoiduista asuinalueista on kirjattu tiivistetyssä muodossa alueen historia ja rakentuminen, maisema- ja aluerakenne, viheralueet sekä rakennuskannan ominaispiirteet. Näiden tulosten pohjalta kukin alue on arvotettu ottamalla huomioon alueellinen yhtenäisyys, paikallinen identiteetti, ympäristöarvot ja arkkitehtoniset arvot. Kartoilla arvot on esitetty kahtena teemana: punaisella on osoitettu muutoksille herkät, aikakautensa edustavat asuinalueet/alueiden osat, joissa korttelirakenne, ympäristö ja rakennuskanta ovat säilyneet, ja sinisellä aikakaudelleen tyypilliset asuinalueet/alueiden osat, joissa korttelirakenne on säilynyt.

Pohja-aineistona työssä on käytetty Tampereen Infratuotanto Liikelaitoksen Suunnittelupalveluissa laadittuja ns. korttelikortteja, joihin on koottu tiedot asemakaavoituksen vaiheista eli alkuperäisestä asemakaavasta ja siihen tehdyistä muutoksista sekä rakennuskannasta kortteleittain.

Tampereen väkiluku kasvoi toisen maailmansodan jälkeen nopeasti. Tämä synnytti tarpeen laajalle asuinrakentamiselle, joka suuntautui aluksi keskustan tuntumassa oleville esikaupunkialueille. Messukylän ja Lielahden liittäminen kaupunkiin mahdollisti pian myös uudenlaisen aluerakentamisen, joka perustui pääosin kaupungin maanomistukseen. Monet 1940-luvun pientalokaavat otettiinkin 1960-luvulle tultaessa uuteen käsitteeseen. Ruotulan, Peltolammin ja Multisillan omakotitontit vaihtuivat rivitalojen, lamellitalojen ja tornitalojen väljiksi kokonaisuudeksi. Joukkoliikenteen kehitys ja henkilöautojen määrän nopea kasvu loivat edellytykset tälle uudelle asumisideologialle, jossa asunnot ja työpaikat sijaitsivat kaupunkirakenteen eri osissa. 1960-luvulla muutoliike maaseudulta Tampereelle jatkoi kasvuaan, ja myös lisääntyneet opiskelijamäärät tarvitsivat asuntoja. Asuntopulan torjumiseksi tuli rakentaa enemmän, nopeammin ja edullisemmin. Betonielementtitekniikkaan perustuva teollinen rakentaminen tarjosi tähän mahdollisuudet. Lähiöiden rakentaminen perustui suurelta osin aluerakennussopimukseen, joissa kaupunki vastasi kaavoituksesta ja rakennusliike talojen ja kunnallistekniikan rakentamisesta.

Ensimmäinen uusien periaatteiden mukaan suunniteltu ja rakennettu asuinalue oli 1963-1966 toteutettu Ruotula, jossa on havaittavissa yhtäläisyyksiä Espoon Tapiolan puutarhakaupunkiin. Väljästi rakennetulla alueella on sekä pientaloja, rivitaloja, lamelleja että pistetaloja. Ruotulan kanssa samaan aikaan suunniteltiin niin ikään pienimittakaavainen Tohloppi. Varsinainen lähiörakentaminen alkoi pian tämän jälkeen Tesoman Ristimäellä ja Kaukajärven alueella.

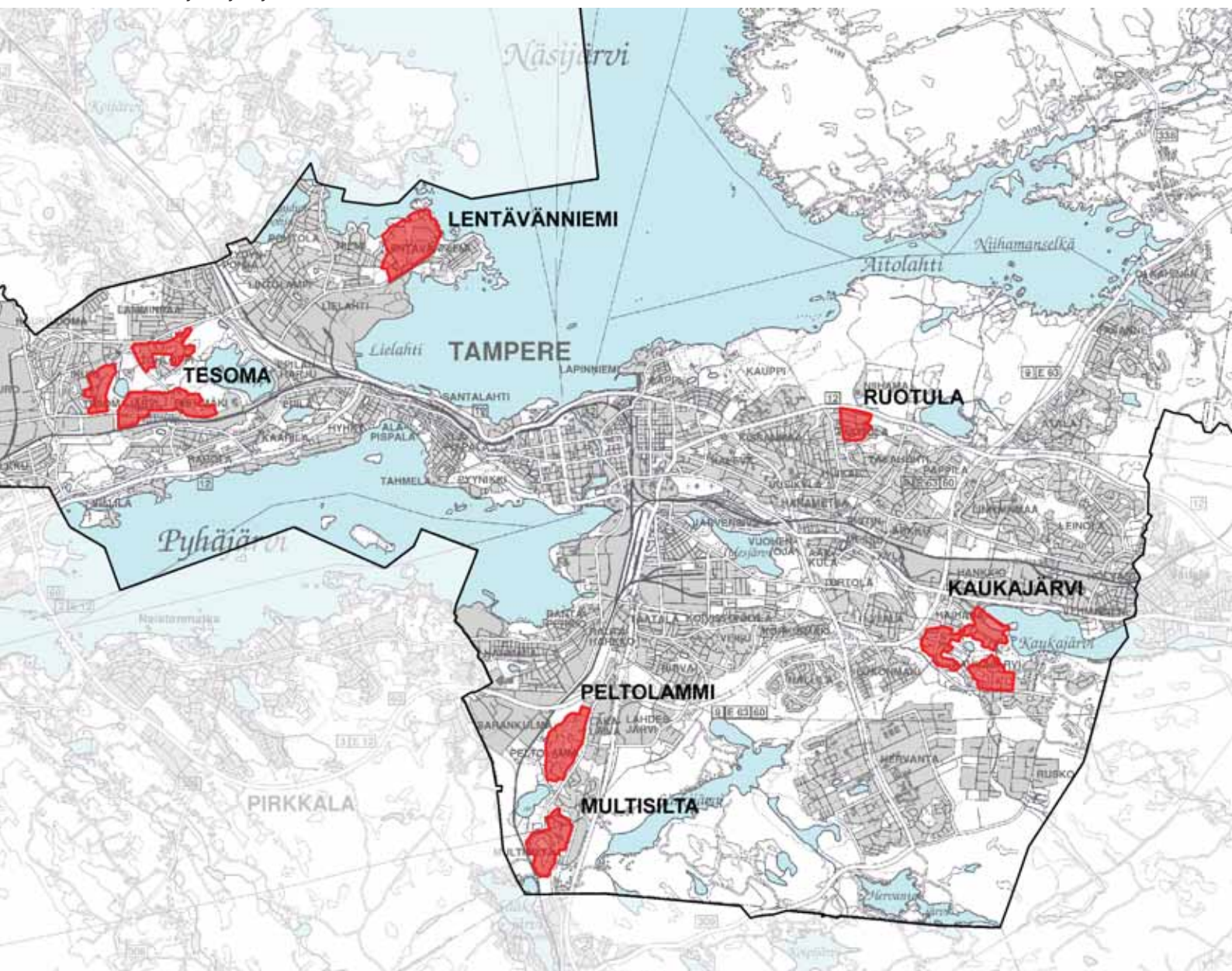
Inventoiduilla alueilla voidaan havaita suunnitteluperiaatteissa tapahtuneet muutokset. Ruotula edustaa Otto-livari Meurmanin opetusten mukaista intiimiä puutarhakaupunkiajattelua, Kaukajärven ensimmäinen vaihe ja Lentävänniemi Helsingin Pihlajamäestä tuttua plastista sommittelua, jolle oli ominaista pitkien lamellien ja korkeampien pistetalojen vaihtelu. Professori Olli Kivisen luomaa ns. keuhkokaaviota, joka perustui liikenteen eriyttämiseen ja keskeisten alueiden vihervyöhykkeeseen, on toteutettu mm. Peltolammin, Multisillan ja Lentävänniemen alueilla. Jyväskylän Kortepohjasta alkanutta ns. kompaktikaupungin mallia sovellettiin Tampereella ensi kertaa Kaukajärven toisen vaiheen rakentamisessa.

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	7
1.1 Tarkoitus.....	7
1.2 Lähtökohdat	7
1.3 Aiemmat inventoinnit	7
1.4 Organisaatio.....	7
2 AIKAKAUDEN ASUNTOALUEIDEN KEHITYSTAUSTA	8
2.1 Suunnitteluajattelun muutos.....	8
2.2 Metsäkaupungista kompaktikaupunkiin	9
2.3 Kehitystekijät Tampereella.....	13
Alueliitokset mahdollistivat kaupungin laajentumisen.....	13
Aluerakentaminen ja betonielementtitekniikka nopeuttivat tuotantoa	13
Liikenteen kehitys mahdollisti asumisen yhä kauempana keskustasta.....	14
Innovatiivinen rakennustekniikan kehitys loi uusia mahdollisuuksia rakentamiselle	15
Standardointi systematisoi rakentamista	15
Rahoitus ohjasi osaltaan rakentamista ja asuntoratkaisuja	16
Aluerakentaminen ja uudet toimintamallit Tampereella.....	16
Varustetason nousu toi laatua asumiseen	17
2.4 Asumisen arkea leimasivat nopeat ja väliaikaiset ratkaisut	17
2.5 Lähiökritiikki kohdistui juurettomuuteen ja ympäristön yksipuolisuuteen	18
2.6 Maisemaa ja kaupunkikuvaa hallitsevat maastonmuodot ja luonnonläheisyys.....	18
2.7 Tulevaisuuden haasteita	19
3 ARVOTTAMISEN PERIAATTEET	20
4 KOHDEALUEIDEN KUVAUS JA ARVOTTAMINEN	22
4.1 RUOTULA	22
4.1.1 Alueen historia ja rakentuminen.....	22
4.1.2 Maisemarakenne.....	25
4.1.3 Aluerakenne	25
4.1.4 Rakennukset ja korttelit	27
4.1.5. Viheralueet	29
4.1.6 Asemakaavaan toteutuneisuus.....	29
4.1.7 Kohteen arvot	30
4.2 PELTOLAMMI.....	32
4.2.1 Alueen historia ja rakentuminen	32
4.2.2 Maisemarakenne	35
4.2.3 Aluerakenne.....	35
4.2.4 Rakennukset ja korttelit.....	37
4.2.5 Viheralueet	39
4.2.6 Asemakaavan toteutuneisuus	40
4.2.7 Kohteen arvot.....	41
4.3 MULTISILTA	43
4.3.1 Alueen historia ja rakentuminen	43
4.3.2 Maisemarakenne	46
4.3.3 Aluerakenne.....	46
4.3.4 Rakennukset ja korttelit.....	48
4.3.5 Viheralueet	49
4.3.6 Asemakaavan toteutuneisuus	49
4.3.7 Kohteen arvot.....	50
4.4 KAUKAJÄRVI JA ANNALA	52
4.4.1 Alueen historia ja rakentuminen	52
4.4.2 Maisemarakenne.....	57
4.4.3 Aluerakenne	58
4.4.4 Rakennukset ja korttelit	60
4.4.5 Viheralueet	61
4.4.6 Asemakaavan toteutuneisuus	63
4.4.7 Kohteen arvot.....	64
4.5 TESOMA	66
4.5.1 Alueen historia ja rakentuminen	66
4.5.2 Maisemarakenne	69
4.5.3 Aluerakenne.....	69
4.5.4 Rakennukset ja korttelit.....	72
4.5.5 Viheralueet.....	74
4.5.6 Asemakaavaan toteutuneisuus	75
4.5.7 Kohteen arvot.....	76
4.6 LENTÄVÄNNIEMI	78
4.6.1 Alueen historia ja rakentuminen	78
4.6.2 Maisemarakenne.....	82
4.6.3 Aluerakenne	82
4.6.4 Rakennukset ja korttelit	83
4.6.5 Viheralueet	84
4.6.6 Asemakaavan toteutuneisuus.....	85
4.6.7 Kohteen arvot	86
KOHTEIDEN ARVOT / YHTEENVETO.....	88

Kohdealueiden sijainti ja rajaukset.

1 JOHDANTO

1.1 Tarkoitus

Tampereen kaupungin Kaupunkiympäristön kehittäminen käynnisti vuoden 2009 syksyllä laajalla pohjatyöllä tämän Tampereen keskustan ulkopuolelle sijoittuvien 1960- ja 1970-lukujen asuinalueiden inventointiin ja arvottamiseen tähtäävän selvityksen. Raportissa on selvitetty ko. ajanjakson asuinalueiden historiallisia, kulttuurihistoriallisia, maisemallisia, arkkitehtonisia ja kaupunkikuvallisia arvoja tulevien maankäytön suunnitelmien pohjaksi. Selvitys koskee Hervantaa lukuun ottamatta aikakauden merkittävimpiä asuinalueita Tampereella: Peltolammia, Multisiltaa, Kaukajärveä ja Annalaa, Tesomaa, Lentävänniemeä sekä Ruotulaa.

1960- ja 1970 -lukujen, nyt 40-50 vuotta vanhat asuinalueet ovat nousemassa vaalittavan rakennusperinnön piiriin. Peruskorjaustarve on ollut alueilla ajankohtainen jo toistakymmentä vuotta. Viime vuosina keskusteluun ovat tulleet mukaan vaatimukset maankäytön tiivistämisestä ja jopa rakennusten purkamisesta. Ilman riittävää analyysiä ns. lähiökauden tavoitteista, rakennuskannasta ja miljööstä on vaarana, että merkittäviäkin rakennuksia puretaan tai maankäyttöä tehostetaan niin, että alueiden ominaispiirteet hämärtyvät ja ajankuva katoaa. Tampereen lähiö- ja aluerakentamiskohteiden arvojen selvittäminen on ollut kiireellinen tehtävä, jotta näiden asuinalueiden rakennusperintöä osataan vaalia ja täydennysrakentaminen suunnitella alueen ominaispiirteitä ja tarpeita korostaen.

1.2 Lähtökohdat

Tämä raportti liittyy Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen Tampereella –työhön, jonka tarkoituksena on etsiä asuntorakentamiseen soveltuvia alueita olevaa kaupunkirakennetta täydentäen ja jatkaen. Työ sisältyy kaupunginhallituksen suunnittelujaoston vuonna 2008 hyväksymään yleiskaavotusohjelmaan ja sen vireille tulosta on ilmoitettu vuoden 2009 kaavoitusohjelmassa. Tätä raporttia varten on jokaisesta inventoidusta alueesta laadittu Korttelikortit –raportti, joihin on koottu tiedot asemakaavoituksen vaiheista eli alkuperäisestä asemakaavasta ja siihen tehdyistä muutoksista sekä rakennuskannasta kortteleittain. Raportteihin on valokuvattu kaikki alueiden rakennukset.

Inventointityön aikana Tampereen kaupungin internet-sivuilla on ollut mahdollista antaa palautetta inventointityötä tekeville ja vastata alueita koskeviin kysymyksiin. Palautetta saatiin yhteensä 30 kpl. Kaupunginosittain palaute jakautui seuraavasti: Peltolampi 9 kpl, Multisilta 8 kpl, Kaukajärvi ja Annala 0 kpl, Tesoma 6 kpl, Lentävänniemi 4 kpl, Ruotula 2 kpl ja muu palaute 1 kpl.

1.3 Aiemmat inventoinnit

Tampereen kaupungilla laadittiin 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa pientaloalueselvityksiä jälleerakennuskauden 1940- ja 1950-lukujen asuntoalueilta. Pientaloalueselvitykset ja raportit sisälsivät inventointeja, arvottamista ja rakentamistapaohjeita sekä ehdotuksia täydennysrakentamisesta. Tämä työ on edelleenkin asemakaavoituksen ja rakennuslupa-harkinnan valmistelu- ja ratkaisuai-neistoa.

Viime vuosina ovat valmistuneet Pispalan (rakennettu 1880-luvulta lähtien), Petsamon (rakennettu 1930-luvulta lähtien), Kissanmaan (rakennettu 1950-luvulta lähtien), Lapin (rakennettu 1910-luvulta lähtien) ja Härmälän (rakennettu 1920-luvulta lähtien) rakennuskannan ja miljöön inventoinnit osana suojeleusmakaavojen valmistelua. Kaleva (rakennettu 1950-luvulta lähtien) on arvotettu valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi. Sen kohdalla inventointi on edessä.

1990-luvun puolivälissä selvitettiin työryhmätyönä 1960-70-luvun asuntoalueiden perusparantamista rakennuskannan ikääntyessä. Työtä jatkettiin 2000-luvun alkuun Aluekehityksen vuorovaihtusohjelmien avulla. Työ kuitenkin hiipui konkreettisten toimien jäädessä toteutumatta. Arvottamisen pohjaksi ei tuolloin tehty nykynäkemyksen mukaan riittäviä inventointeja. Merkittävää täydennysrakentamista alueilla ei ole toistaiseksi toteutettu.

1.4 Organisaatio ja aikataulu

Tampereen Kaupunkiympäristön kehittämisen taholta selvitystyötä ovat tehneet ja ohjanneet yleiskaavoituksesta arkkitehti Karoliina Laakkonen-Pöntys ja arkkitehti Pia Hastio. Asemakaavoituksesta työhön on osallistunut projektiarkkitehti Jouko Seppänen ja Pirkanmaan maakuntamu-seosta kulttuuriympäristön asiantuntijana tutkija Hannele Kuitunen.

Selvityksessä konsulttina on toiminut Pöyry Finland Oy (31.12.2009 asti Pöyry Environment Oy) projektipäällikkö arkkitehti Jarmo Lukan johdolla. Selvitystyötä on alikonsulttina vetänyt tutkija Lauri Putkonen. Pöyry Finland Oy:stä työhön ovat osallistuneet FM Minna Lehtonen, arkkitehti Arto Huovila, maisema-arkkitehti Eeva Rapola ja arkkitehti Sanna Karppinen.

Korttelikortit laadittiin syksyllä 2009. Inventointityö käynnistyi saman vuoden marraskuussa ja konsulttien osalta työ valmistui tammikuussa 2010. Raporttia täydennettiin Kaupunkiympäristön kehittämisessä helmikuun 2010 aikana.

2 AIKAKAUDEN ASUNTOALUEIDEN KEHITYSTAUSTA

Vakiintuneita, tietyn ajanjakson aikana rakennettuja alueita määrittävät ajan yhteiskunnalliset tarpeet, ajanjakson kansainväliset ja kansalliset pyrkimykset, ihanteet ja esikuvat, ajan rakentamistapa, rakentamiselle soveliaat ja vapautuneet alueet ja rakennuspaikkojen ominaisuudet sekä kaavoitus ja rakentamisajankohdan taloudelliset olosuhteet. Nämä lähtökohdat näkyvät alueiden yleisilmeessä, rakennuksissa, rakenteissa, liikenneväylissä, viheralueissa sekä asunto- ja asukasjakoumassa, palveluissa ja muissa toiminnoissa. Tässä luvussa on lyhyesti käyty läpi lähiö- ja aluerakentamiseen johtaneita muutoksia suunnitteluajattelussa ja –ideologioissa, kaupungin kasvussa sekä tekniikan ja toimintamallien kehityksessä.

2.1 Suunnitteluajattelun muutos

Lähiö- ja aluerakentamiseen johtaneet kansainväliset ja kansalliset muutokset suunnitteluajattelussa ja -ideologioissa voidaan tiivistää seuraavasti:

Puutarhakaupunki

1800-luvun voimakkaan ja hallitsemattoman kaupungistumisen ja teollistumisen slummiutumisen, kurjistumisen ja terveysongelmiin kehitettiin filantrooppisista lähtökohdista terveellistä, toiminnallisesti jäsentynyttä kaupungin teollisuusaasteiden ulkopuolelle sijoitettavaa puutarhakaupunki-ajatusta. Tampereella työväen asuntoalueiksi suunniteltiin 1910-luvulla osittain myös itävaltalaisen Camillo Citten kaupunkikritiikin innoittamia kaupunginosia kuten Lappi ja Viinikan alkuosa.

Asumiskone ja toimintojen eriyttäminen

Keskustan ulkopuolisten asuntoalueiden ideologista pohjaa loi myös Kansainvälinen modernin arkkitehtuurin kokous CIAM. Vuonna 1929 se tähtäsi hyvien asumismahdollisuuksien luomiseen kaikille ideana minimiasunto, Vuoden 1933 CIAM teemana oli toimintojen eriyttäminen ns. Ateenan kartta. Funktionalismin toiminnallisuutta korostaen haluttiin teollisuus ja liikenneväylät erilleen asumisesta, väliin puistovyöhykkeet. Petsamon kaupunginosassa on nähtävissä tämän ajattelun vaikutusta.

Hajakeskittäminen

Lähiöiden rakentamiseen johtaneen kehityksen taustalla oli vielä laajempi kansainvälinen yhdyskuntarakenteisiin vaikuttanut ilmiö. Suunnitteluideologiat kehittyivät lähiöiden suuntaan erityisesti yhdysvalloissa, jossa työskennellyt Eliel Saarinen esitti oman mallinsa hajakeskitetystä kaupunkirakenteesta kirjassaan ”The City” vuonna 1943.

Lähtökohdan Saarisen hajakeskittämiselle eli desentralisoidulle kaupungille muodosti yhdysvaltalaisen kaupungin ruuhkaisen ytimen kuormituksen ohjaamisen hajautettuihin osakeskuksiin.

Otto-livari Meurmanin asemakaavaoppi

Otto-livari Meurman otti Saarisen hajakeskityspäätteen käyttöön suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa ja esitti tulkintansa aiheesta 1947 julkaistussa kirjassa Asemakaavaoppi. Asemakaava-arkkitehti Aaro Alapeuso toi asemakaavaopin ajatuksia Tampereen 1950-luvun jälleenrakennuskauden asuntoalueiden suunnitteluun mm. Niemi, Ryydynpohja, Takahuhti, Ikuri, Kissanmaa,.

Olli Kivisen keuhkokaavio

Olli Kivinen jatkoi Meurmanin hajakeskityspäätteen mukaista suunnittelua ja kehitti lähiön rakenteeksi niin sanotun Keuhkokaavion, joka omaksuttiin laajalti käytännön suunnittelussa. Liki jokaisesta Suomen kaupungista löytyy Kivisen kehittämän keuhkokaavion-mukainen asuinalue.

Suomalaiset sovellukset, metsäkaupunki

Suomalainen metsälähiö ei vastaa suoranaisesti mitään kansainvälistä ideologiaa, vaan on omanlainen sovellus tai yhdistelmä näistä ideologioista. Suomessa välttyttiin pahimmilta lähiörakentamisen virheiltä eivätkä suunnittelijat omaksuneet kansainvälisiä suuntauksia sellaisenaan. Varoittavia esimerkkejä inhimillisen mittakaavan unohtamisesta löydettiin esimerkiksi Ruotsista ja Tanskasta.

1960- ja 1970-lukujen keskustan ulkopuolelle suunnitelluissa uusissa asuntoalueissa yhdisteltiin Ebenezer Howardin puutarhakaupunki, Eliel Saarisen hajakeskitys Otto-livari Meurmanin ja Olli Kivisen edelleen kehittämänä, amerikkalaisten sosiologisia kaupunkisuunnitteluteorioita sekä ruotsalaisia aluerakentamisen esimerkkejä.

Kompaktikaupunki

1970-luvulla metsäkaupunki koettiin palveluiden tehostamisessa liian väljäksi. Jyväskylän Kortepohjan 1964-68 suunniteltu asuntoalue edusti uutta tiivistä kompaktikaupunkia, jossa rakenteellinen verkostoajattelu, strukturalismi tuli kaupunkisuunnitteluun. Tampereella vuoden 1968 kilpailun tuloksena on rakentunut Hervannan kompaktikaupungin aatteisiin perustuva tytärkaupunki.

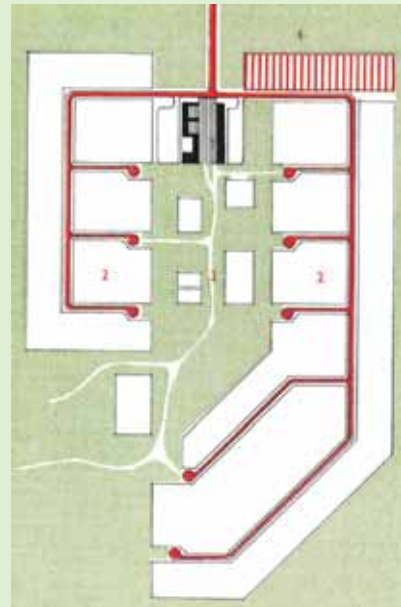

2.2 Metsäkaupungista kompaktikaupunkiin

Tässä selvityksessä tarkasteltavissa asuinalueissa on selviä vaikutteita Saarisen ja Meurmanin asettamista suuntaviivoista ja Kivisen suunnitteluperiaatetta on käytetty selvänä esimerkkinä. Alueissa on nähtävissä vaikutteita Espoon Tapiolan metsäkaupungista ja Helsingin Pihlajamäen lähiöstä. Selvityksen kohdealueet edustavat lähiörakentamisessa varhaista vapaasti maastoon sijoittuvaa metsäkaupunki-mallia.

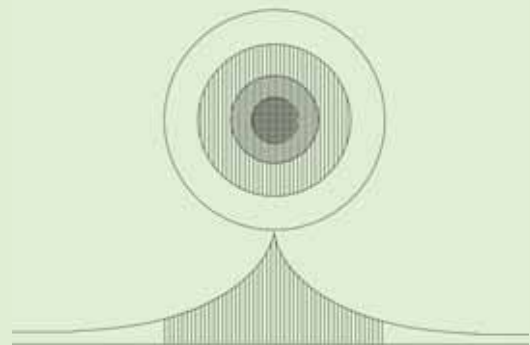
Kivisen suunnitteluperiaatteen mukaan asumalähiö rakentuu ulkosyöttöisen katuverkon varaan. Alueen palvelut on sijoitettu pääosin keskukseen, johon on hyvät yhteydet asutokortteleista keskeisen viheralueen kautta. Kaaviossa on osoitettu myös työpaikka-alue pienteollisuudelle tai käsityölle. Urheilukentät sijoittuvat keskeiselle viheralueelle ja lisäksi asumalähiötä ympäröivät viheralueet. Lähiöiden väliin jääville alueille esitettiin sijoitettavaksi liikenneväylät ja mahdollisesti julkisia rakennuksia. Funktionalistisen suunnitteluideologian mukaisena tavoitteena oli erotella asuminen ja työpaikat eri alueille kuitenkin niin, että työpaikka-alueita sijoitetaan liikenteen hajauttamiseksi kaupungissa eri suunnille.

Lähiöiden korttelirakenteessa haluttiin eroon keskikaupungin umpikorttelirakenteesta ja ahtaudesta. Väljää korttelirakennetta perusteltiin alueen viihtyisyydellä ja asuntojen valoisuudella. Katuverkolle ja pysäköinnille jätettiin väljät tilavaraukset. Rakentamisajan kaupunkikuvatavoite oli toisenlainen kuin nykyisin, sillä lähiöissä ei tavoiteltu perinteistä kaupunkitilaa. Nykyisin koettavissa oleva ympäristön väljyys on osa lähiön alkuperäisiä arvoja.

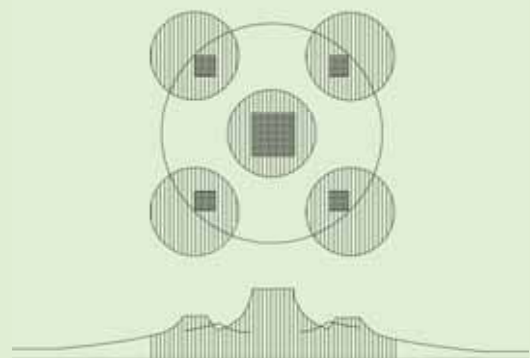

Asumalähiön kaavio:

1. Lähiökeskus, jossa pääosa lähiön myymälöistä sijaitsee, 2. asutokortteli; ajoneuvoliikenne suuntautuu kortteleihin ulkoapäin, kun taas jalankulkutiet suuntautuvat alueen keskelle, 3. keskeinen viheralue, yleiset rakennukset ja pallo- tai leikkikentät, 4. lähiön pienteollisuus- tai käsityöalue.

18 Konsentrinen kaupunki

19 Desentralisoitu kaupunki

Kuvassa ote Olli Kivisen laatimasta Hämeenlinnan yleiskaavasta vuodelta 1957, jossa on havainnollistettu lähiöiden rakentamisen suunnitteluperiaatteita. Vasemmalla ns. keuhkokaavio, joka toimi esimerkkinä monen metsälähiön suunnittelussa. Oikealla kuvassa desentralisoidun kaupungin suunnitteluperiaate, jossa keskustan tiivistämisen sijaan pyrittiin hajauttamaan kaupunkirakennetta. Tampereen lähiöissä keuhkokaavion rakenne on selvästi nähtävissä Peltolammilla, Multisillassa, Kaukajärvellä ja Lentävänniemeissä. (Lähde: Hämeenlinnan yleiskaava 1957, Olli Kivinen)

Vertailu Itä-Tapiolan ja Ruotulan alueiden välillä osoittaa, että alueiden suunnittelussa on noudatettu samoja periaatteita. Tapiolan rakentaminen alkoi vuonna 1953. Ruotulan asemakaava on hyväksytty 1961 ja rakentaminen alkoi 1962.

Espoon Tapiolan metsäkaupunki toimi esimerkkinä Suomen ensimmäisille aluerakennuskohteille. Näitä olivat Helsingin Herttoniemi, Munkkivuori ja Maunula sekä Turun Iso-Heikkilä. Suomen ensimmäisenä lähiönä pidetään Helsingin Pihlajamäkeä, jonka rakentaminen käynnistyi 1960-luvun alussa.

Pihlajamäki perustui Olli Kivisen vuonna 1960 laatimaan kaavaan. Sen vaikutus näkyy Tampereella Kaukajärven rakenteessa pitkänä lamellitaloina ja korkeina pistetaloina. Pihlajamäen asuinrakennuksista järjestettiin suunnittelukilpailu, jonka voitti Lauri Silvennoinen.

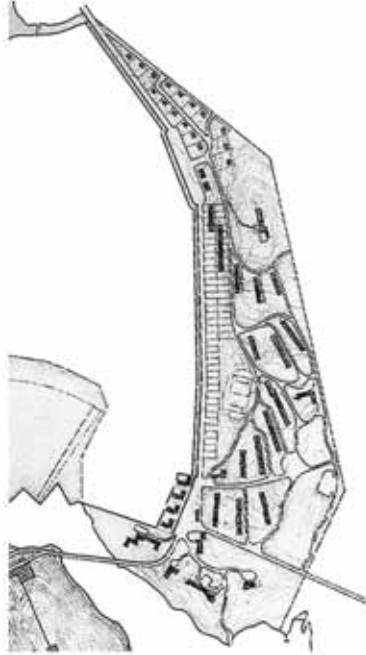
Pihlajamäen suunnitelmissa on taas vaikutteita Tampereen Kalevaan vuosina 1955-1960 rakennetusta Kalevankartanosta, jonka suunnittelijoina toimivat Dag Englund ja Lauri Silvennoinen. Kalevankartano on pitkään nauhamaiseen lamellitaloon ja pistetaloryhmään perustuva suurkortteli, joka sijaitsee Kalevantien ja Sammonkadun välissä ja se tunnetaan paremmin Kiinanmuurina.

1960-luvulla kaupunkia suunniteltiin kuin veistosta tai vapaasti sommiteltua maalausta. Aikakaudella vaikuttaneet suunnitteluideologiat ja suuntaukset sekoittuivat ja vaikutteita tuli useilta eri suunnilta. Lähiöiden suunnittelun periaatteet eivät kehittyneet hetkessä, vaan pitkän prosessin seurauksena. Tarkasteltavien Tampereen kohdealueiden suunnittelussa on yhdistelty useita vallalla olleita periaatteita ja ne noudattelevat rakenteeltaan vapaasti maastoon sovitun metsälähiön periaatetta kukin omanlaisena sovelluksenaan.

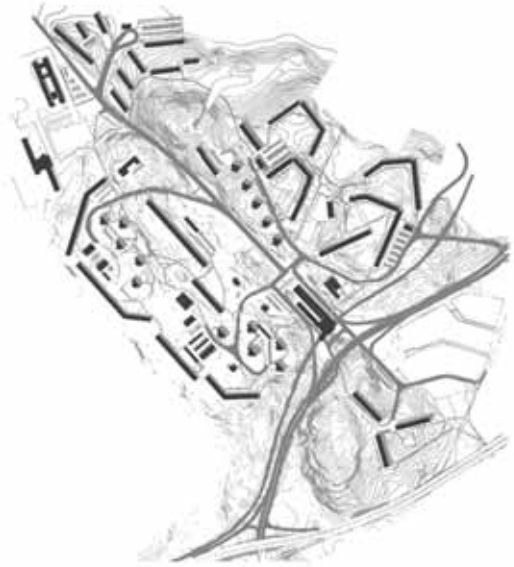
Metsäkaupunkia kohtaan esitetyn kritiikin seurauksena lähiöiden suunnittelussa alkoi 1960-luvun puolivälin jälkeen muutos tehostetumpaan rakenteeseen. Metsäkaupungista siirryttiin kompaktikaupunkiin, jossa rakenne oli tiiviimpi ja suorakulmaista ruudukkoa noudattava ruutukaava. Kompaktikaupungin suunnittelulla pyrittiin sosiaalisuutta parantamaan tiiviimmällä rakenteella. Ensimmäisenä kompaktikaupungin sovelluksena pidetään Bengt Lundstenin vuonna 1965 suunnittelemaa Jyväskylän Kortepohjan aluetta.

Tampereen suurimman lähiön Hervannan suunnittelu käynnistyi 1960-luvun lopulla kompaktikaupungin periaatteen mukaisesti. Rakentaminen alkoi 1970-luvun alussa, mutta painopiste oli kuitenkin vuosikymmenen lopulla. Toteutustapana elementtirakentaminen oli vallalla koko 1970-luvun ajan.

Sunila

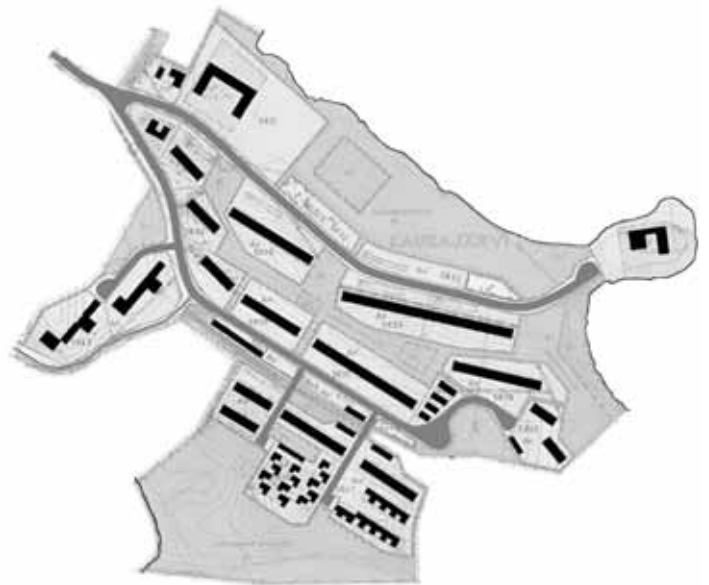
Pihlajamäki

Lentävänniemi

Kaukajärvi

Kotkan Sunilan (suun. Alvar Aalto) ja Helsingin Pihlajamäen alueen vertailu Lentävänniemen ja Kaukajärven I rakennusvaiheen asemakaavan mukaiseen havainnekuvaan.

KEHITYS SUOMESSA

1920

1950

1960

1970

TEKNINEN KEHITYS:

Standardointi

LVIS-järjestelmien tekn. kehitys: wc, vesi, kauko/aluejäpö

Rationalisointi, rakennustyön tehostaminen

Elementtien kokeiluja ja osaelementtejä

Myös muu rakennustekniikka kehittyi

1962-1964 elementti-tekniikan läpimurto

Modulimitoitus

Määrälliset ja taloudelliset tavoitteet pääosassa

YHTEISKUNNALLISET ILMIÖT:

Suuri maallamuutto ja kaupunkien kasvu

yksityisautojen yleistyminen

Lähiöiden rakentaminen

Joukkoliikenteen kehittyminen

Teollisuuden kehitys, palveluyhteiskunta

1949 Arava

Asuntokysymys

IDEOLOGIOIDEN KEHITTYMINEN:

Funktionalismi, toimintojen eritteleminen

Lähion ensimmäiseksi malliksi metsäkaupunki

Lähion ideaalimalli: keuhkokaavio

Avoin tilarakenne

Alue-rakentaminen

(Ruutukaava) Kompaktikaupunki

Lähiökritiikki Ympäristöreaktio

Elieel Saarinen Hajakeskitys Pro Helsingfors 1918 The City 1943

1946 Heikki von Hertzen: Koti valko kasarmi lapsillemme

1947 O.I. Meurman Asemakaavaoppi

1953 Viljo Revell "sininen nauha" Asuntoreformikilpailu

1957 Olli Kivinen Keuhkokaavio, Hameenlinnan yleiskaava

1958 Rakennuslain muutos

1967 Pentti Murole Kompaktikaupunki

1936 Alvar Aalto Sunila
1940 Olympiakylä

1951 Espoo Tapiola

1958 Pohjoinen Tapiola

1960 Helsinki Pihlajamäki

1962 Helsinki Myllypuro

1965 Jyväskylä Kortepohja

1967 Helsinki Siltämäki

1969 Vantaa Koivukylä

KEHITYS TAMPEREELLA

1920

1950

1960

1970

Alustava kehitys: Esikaupunkien kasvu

Lappi, Petsamo, Viinikka, Nekala, Härmälä Järvensivu

Jälleenrakentamisen aika mm Kissanmaa, Koivistonkylä, Viiala, Kalkku, Ikuri, Pohtola, Niemi

1945 Kaleva

Kantakaupungin kasvu

1959 Kalevan Sampo

1961 Ruotula

1955-1960 Kalevankartano eli Kiinanmuurin kortteli

Alueliitokset ja lähiöalueet:

Hatanpää 1920- Peltolampi, Multisilta Harju 1937 - Tesoma Messukylä 1947 - Ruotula, Kaukajärvi Lielähti 1950 - Lentävänniemi

1954 Rahola

1958 Muurarien lakko

1959 Ensimmäinen puolielementtitalo

Amurin muutos

Tammelan muutos

1962 Ensimmäinen täyselementtitalo

Lähiöiden aika

1964 Kaukajärvi

1966 Lentävänniemi

1965 Peltolampi

1967 Multisilta

1963 Tesoma

Tohloppi 1961 Ristimäki Tesomajärvi

1968 Hervanta

1967 Kaukajärvi II

1972 Kaukajärvi III Annala

1970 ensimmäinen BES-koetalo Nekalaan

3M-modulimitoitus

2.3 Kehitystekijät Tampereella

Suomen sodanjälkeinen nopea teollistuminen nopeutti myös kaupungistumista. Euroopan nouseminen sota-ajasta jaloilleen, sotakorvausten rasakat vaatimukset ja sodanjälkeinen Neuvostoliiton bilateraalin kauppa vahvistivat Tampereen konepaja-, tekstiili- ja kenkäteollisuutta. Tampere jatkoi kehitystään vetovoimaisena työvoimavaltaisen teollisuuden kaupunkina ja sai osansa 1950-luvulta alkaneesta maaltamuutosta. Tästä seurasi 1960- ja 1970-lukujen aikana huomattava asuntotuotannon tarve. Asuntojen kysyntään pystyttiin vastaamaan aluerakentamisella. Uusien, vanhas-ta kaupunkirakenteesta erillisten asuinalueiden, rakentamisen mahdollistivat mm. autoistuminen, liikenneväylien, julkisen liikenteen ja rakennustekniikan kehittyminen sekä kaupan palvelut. Seuraavissa kappaleissa käydään tiivistetysti läpi lähiö- ja aluerakentamisen mahdollistaneita tekijöitä Tampereella.

Alueliitokset mahdollistivat kaupungin laajentumisen

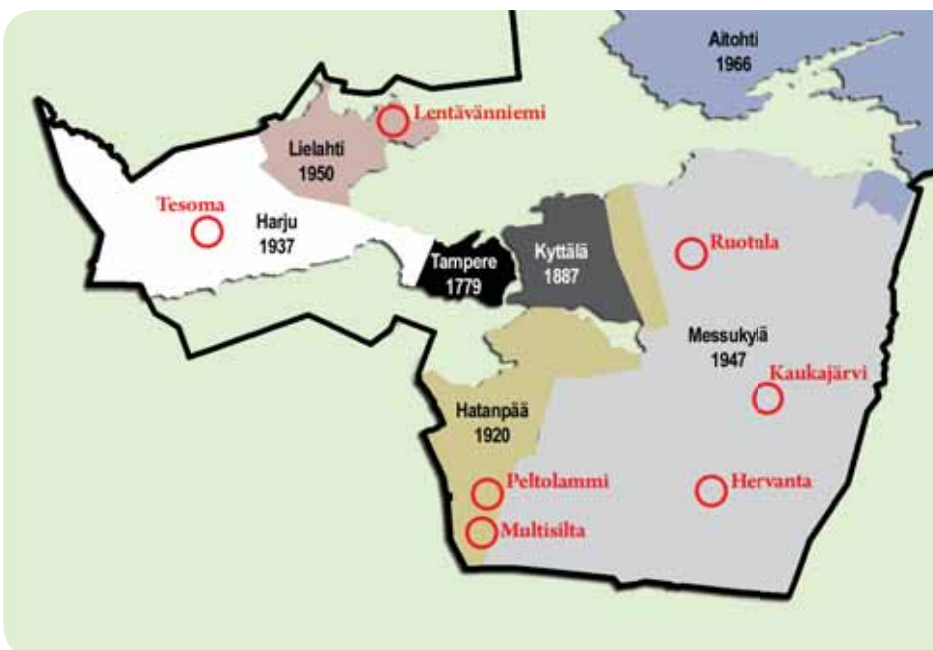
Ennen 1960-lukua Tampere oli kasvanut kaupungin liitosalueiden myötä kehämäisesti esikaupunkina keskustan ympärille. Tampereen esikaupunkieihin kuuluivat Lappi, Petsamo, Viinikka, Nekala, Härmälä. Pispala ja Järvensivu olivat kehittyneet esikaupunkimaisina alueina kaupungin silloisten rajojen ulkopuolelle. Myös Kaleva, Härmälä ja Pyy-nikki olivat vielä kiinteästi kaupunkirakenteeseen liittyneitä alueita.

Tampereen kaupunkiin tehtyjen alueliitosten johdosta kaupungilla oli osoittava alueita lähiöiden rakentamiseen. Hatanpään alueliitos toteutui vuonna 1920 ja siihen sisältyivät Peltolammin ja Multisil-lan alueet. Harjun liitoksessa vuonna 1937 Tesoman ja Tohlopin alueet liitettiin Tampereen kaupunkiin. Vuoden 1947 Messukylän liitoksen myötä Ruotula ja Kaukajärvi liitettiin osaksi Tamperetta. Lielahti oli osa Ylöjärveä vuoteen 1950 asti, jolloin tehdyssä liitoksessa myös Lentävänniemestä tuli osa Tamperetta.

Aluerakentaminen ja betonielementti-tekniikka nopeuttivat tuotantoa

1960-luvun asutopulaan tarvittiin asuntoja yhä enemmän ja nopeammin. Ratkaisuksi tarjottiin aluerakentamista ja betonielementtien hyödyntämistä. Tiilirakentamiseen verrattuna elementtituotannon etuina olivat edullisuus ja nopeus. Aluerakentamisessa päästiin noin 20–30 % edullisempaan hintatasoon verrattuna silloisiin aravatalojen hintoihin.

Selvityksessä mukana olevista alueista ensimmäisenä toteutettiin Ruotula. Sijainniltaan se oli vielä selkeästi lähempänä kantakaupunkia ja muita pienempi niin pinta-alaltaan kuin asukasluvultaan. Ruotulan alueella on selviä vaikutteita Espoon Tapiolan metsäkaupungista. Alueen suunnitelmat on hyväksytty 1961 ja alueen ensimmäiset kerrostalot valmistuivat vuonna 1963. Ruotula oli Tampereen ensimmäinen aluerakennuskohde.

Kaupungin laajentuminen mahdollisti lähiöiden rakentamisen. Inventoiduista alueista Ruotula ja Kaukajärvi sijoittuvat Messukylän alueelle, Peltolampi ja Multisilta Hatanpään alueelle, Tesoma Pohjois-Pirkkalasta liitetyn Harjun liitosalueelle ja Lentävänniemi Ylöjärvestä liitetyn Harjun alueelle. Ruotulan alue rakentui olemassa olevan kaupunkirakenteen jatkoksi ja Tohlopin-Tesoman alue liittyi läheisten Lamminpään, Ikurin ja Raholan pientaloalueiden läheisyyteen. Sen sijaan Kaukajärvi, Peltolampi ja Lentävänniemi rakennettiin irralleen sen hetkisestä kaupunkirakenteesta.

Tohlopin aluerakentamissuunnitelmat on hyväksytty 1961. Tohloppi on suunnitelmien mukaan pientaloalue, eikä suunnitelmassa ole osoitettu kahta kerrosta korkeampia rakennuksia yhtä neljäkerroksista taloa lukuun ottamatta. Alkuperäisistä suunnitelmista poiketen Tohlopin alueelle on rakennettu myös kolmekerroksisia elementtikerrostaloja.

Seuraavina vuosina hyväksyttiin useita lähiöiden suunnitelmia: Tesoman alueen suunnitelma hyväksyttiin 1963. Vuoden 1964 aikana hyväksyttiin Peltolammin, Kaukajärven ja Lentävänniemen asemakaavat. Peltolammin alueen jatkoksi suunniteltiin Multisillan alue vuonna 1967. Tesoman Ristimäen lamellitalot valmistuivat vuonna 1964. Kaukajärven rakentaminen käynnistyi vuoden 1964 aikana ja ensimmäiset talot valmistuivat 1965. Peltolammille ensimmäiset asuintalot valmistuivat vuonna 1966. Multisilta ja Lentävänniemi on rakennettu muutamia vuosia myöhemmin.

Kaupunki kasvoi 1960- ja 1970-lukujen aikana useaan eri suuntaan. Samanaikaisesti oli rakenteilla Tesoman, Peltolammin ja Kaukajärven alueet. Myös kaupunkirakenteen sisällä tapahtui merkittäviä muutoksia, erityisesti Amurin ja Tammen alueilla, kun vanhaa puukaupunkirakennetta uudistettiin uusilla suunnittelupeniaatteilla ja rakennustekniikalla. Tampereen kaupungin väkiluku kasvoi aktiivisimman lähiörakentamisen aikana eli vuosien 1965 - 1980 välillä 25 287 asukkaalla. Jos tarkastelun ulottaa hieman pitemmälle, niin kasvua vuosien 1960 ja 1980 välillä on 40 427 asukasta.

Asukaslukujen kehitys kaupunginosittain on esitetty oheisessa taulukossa, johon tiedot on koottu Tampereen kaupungin tilastollisista vuosikirjoista (Henkikirjoitettu väestö osa-alueittain –taulukot).

Taulukko: Asukasmäärät kaupunginosittain 1970-2009.

Tilastoalue	1970	1980	1990	2000	2009
Ruotula	2 404	1 841	1 561	1 784	1 505
Peltolampi	3 025	3 596	3 291	3 581	3 536
Multisilta	343	3 713	2 883	2 374	2 444
Kaukajärvi	2 948	6 681	7 736	9 436	10 758
Lentävänniemi	2	5 236	5 015	4 448	4 201
Tohloppi	786	1 786	1 832	1 837	2 097
Tesomajärvi	3 009	2 363	1 759	1 426	1 354
Ristimäki	3 135	2 825	2 158	1 840	2 140
Ikuri	2 516	3 848	4 010	4 459	4 132

Aluerakentaminen väheni vuoden 1973 energiakriisin ja siitä aiheutuneen taloudellisen laskusuhdanteen seurauksena. 1970-luku oli loppuun asti kuitenkin vielä tiiviin lähiörakentamisen aikaa, mutta käynnissä oli jo muutos mm. lähiörakentamista kohtaan esitetyn kritiikin seurauksena. 1980-luvulla aluerakentaminen toteutettiin jo toisenlaisista lähtökohdista, kuten Linnainmaa, Haapalinna ja Hallilla.

1970-luvun loppupuolella, Tampereen suuren väestökasvun taituttua, lähiöiden epäiltiin jäävän pysyvästi kaupunkirakenteesta irrallisiksi. Tämän hetkistä kaupunkirakennetta tarkasteltaessa voidaan huomata, että 1960- ja 1970-luvun lähiöt ovat pääosin liittyneet kiinteäksi osaksi kaupunkirakennetta. Vireillä olevan Lahdesjärvi-Lakalaiva osayleiskaavan toteutuminen tulee yhdistämään Helsinki-Tampere moottoritien länsipuolella sijaitsevan Peltolammin eteläisen Tampereen kokonaisuuteen.

Liikenteen kehitys mahdollisesti asumisen yhä kauempana keskustasta

Tampereella liikenteen ja asuinalueiden kehityskulku tapahtui päinvastoin kuin puutarhakaupunki-mallissa oli esitetty: joukkoliikenteen kehittyminen alkoi esikaupunkikehityksen johdannaisena 1920-luvulla. Puutarhakaupungin ideaalimallin mukaan ensin olisi kehitetty liikenteelliset edellytykset esikaupunkien kasvulle, mutta Tampereella rakentuivat ensin esikaupungit ja vasta sitten alkoi joukkoliikenteen kehitys.

Lähiöiden kehittymisen edellytyksenä oli liikenteellinen saavutettavuus, koska lähiöt sijoittuvat kaupunkirakenteesta irralleen. Yksityisautojen yleistyminen ja toimiva joukkoliikenne mahdollistivat asumisen kauempana keskustasta. Lähiölle edullinen sijainti oli myös lähellä olemassa olevia liikenneyhteyksiä. Autoistumisen myötä liikenteestä muodostui tärkeä kaupunkirakenteellinen elementti. Liikenteen kehittymisen mahdollisti kaupunkirakenteellisten toimintojen eriyttämisen ja se oli myös vallitsevan suunniteluajattelun mukainen tavoite. Lähiöistä muodostui puhtaasti asuinalueita ja työpaikat sijaitsivat erillisillä alueilla. Tämä ei tarkoittanut välttämättä pitkiä etäisyyksiä, sillä työpaikka-alueita oli jakautunut eri puolille kaupunkia. Myös virkistys ja kauppa alkoivat eriytyä omille alueilleen.

Innovatiivinen rakennustekniikan kehitys loi uusia mahdollisuuksia rakentamiselle

Elementtitekniikkaan otettiin mallia kansainvälisistä esimerkeistä ja sovellettiin suomalaiseen tuotantoon. Mallia haettiin Ruotsista ja Tanskasta sekä erityisesti Ranskasta. Rakennustekniikassa ranskalaisten esimerkillä oli vaikutusta suomalaiseen elementtitekniikkaan, vaikka esimerkin mukaisia tekniikoita ei kuitenkaan lisensoitu sellaisenaan. Suomalaiset rakennusliikkeet kehittivät omia tuotantomenetelmiä paikallisiin oloihin paremmin soveltuvina.

Tampereella asuntotuotannon kehityskulku kerrostalovoittoiseksi tapahtui Kalevan alueella, joka kuitenkin toteutettiin vielä pääosassa tiilirakenteisina taloina. Kalevaan rakennettiin aravatalojen lisäksi myös edullisia puolikunnallisia taloja. Tiilitalojen rakentaminen oli vielä käsityötä. 1950-luvulla alettiin etsiä keinoja rakennustyön rationalisointiin työmenetelmiä tehostamalla. Tampereen ensimmäiset elementtitalot valmistuivat 1955 osoitteisiin Kaskitie 19 ja 21. Kalevan alueella tehtiin kehitystyötä, jota sitten voitiin täydessä mitassa hyödyntää lähiöiden rakentamisessa. Kalevassa rakennettiin vielä talo ja kortteli kerrallaan, josta sitten siirryttiin alueiden rakentamiseen.

Tampereella toiminut rakennusliike Mattinen & Niemelä Oy oli elementtitekniikan pioneereja Suomessa, kun se kehitteli elementtijärjestelmää ranskalaisen Camus-järjestelmän esimerkin mukaisesti. Tampereella ensimmäiset elementtirakentamisen ja kehitystyön kohteena oli Kalevan Sampo. Rakennusten suunnittelijana toimi Olli Vahtera, joka oli myöhemmin monien muiden aluerakennuskohteiden suunnittelijana. Korttelin taloja rakennettiin osaelementteinä ja kaksi taloa täyselementteinä. Kalevassa ensimmäiset puolielementtitalot valmistuivat 1959. Myös Tampereen Haka siirtyi elementtien käyttöön Kalevan alueen rakentamisessa. Kehitystyötä tehtiin, kun rakennettiin puolielementtitekniikalla Pellervonkadun Hakan taloja vuosien 1961-1963 aikana.

Suomen ensimmäinen täyselementtitalo valmistui vuonna 1962, jolloin valmistui myös rakennusliike Mattinen & Niemelän ensimmäinen täyselementtitalo. Rakennustekniikan kehittämisessä käytiin kilpajuoksua ja ensimmäiseksi elementtirakentajaksi on ilmoittautunut useampi rakennusliike. Joka tapauksessa Tampereella oltiin tuolloin kehityksen kärjessä. Elementtien käyttö yleistyi 1960-luvun alussa, kun useat rakennusliikkeet ottivat elementtitekniikan käyttöön. Varsinainen lä-

pimurto tapahtui vähitellen vuosien 1962 ja 1964 välisenä aikana ja elementtitekniikka syrjäytti paikallarakentamisen.

Betonitekniikan yleistymisen ensimmäisenä vaiheena oli suurmuottien käyttö, mutta se nähtiin vain välvaiheena siirtymistä täydelliseen elementtirakentamiseen. Betonin etuna perinteiseen tiilirakentamiseen verrattuna oli sisätöiden huomattava vähentyminen, koska betonilla saatiin tehtyä sileitä seinäpintoja ja siten tehostettiin rakentamista. Betonirakentamiseen liittyi tärkeänä rakentamisen rationalisointia, jonka avulla tavoiteltiin rakentamisen kustannusten alentamista.

Talotyyppeinä olivat yleisimpinä nauhamaiset useiden porrashuoneiden lamellitalot ja yhden porrashuoneen ympärille ryhmittyvät pistetalot. Suunnitteluperiaate oli avoimesti luonnonympäristöön sijoittuvat rakennukset. Rakennustyyppinä pistetalo vastasi hyvin avoimen ympäristön suunnitteluperiaatteeseen. Lamellitaloilla on joissakin tapauksissa muodostettu suljettua korttelirakennetta, mutta pääsääntöisesti ne ovat vapaasti maastoon sijoitettuja.

Taloudellisesti tehokas elementtitekniikan käyttö edellytti rakennustyön koneellistamista ja nostureiden käyttöä rakennustyömaalla. 1960-luvulla elementtien koko pysyi pienenä, mutta elementtien koon kasvaessa tarvittiin tehokkaampia nostureita. Rakentamisessa käytettiin myös tilaelementtejä kylpyhuoneiden osalla, jotka voitiin nostaa valmiina paikalleen. 1960-luvun ja 1970-luvun alun lähiöissä nosturit ja niiden radat eivät vielä vaikuttaneet rakennusten sijoitteluun.

1960-1970-lukujen aikana kerrostalorakentamisen rakennusteknisessä kehityksessä vaikiintui torninosturi, suurmuotti, kirjajhyllyrunko ja ruutuelementti.

Standardointi systematisoi rakentamista

Rakentamisen rationalisoinnin yksi ilmentymä oli standardointi, joka käynnistyi vuonna 1942 Suomen Arkkitehtiliiton jälleenrakennustoimiston perustamisen myötä. Alkuvaiheessa työ keskittyi ikkuna- ja ovistandardien laatimiseen sekä rakennustietokortiston luomiseen. Standardointityöllä oli merkittävä vaikutus sodan jälkeisessä jälleenrakentamisessa.

Väestöliiton vuonna 1953 järjestämässä asuntoreformikilpailussa todettiin, että rakentamisessa on pyrittävä suuriin rakennusyksiköihin ja rakennusosien standardointiin. Kilpailusta on tunnettu Viljo Revellin ehdotus Sininen nauha.

Tapiolan itäinen lähiö oli Suomen ensimmäinen merkittävä elementtirakentamiseen pohjautuva alue. Tapiolassa kokeiltiin useissa kohteissa osaelementtejä. Ensimmäinen täyselementtitalo oli Viljo Revellin suunnittelema As.Oy Mäntyviita, johon tarvittavat elementit valettiin työmaalla.

Elementtirakentamisen kehityttyä standardoinnin ohella kehitettiin mittajärjestelmiä. Mitoituksessa käytettiin 1960-luvun alkupuolella 1M- ja 3M-modulimitoitusta ja 1960-luvun lopulla ryhdyttiin kehittämään BES-järjestelmää. Ensimmäinen BES-koetalo valmistui vuonna 1971 Tampereelle Nekaan.

Aluerakentaminen ja uudet toimintamallit Tampereella

Lähiöiden rakentaminen perustui suurelta osin aluerakennussopimuksiin, jossa kaupunki vastasi kaavoituksesta ja rakennusliike talojen ja kunnallistekniikan rakentamisesta. Aluerakentamisen mahdollisti vuoden 1958 rakennuslain muutos.

Kaupunki solmi lähiöiden rakentamisesta aluerakennussopimuksia rakennusliikkeiden kanssa. Kaupungin tehtäväksi jäi alueiden kaavoitus yhteistyössä rakennusliikkeiden ja alueita suunnitelleiden arkkitehtitoimistojen kanssa. Alueiden suunnitteluryhmissä oli mukana kaupungin asemakaavaosasto, rakennusten tai alueiden suunnittelusta vastannut arkkitehtitoimisto ja rakennusliikkeen edustajat.

Lähiöitä alettiin rakentaa alueille, jotka olivat kaupungin omistuksessa tai maanhankinta oli muuten järjestettävissä. Kaukajärven toteutuksessa kaupungin osuus oli pienempi, kun alueen maanhankinnasta vastasivat Keskisen Rakennusliike Oy ja Niilo Ahti Oy.

Aluerakentamisessa haettiin uusia toimintamuotoja. Peltolammilla rakennusliikkeen vastuulle jäi myös kunnallistekniikan toteuttaminen. Alueille rakennettiin myös aluelämpökeskuksia, joita on nähtävissä Ruotulan, Peltolammin ja Kaukajärven alueilla. Kaukajärvelle perustettiin Kaukajärvi-osuuskunta hallinnoimaan ja huoltamaan aluetta ja rakennuksia.

Rakennusliikkeiden toimintatapaa nimitettiin perustajaurakoinniksi, jota on kutsuttu myös nimityksellä grynderi. Toimintatavassa rakennusliike hankkii tontin, vastaa talon suunnittelusta, rakentaa talon ja myy asunnot. Rakennusliikkeiden toimesta hoidettiin myös alueiden suunnittelu. Arkkitehtitoimisto Vahtera & Heino suunnitteli se-

kä Peltolammin että Lentävänniemen aluerakenteen. Kaukajärvi-toimikunta antoi alueen suunnittelun arkkitehtitoimisto Heikki Aitolan tehtäväksi.

Asuntojen teollisessa tuotannossa siirryttiin 1970-luvulla kokonaisvastuurakentamiseen, jossa rakennusliike vastasi kaikesta rakennushankkeen toimista. Rakennuttaja määritteli tilatarpeet ja järjesti rahoituksen. Rakennusliike vastasi rakentamisesta kokonaisuudessa avaimet käteen -periaatteella.

Rahoitus ohjasi osaltaan rakentamista ja asuntoratkaisuja

Rahoitusjärjestelmien kehittyminen oli yksi edellytys laajamittaiselle aluerakentamiselle. Rakennusliikkeiden ja kaupungin lisäksi tarvittiin pankkien ja julkisen rahoitusjärjestelmän kehittymistä sekä asukkaiden omaa asuntosäästämistä. Vuonna 1949 perustettiin Arava eli Asuntorakennustuotannon valtuuskunta rahoittamaan asuntorakentamista.

Aravan ehtoihin kuului myös asuntojen mitoitussääntöjä, jotka ohjasivat asuntojen ja alueiden suunnittelua. Arava säänteli myös asuntojen tilamitoitusta ja sen ehdoissa määriteltiin esimerkiksi huoneistojakauma, jonka johdosta arava-rahoitetuissa lähiöissä suositettiin pienasuntojen sijaan perheasuntoja. Vertailuna voidaan käyttää aiemmin rakennettua Kalevan aluetta, jossa painotettiin pienemmällä mitoituksella toteutettuja asuntoja.

Aravan mitoitussäännöt takasivat asuntojen laadun ja määrittelivät myös laadun minimitason. Minimitasosta muodostui noudatettava ohjeisto, jota seurattiin. Käytännössä tämä saattoi myös rajoittaa rakentamiseen laatuun panostamista, kun minimistä muodostui noudatettava rakentamisen taso.

Arava edellytti asunnon ostajalta omarahoitusosuutta, jolloin myös asuntosäästäminen kehittyi. Aravan alkuvaiheessa vaadittiin 60% omarahoitusosuutta, mutta osuutta pienennettiin, jotta asunnon hankkiminen onnistuisi myös pienemmällä tuloilla. 1960-luvulla omarahoitusosuus oli noin 30%, kun samaan aikaan pelkällä pankkilainoituksella asunnon omarahoitusosuus oli noin 70%.

Pankeilla oli merkittävä rooli aluerakentamisen rahoittajina. Esimerkiksi Lentävänniemen aluerakentaminen jaettiin Yhdyspankin ja Postisäästöpankin rahoittamiin alueisiin. Kaukajärven rakentamisen rahoittajana toimi Tampereen Säästöpankki.

Pääosa lähiöiden asunnoista oli omistusasuntoja. Osa toteutettiin vuokrataloina ja osa osuuskuntamuotoisina. Kalevan alueella toteutettiin jo ns. puolikunnallisia taloja, jotka eivät vaatineet kaupungilta niin mittavaa taloudellista panosta, koska kaupungin rahoitus oli väliaikaista. Omistusasuminen ei vaatinut kaupungilta rahallisia panostuksia.

Tampereen kaupunki omisti enemmistön rakennusliike Hakasta, joka tunnettiin Tampereen rakentajana. Hakalla oli merkittävä rooli aluerakentajana Multisillassa ja Tesomalla. Haka toimi aluksi sosiaalisessa rakentamisessa, mutta elementtirakentamisen myötä mahdollistui myös aluerakentaminen.

Varustetason nousu toi laatua asumiin

Lähiöiden rakennuskanta oli vertailukohtaan nähden varustetasoltaan korkeatasoista. Kerrostalojen tarjoama asumistasoa verrattiin vanhoihin puutaloihin, joissa oli vielä usein ulkovessa ja kylmä vesi. Iso osa lähiöihin muuttaneista tuli maaseudulta tai Tampereen vanhoilta puutaloalueilta, joten asumisessa oli totuttu vaatimattomaan varustetason. Uusissa kerrostaloasunnoissa oli varusteet, joihin oltiin tyytyväisiä: sisä-wc, vesijohdot, josta tuli sekä kylmää että lämmintä vettä, ja kylpyamme. Kellarikerroksessa oli yleensä yhteiskäytössä oleva sauna. Keittiöstä löytyivät jo 1950-luvulta lähtien yleistyneet sähköliesi ja jääkaappi.

Isompiin asuntoihin liittyi usein parveke. Mahdollisesta vanhan asunnon ahtaudesta oli päästy eroon. Autollekin oli osoitettu oma paikka. Pihasta löytyivät leikkipaikat, tomutustelineet ja pyykkinarut. Läheiset vihervuorot tarjosivat hyvät ulkoilumahdollisuudet.

Alueille oli yleensä suunniteltu myös tarvittavat palvelut, kuten kauppa, päiväkotit ja koulut, vaikkakin niiden toteutumista saatiin usein odottaa. Lähiöiden toteutuksessa oli huomioitu monipuolisesti asumisen perustarpeet ja asumisen laadulliset tarpeet tyydytettiin edulliseen hintaan. Lähiöillä onnistuttiin vastaamaan määrällisiin ja taloudellisiin tavoitteisiin, mutta ympäristö jäi toisarvoiseksi.

Asukkaat olivat tyytyväisiä uusiin nykyaikaisiin asuntoihin sekä koko asuinalueeseen. Lähiöistä oltiin myös ylpeitä. Tämä näkyi myös siinä, että lähiöt esiintyivät myös postikorteissa, joita lähetettiin entiselle kotiseudulle tervehdyksenä. Joulukortisakin saatettiin kuvata asuinalueen lamellitaloja ja viereisiä pysäköintialueita tai liikekeskusta.

Lähiöistä voitiin olla myös ylpeitä ja uusille alueille muuttaneet asukkaat olivat tyytyväisiä uusiin asuinalueisiinsa. Uusi asuinalueita esiteltiin postikorteissa. Kuvassa vasemmalla postikortti Tesomalta vuodelta 1975. Takana on terveiset "Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta t: Airi ja Väinö". Oikealla postikortti Kaukajärveltä. Myös Hervannasta julkaistiin useita postikortteja. (Lähde: Tampereen Mediamuseo)

2.4 Asumisen arkea leimasivat nopeat ja väliaikaiset ratkaisut

Lähiöihin muutti paljon lapsiperheitä. Asunnot olivat pääosin perheasuntoja ja pienemmät asunnot olivat vähemmistönä. Kun alueiden rakentaminen oli vielä nopeaa, niin lähiöissä oli niiden valmistuttua huomattavasti nykyistä enemmän väestöä. Päiväkotien ja koulujen rakentaminen saattoi tapahtua myöhässä tarpeeseen nähden, joten alueilla oli käytössä myös väliaikaisjärjestelyjä palvelujen toteuttamisessa. Kouluissa oli ahdasta ja käytössä oli myös ilta- ja aamuvuorot. Päiväkoteja perustettiin myös kerrostalojen kellarikerroksiin. Pankkipalvelut saatettiin hoitaa väliaikaisessa parakissa ja alueella kävi kirjastoauto.

Metsälähiöitä pidettiin lapsille sopivana kasvuympäristönä, koska kaupunkikeskustaa pidettiin vaarallisena ja rauhattomana. Lähiöissä oli tarjolla turvallinen ympäristö, jossa oli koulut, lastentarhat ja

leikkipaikat. Leikkipaikat pyrittiin sijoittamaan pihoille, siten että sinne on asunnoista mahdollisimman hyvä näkyväisyys.

Lähiöiden edellytyksenä oli toimiva joukkoliikenne ja sen edellytyksenä oli soveltuva katuverkko. Vaikka yksityisautot olivat yleistyneet, niin autoja oli kuitenkin huomattavasti nykyistä vähemmän. Perheen perustarpeisiin alueelta löytyi palvelut, mutta työpaikat sijaitsivat pääsääntöisesti muualla.

2.5 Lähiökritiikki kohdistui juurettomuuteen ja ympäristön yksipuolisuuteen

Lähiörakentamista kohtaan esitettiin kritiikkiä jo varhaisessa vaiheessa. Lähiöiden epäiltiin muodostavan sosiaalisia tyhjiöitä, joilla ei kytkentöjä asukkaiden kesken. Asukkaat olivat kuitenkin usein tyytyväisiä lähiöihin. Arvostettuja ominaisuuksia ovat edelleen luonnonläheisyys, rauhallisuus ja palvelujen saatavuus.

Lähiöissä kritisoitiin yksitoikkoista ja viimeistelemätöntä asuinympäristöä. Alueet oli toteutettu toiminnallisesti yksipuoliseksi. Lähiö oli tarkoitettu asumiseen ja sinne oli osoitettu vain tarpeellimmat palvelut, kun työpaikkoja ja muita palveluita ei niistä löytynyt. Alueet olivat myös erillään muusta kaupunkirakenteesta.

Elementtirakentaminen oli johtanut yksipuoliseen rakennustapaan. Julkisivut olivat yksitoikkoista ruutuelementtiä, taloissa oli umpinaiset päätyseinät. Myöskään asuntotyypeissä ei ollut vaihtelua. Lamelleista oli suunniteltu muutamia perustyyppiä ja vaihtelu syntyi vain lamellityyppiä vaihtamalla. Julkisivuissa ei ollut muuntelun mahdollisuuksia.

Arkkitehdit olivat aluksi innolla mukana teollisen rakentamisen kehittämisessä, mutta lopulta suunnittelijan vaikuttamisen mahdollisuudet kutistui- vat olemattomaksi tuotantotekniikan tehokkuuden nimissä. Kuten Erkki Helamaa asian ilmaisi ”1970-luku oli arkkitehdin piina-aikaa”. Myös Arne Heinon mukaan lopulta ainoaksi suunnittelijan vapaudeksi kutistui vapaa värien käyttö. Lopulta järjestelmärakentamisen ideaali oli muuntautunut kaikkea suunnittelua ohjaavaksi möröksi.

Lähiöihin muutti hetkessä suuri väestömäärä, jolloin ongelmilta ei voitu välttyä. Lyhyessä ajassa tapahtui paljon suuria asioita: suomalaisten nopea kaupungistuminen, maaseutuelinkeinon vähentyminen ja teollisen tuotannon muutos. Työttömyydestä tuli yhteiskunnan ilmiö. Elinympäristön ja elintapojen muutos aiheutti sopeutumisongelmia.

Lähiöissä ilmeni jonkin verran sosiaalisia ongelmia ja myös avioerot yleistyivät. Lähiöiden peruspalveluihin kuului yleensä baari. Keskioluen myynti vapautui vuonna 1969. Alkoholi aiheutti joko suoraan tai välillisesti paljon ongelmia.

Lähiöiden aikaan liittyi myös nuorisoon oman kulttuuri kehittyminen. Aiemmin vallinneita asenteita kyseenalaistettiin ja ilmaista kapinana. Ilmaisukeinoina olivat kulutusyhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet: vaatteet, musiikki, elokuvat ja esimerkiksi moottoripyörät. Nuorisolla oli myös mahdollisuus opiskella. Nuorisokulttuurin myötä syntyi hipit ja lähiöissäkin näkynyt punk. Musiikissa maalta muuttaneiden tunteja kuvasi Mikko Alatalo. Ajankuvaa löytyy myös Irwinin laulusta ”Ostoskeskus ja krouvi”. Eppu Normaali esitti oman kritiikkinsä lähiöitä kohtaan laulussa ”Puhtoinen lähiöni”. Aikakauden musiikki painottui tampere- laisena ilmiönä.

2.6 Maisemaa ja kaupunkikuvaa hallitsevat maastonmuodot ja luonnonläheisyys

Suomessa 1950- ja -60-luvun asuinalueet rakentui- vat metsien kallio- ja moreenialueille, koska maaperä soveltui savipeltoja paremmin rakentami- seen. Ajan asuinympäristön tyyppillinen ominais- piirre onkin metsäalue kallioineen, jolloin alueet yleensä myös maisemakuvallisesti erottuivat sel- keästi kaupunkiranteessa. Kookkaat rakennuk- set, pysäköintialueet ja katuverkosto muodosti- vat mittakaavallisesti toisenlaisen ilmeen aiemmin lähinnä maaseutumaiseen ympäristöön. Lähiöissä ei kuitenkaan tavoiteltu perinteisiä kaupunkitiloja tai katutilan rajausta.

Rakennukset ovat väljästi luonnonympäristöön si- joitettuja lamelli- ja pistetaloja ja kadut myötäile- vät maaston muotoja. Korkeimmat rakennukset ovat sijoitettu yleensä selänteiden lakialueille ja matalammat rivitalot alemmaksi metsänreunaan luontonäkymien järjestämiseksi. Puisto- ja urhei- lualueet sijoituivat laaksoalueille. Rakennusten ja viheralueiden sijoittelulla maisemarakenteen mu- kaan korostettiin alueen luontoa ja ympäristöä. 1970-luvulta rakentaminen laajentui peltoalueille ja muille vaikeammin rakennettaville paikoille, mi- kä on etäännyttänyt maisemarakenteen ja luon- nonelementtien näkymisen kaupunkirakenteessa. Tampereen 60- ja 70-lukujen lähiöt on rakennettu pääosin metsäisille alueille. Poikkeuksena on Kau- kajärvi, jonka ympäristössä oli myös maanviljelys- tä ja siksi siellä on metsien lisäksi avointa maisemaa.

Tarkasteltujen alueiden arkkitehtuuri on niukkaa. 1960-luvun puolella rakennettujen talojen arkkitehtuurissa rationalisointi ei ole karsinut yksityiskohtia, mutta siirryttäessä 1970-luvulle rakennuksiin rakennusten muotoja on karsittu. Lähiöiden rakentamisella vastattiin määrällisiin ja taloudellisiin tavoitteisiin, välttämällä ylimääräisiä kuluja. Aikakautensa kansainvälisistä esimerkeistä poiketen suomalaisten lähiöiden mittakaava on kuitenkin inhimillinen. Rakennuksissa ja rakennusosissa on käytetty elementtitekniikasta johtuen toistoa, eikä poikkeuksia rakennustekniikassa juurikaan ole. Vaikka rakennuksista ei välttämättä löydy arkkitehtuuriltaan yksittäisesti merkittäviä kohteita, niin aluerakenne ja -kokonaisuus ovat tärkeässä osassa alueiden arvottamisessa. Rakennustekniikan kehityksessä Tampereella oltiin valtakunnallisesti eturintamassa ja kehitystyön tulokset on nähtävissä lähiöissä.

Alueille on ominaista viheralueiden suuri määrä suhteessa rakennettuun alueeseen ja metsät ovat tarjonneet niille valmiin viherverkon. Korttelialueilla on säilytetty luonnonpuustoa ja kallioalueita. Kerrostaloalueille ominaista on aitaamattomuus, laajat nurmialueet, sorapolut ja pihakohtaiset leikialueet. Autottomat piha-alueet ovat viihtyisiä ja turvallisia, mutta haittapuolena ovat laajat jäsentelemättömät paikoitusalueet. Rivitaloalueille ominaista ovat pensasaitarivit, monipuolinen kasvillisuus ja yhtiökohtaiset yhteiset oleskelupihat. Rakennusryhmiä ja katuja rytmitettiin puurivein. Puistoissa puuta on käytetty erilaisina ryhmäistutuksina. Rakentuessaan alueiden lähiympäristön ilme on ollut paljas. Korkeista kerrostaloista on ollut hyvät näkymät ympäristöön. Nykyisin maisemat ovat monin paikoin kasvaneet umpeen, kun ympäristön puut ovat kasvaneet täyteen mittaansa.

Kaikkialla näkyvä luonto muodostaa alueiden ominaispiirteet. Viheralueiden yksilölliset piirteet luovat alueille omaa identiteettiä. Ympäröivät metsäalueet muodostavat osan alueiden luonnonläheisestä mielikuvasta ja niillä on asukkailla virkistysarvoa. Ruotulaa lukuun ottamatta tarkastelluissa alueissa tärkeänä tekijänä on veden läheisyys – eikä ranta ole Ruotulassakaan kaukana.

2.7 Tulevaisuuden haasteita

1960- ja 1970-lukujen lähiöiden ja aluerakentamiskohteiden rakennuskanta on vanhentunut ja alueet ovat tulleet peruskorjausikänsä. Nykyisiin uudisasuntoihin verrattuna ne ovat joiltakin osin vaatimattomia. Tekniset järjestelmät on tarpeen

uusida, julkisivuja ja muita rakenneosia on tarpeen kunnostaa. Myös rakennusten energiatehokkuuden parantamiseen on tarvetta. Samalla nämä alueet ovat nousemassa osaksi vaalittavaa rakennusperintöä, jolloin on harkittava, miten niihin kohdistuvat muutostarpeet voidaan toteuttaa harkitusti.

Ikärakenteen muutos on johtanut senioritalojen sekä hissillisten talojen tarpeeseen myös lähiöissä. Alueille muuttanut sukupolvi haluaa usein pysyä itselleen tutussa ympäristössä, mutta heillä on tarpeita ikääntyville suunnatuista palveluista. Yksi mahdollisuus täydennysrakentamiselle on vanhenevalle väestölle suunnatut asunnot. Vanhojen rakennusten muutostyöt saattavat muodostua suuriksi ja niihin saattaa jäädä toiminnallisia puutteita, kun taas uudet rakennukset voidaan suunnitella esteettömiksi ja hyvin toimiviksi. Senioriasunnoille hyvä sijainti olisi palveluiden ja kulkuyhteyksien läheisyydessä.

Lähiöissä tapahtuu muuttoliikettä, mutta se ei yksinään riitä korvaamaan asukaslukujen vähenemistä. Alueille suuntautuu paluumuuttoa, mutta menossa oleva sukupolvenvaihdos tapahtuu pitkällä aikavälillä. Ikärakenteen tasapainottamiseksi tulisi alueiden uudisrakentamisen olla riittävän monipuolista.

Lähiöissä on olemassa olevat palvelut, joiden tukeminen on tärkeää. Alueilta löytyy peruspalvelut, kuten päiväkotit, koulut, kauppa ja mahdollisesti seurakuntatiloja ja kerhoja tai muita kokoontumistiloja, joita kaikkia voidaan hyödyntää paremmin, jos alueelle saadaan lisää asukkaita. Lähiöiden asukasluvun lisäys mahdollistaa myös joukko-liikenneyhteyksien palvelutason ylläpitämisen.

1960- ja 1970-luvun asuinalueiden ympäristö on monelta osalta jäänyt keskeneräiseksi. Viimeistelyä ei ole alkuperäisten suunnitelmien mukaan koettu tärkeäksi, vaan tavoite oli ajalle tyypillinen rationaalinen, perustarpeet tyydyttävä ympäristö. Ajankohtaan liittyivät myös taloudelliset rajoitteet. Vuosien jättämät jäljet ja jo alun perin vaatimattomasti toteutettu ympäristö kaipaavat kehittämistä.

Alueilla on rakentamattomia tontteja, koska alkuperäisissä asemakaavoissa on tehty varauksia yleisille rakennuksille, joita ei ole kuitenkaan ollut tarvetta rakentaa. Tontit näyttävät ympäristössä väljyytenä, joka tosin voidaan myös kokea osaksi alueen viihtyisyyttä varsinkin, jos rakentamattomilla tonteilla on metsää. Rakentamattomia tontteja voidaan tarkastella mahdollisina täydennysrakennuspaikkoina.

3 ARVOTTAMISEN PERIAATTEET

Rakennetun kulttuuriympäristön arvottaminen on 1960-luvulta lähtien nojautunut kansainväliseen tapaan jakaa arvot arkkitehtonisiin arvoihin, ympäristöarvoihin ja historiallisiin arvoihin. Näitä arvoja on tulkittu vaihtelevin kriteerein, joista varsin monet ovat peräisin luonnonsuojelun piiristä. Museoviraston ja ympäristöministeriön vuonna 1993 julkaisemassa selvityksessä ”Rakennettu kulttuuriympäristö – valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt esitettiin seuraava arvottamiskaavio.

Tällainen kriteeristö on taustalla arvotettaessa rakennettuja kulttuuriympäristöjä. Sen pääasiallinen tarkoitus on paitsi auttaa inventoijia löytämään kohteet, myös osoittaa minkälaiset perusteet valinnalle on löydettävissä. Perusteet esitetään tavallisesti osana kohdeselostusta, varsinaista pisteytystä ei juurikaan käytetä.

Pohjoismaisen ministerineuvoston ohjeet vuodelta 2002 Kulttuuriympäristö ympäristövaikutusten arvioinnissa - opas pohjoismaiseen käytäntöön on laajentanut kriteeristöä edellä kuvatusta. Oppaassa kuvataan kriteereitä seuraavasti:

Ainutlaatuisuus - harvinaisuus: Kohde on ainutlaatuinen tai se on yksi harvoista tyyppinsä edustajista.

Alueellinen harvinaisuus: Kohde on harvinainen alueellaan. Se tulee säilyttää kulttuurihistoriallisen monimuotoisuuden ja edustavuuden vuoksi.

Paikallinen/alueellinen tyypillisuus: Maantieteellisesti tai luonnontieteellisesti määräytynyt taikka alueelle kulttuurisesti ominainen

Edustavuus:

- Tyypinä: maaseutu ympäristö, maatila, teollisuusympäristö
- Ajanjaksona: kyläasutus, asemakylät, rakennustapa, tyyli
- Maantieteellisesti: rannikon monitoimisuus, nummilaitumet

Toiminnallinen edustavuus: Käytön jatkuvuus tai edellytykset säilyttää se osana elävää ympäristöä.

Aitous, alkuperäisyys: Alkuperäisen tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin, tyylin tms. ilmeneminen ja jatkuvuus kohteessa.

Säilyneisyys: Ominaisuus, joka liittyy sekä alueiden kulttuurihistoriallisiin rakenteisiin, mutta myös yksittäisten historiallisten kohteiden laatuun. Tätä kriteeriä käytetään muiden kriteerien rinnalla kaikkia kohteita arvioitaessa.

Historiallinen todistusvoimaisuus (lähdearvo): Kohteen arvo historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä.

Identiteetti: Valtakunnallinen, alueellinen tai paikallinen.

Elämyksellisyys: Kohteen kyky herättää tiedollisia, tunnepohjaisia tai muita elämyksiä ja oivalluksia; kohde on ehjä kokonaisuus, jonka laatu on selkeästi havaittavissa ja koettavissa.

Kertovuus: Tämä kriteeri on läheinen sekä historialliselle todistusvoimaisuudelle että elämyksellisyydelle; sen vaikuttavuus voi perustua sekä ennalta omaksuttuun tietoon että voimakkaaseen ensivaikutelmaan.

Monimuotoisuus, monipuolisuus: Ajallinen, toiminnallinen, arkkitehtoninen tai muu monipuolisuus.

Integriteetti, harmonisuus: Yhtenäinen, samaan toimintaan tai ajankohtaan, tyyliin tms. liittyvä kokonaisuus.

Yhteys luonnonoloihin: Kohteen rakentuminen paikallisten luonnonolojen yhteyteen tai muunlainen liittyminen niihin.

Periaatteessa edellä kuvatut kriteerit ovat käyttökelpoisia myös uudemman rakennusperinnön arvottamisessa. Lähiöiden arvottamisessa jää kuitenkin kaipaamaan kriteereitä, jotka ottavat huomioon myös asukkaat ja heidän luomansa arvot. Tekniikan tohtori Aija Staffans on 26.9.2009 Tampereella pidetyssä JOY-seminaarissa sivunnut läheltä aihetta puheenvuorossaan paikallisuus suunnitteluarvona. Hän luettelee hyvän asumisen neljä ulottuvuutta:

1. Vahva identiteetti

- Historia
- Kulttuuri, kulttuurimaisema
- Rakentamistapa
- Kauneus

2. Palvelutarjonta ja yhteydet eri puolille

3. Sosiaalinen ympäristö, yhteisö

- tervehditään
- tunnetaan, myös kauppiaat
- ”kyläyhteisö kaupungissa”
- kaikenikäisiä
- yhdistys, lehti, tapahtumat
- siisti, hoidettu

4. Luontoyhteys

- Puistot
- Rannat
- Ulkoilumahdollisuudet
- Elvyttävyys
- Vuodenajat

Nyt laaditussa selvityksessä on pyritty yhdistämään alussa kuvattu perinteinen arvottamismalli ja Staffansin esille tuomat näkökohdat. Apuna on käytetty myös niitä kokemuksia, joita Helsingin kaupungin lähiöprojektin yhteydessä on kertynyt. Paikallinen identiteetti on nähty yhtenä keskeisenä arvona, joka yhdessä ympäristöarvojen kanssa on myös asukkaille tärkeää.

Selvityksessä mukana olevista kohdealueista on laadittu arvotus alla olevassa luettelossa mukana olevien näkökulmien pohjalta.

ALUEELLINEN YHTENÄISYYS

- rakennuskannan ajallinen yhtenäisyys
- kaupunkirakenteen ominaispiirteet

PAIKALLINEN IDENTITEETTI

- alueen historia
- asukasaktiviteetti (kaupunginosayhdistykset – omalehti, omat sivustot)

YMPÄRISTÖARVOT

- asemakaavan suhde luontoon ja topografiaan
- alueen asema suurmaisemassa
- vihersuunnittelu, puistot, kevytväylät, niiden hoidon aste
- virkistysalueiden saavutettavuus

ARKKITEHTONISET ARVOT

- kaavoituksen laatu > hyvän asuin ympäristön toteutuminen
- rakennuskannan laatu (yhtenäisyys, vaihtelevuus, tyypillisuus ym.)
- alkuperäisen arkkitehtuurin säilyneisyys
- muutosten laatutaso

Kriteerien toteutuneisuus on merkitty kohdealueiden arvottamisen yhteydessä seuraavasti:

- erittäin hyvä
- hyvä
- puutteellinen

4 KOHDEALUEIDEN KUVAUS JA ARVOTTAMINEN

4.1 RUOTULA

4.1.1 Alueen historia ja rakentuminen

Messukylään kuulunut Ruotula tuli osaksi Tamperetta vuoden 1947 alueliitoksen yhteydessä. Ensimmäinen, pientaloasutukseen perustuva asemakaava saatiin yhdessä viereisen Huikaksen alueen kanssa 1950. Kaavoitus perustui tässä vaiheessa vuoden 1945 maanhankintalakiin, jonka tavoitteena oli tarjota asutustiloja rintamamiehille. Ruotulassa tontteja muodostettiin 9 hehtaarin alueelle kaikkiaan puolisen sataa. Tätä kaavaa ei kuitenkaan ehditty toteuttaa, kun jo ilmeni tehokkaamman rakentamisen tarve. Uusi, 24 hehtaarin asemakaava laadittiin maaliskuussa 1961 Tampereen kaupungin asemakaavaosastolla Aaro Alapeuson johdolla. Se hyväksyttiin valtuustossa 29.3.1961 ja vahvistettiin ministeriössä 13.10.1961.

Uusi asemakaava perustui asunto-osakeyhtiömuotoisiin omakotikortteleihin, yksittäisiin omakotirakennuksiin, rivitaloryhmään sekä piste- ja lamellitalojen ryhmiin. Pienehkön torin tuntumassa oli lisäksi liike- ja asuinrakennus sekä porrastettu pitkä lamellitalo. Keskellä oli puisto, jonka reunalla oli yleisten rakennusten tontti.

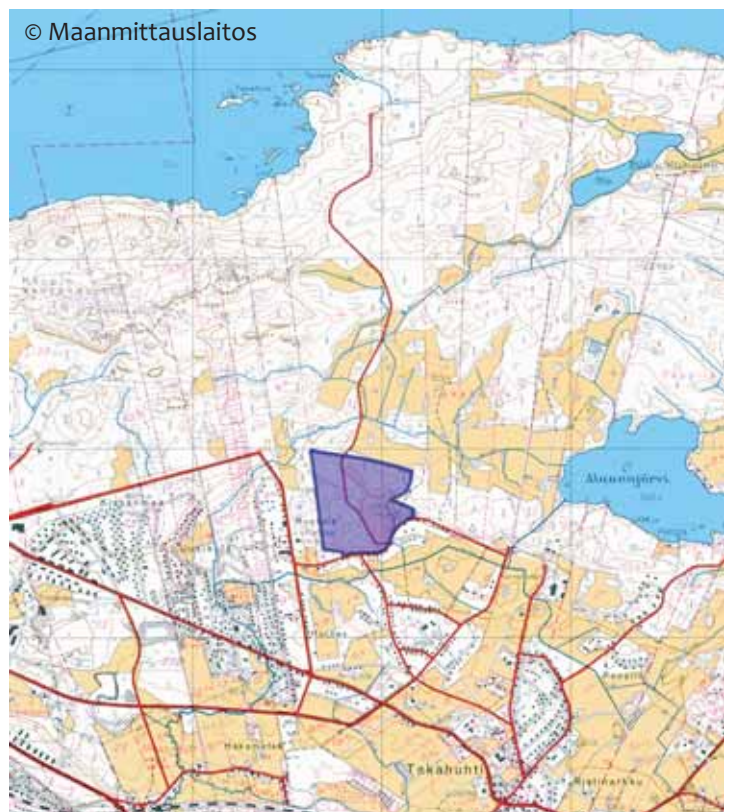
Ote Kuninkaankartasta vuodelta 1780.

© Maanmittauslaitos

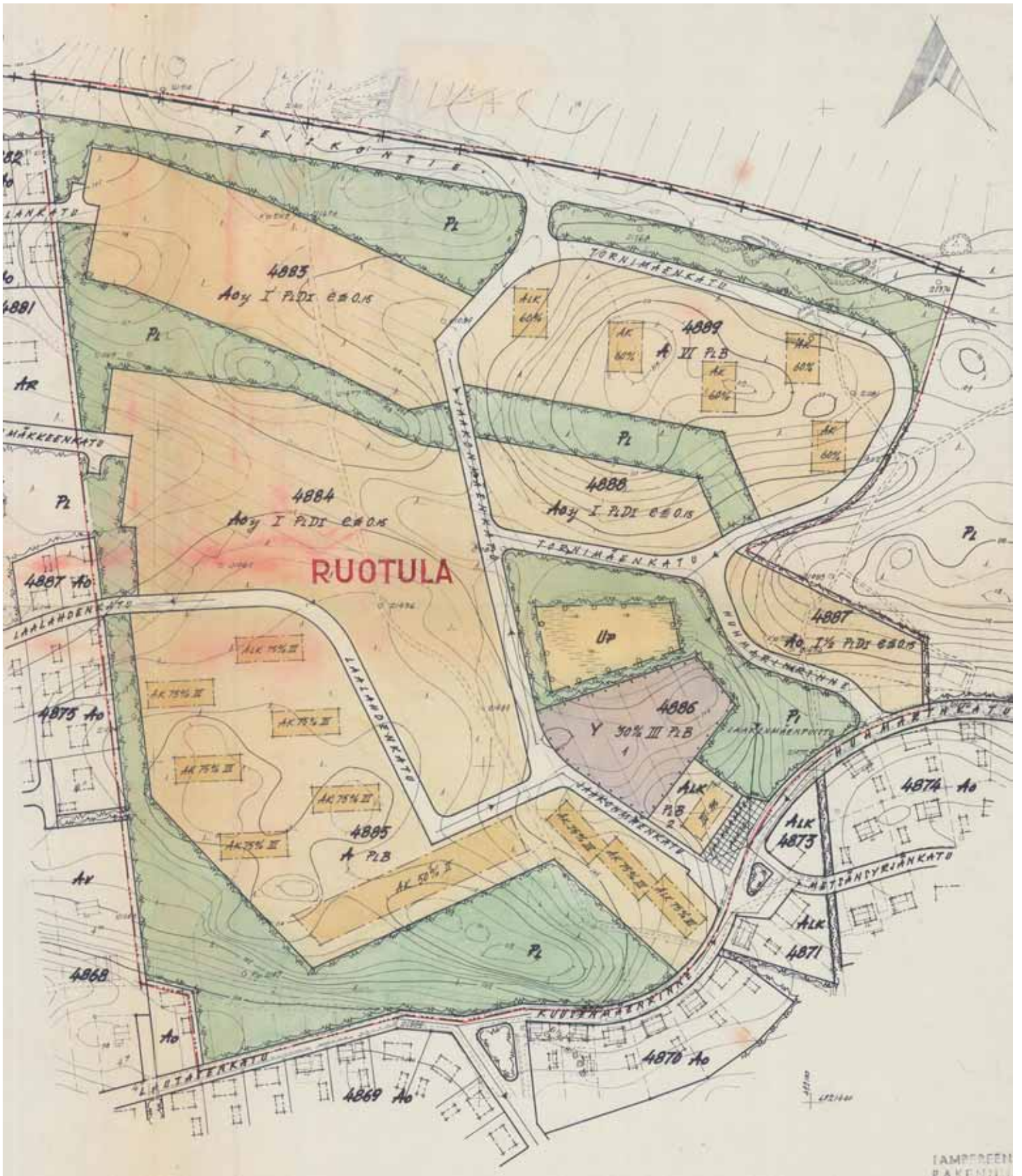

Ote peruskartasta vuodelta 1953.

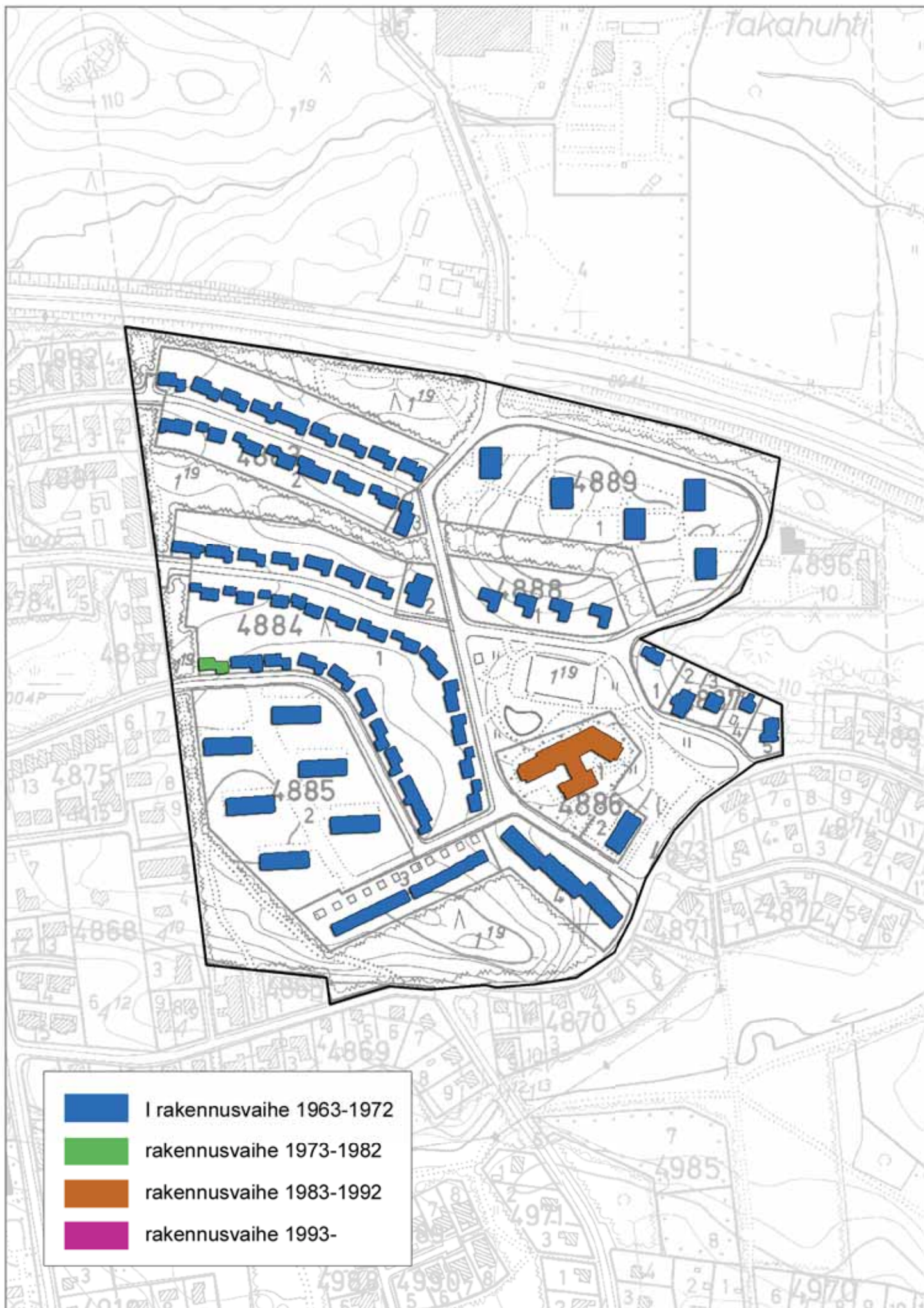
© Maanmittauslaitos

Ote peruskartasta vuodelta 1961.

Asemakaava vuodelta 1961.

4.1.2 Maisemarakenne

Ruotulan asuinalue sijaitsee Tampereen laajemmassa maisemarakenteessa kaupungin kaakkoi-sen puoleisella Kauppi-Niihaman alueen metsäisen selänteen reunavyöhykkeellä. Näsijärven Aitolahden ja Kaukajärven murroslaakson väliin sijoittuva rikkonainen selänne on moreeni-kalliomaaperää. Paikoin selänteen lakialueet ovat hyvin jyrkkärin-teisiä karuja kallioalueita, mutta pääosin alue on korkokovaltaan tasaisempaa. Selänteen kaupun-gin puoleinen loiva rinne on savimaa-perää, joka on aikaisemmin ollut peltoviljelyksessä, mutta nykyään kaupunkirakenne on levittäytynyt alueelle. Maatalousajasta alueella muistuttavat asutuksen lomaan jääneen vanhat tilakeskukset ja puistojen maisemaniityt.

Ruotulan taloryhmät sommiteltiin peltoaluetta rajaavalle matalahkolle kallioiselle metsäselän-teelle. Korkeimmat kerrostalot sijaitsevat selän-teen korkeimmilla lakialueilla ja rivitalot alempana maastossa. Alueen keskelle sijoitettiin puisto savi-maalla olevalle peltoaukealle, johon tuli lampiaihe entisestä kosteikkopainanteesta. Alueen läpi vie-

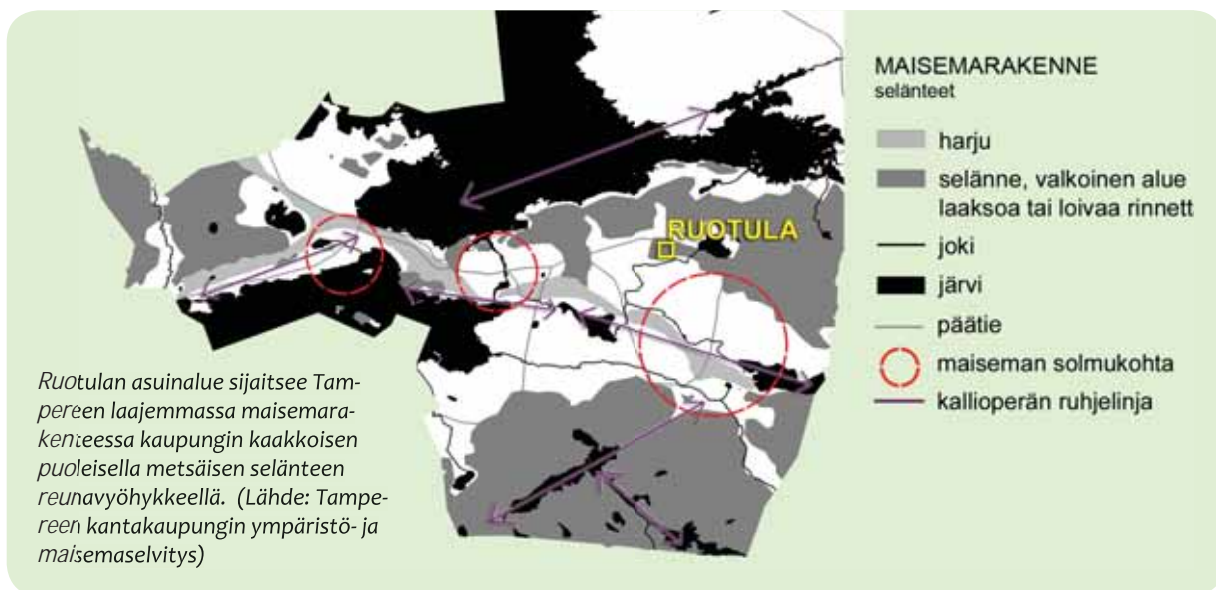
vä Jaakonmäenkadun linjaus seuraa osin vanhaa Irjalasta takametsien laidunmaille ja Aitolanlahden rantaan kulkenutta kärryolkua, joka näkyy jo 1780-luvun Kuninkaankartaston kartassa. Alue rajautuu pohjoispuolelta metsäkaistaleeseen, jonka takana sijaitsee yksi kaupungin pääväylistä, Teis-kontie. Alueen eteläpuolelta selänne laskeutuu jyrkemmin alapuoliseen laaksoon. Kolmekerroski-set kerrostalot peittyvät kuitenkin aluetta reunus-tavan metsäalueen taakse.

4.1.3 Aluerakenne

Alueen rakenteessa on edelleen havaittavissa viit-teitä perinteisestä maanviljelysympäristöstä, joka on vaiheittain muuttunut asutuksi. Vanha tilanraja on havaittavissa länsiosan puistokaistana.

Ruotulan asemakaava on hyväksytty 1961. Ensimmäiset talot alueelle valmistuivat vuonna 1963 ja aluerakentamisen osalta alue valmistui vuonna 1966.

Ruotula ajoittuu lähiörakentamisen varhaiseen

Ruotulan aluepuisto sijoittuu metsäisen selänteen rajaamalle entiselle peltoalueelle. Pellolla sijainneesta kosteikkopainanteesta on tehty lampiaihe puistoon.

vaiheeseen, mikä näkyy alueen ominaisuuksissa useissa kohdissa. Ruotulan alue sijoittuu Kissanmaan jälleenrakennuskauden alueen jatkoksi, kun myöhemmin toteutetut lähiöt on rakennettu kaupunkirakenteesta irrallisina. Aluerakenteessa eli katuverkon, puistojen ja toimintojen sijoittelussa ei ole viitteitä lähiöiden suunnittelussa esiin nousseista suunnitteluvirtauksista. Alueen kerrostalojen sijoittelussa käytettiin avointa korttelirakennetta, joka oli yleinen varhaisissa lähiöissä. Aluerakenteessa on noudateltu maaston muotoja ja lähtökohtia on otettu olemassa olevasta kaupunkirakenteesta ainakin katujen ja puistojen sijoituksen osalta. Ruotula on myös rakennusten mitta-kaavan ja rakennusten määrän osalta pieni alue ja poikkeaa siten myöhemmästä lähiörakentamisesta. Alueelle tultiin aluksi etelästä, kun Teiskontietä ei ollut. Jaakonmäen aukio on alueen sisääntulo ja painopiste.

Rakennemalli Ruotulasta (lähde: Aarre Mattisen valokuvakokoelma / Rakennusliike Mattinen & Niemelä Oy)

RUOTULA ALUERAKENTEEN PERIAATEKAAVIO

- Aluerakenteen rungon muodostava katu
- Kauppa alkuperäisessä aluerakenteessa
- Koulu (ei rakennettu alkuperäisen suunnitelman mukaisesti)
- Alueen keskeinen viheralue
- Kevyen liikenteen reitti

Ilmakuva Ruotulasta pohjoissuunnasta kuvattuna (lähde: Tampereen teknillinen yliopisto / Olli Jokinen)

4.1.4 Rakennukset ja korttelit

Ruotulaa voidaan pitää Tampereen ensimmäisenä yhtenäisesti suunniteltuna ja toteutettuna aluerakentamiskohteena. Alueen rakentamisesta tuli vastaamaan Rakennustoimisto Mattinen & Niemelä. Rakennusten suunnittelusta vastasi arkkitehti Aarne Heino arkkitehtitoimisto Vahtera & Heinolta. Aravasäännösten vuoksi rakentaminen toteutettiin vaiheittain. Lamelli- ja pistetalot ovat puolielementtirakenteisia, loivan harjakaton kattamia rakennuksia. Niiden rakentamisessa käytettiin nosturitekniikkaa. Elementtien käyttö on varsin vivahteikasta, koska horisontaalivyöhykkeissä on käytetty pystyuritettua pintaa. Tornitalojen väritys eroaa taloittain muodostaen vaihtelevan kokonaisuuden. Lamellitalojen alakerroksessa on pihan puolella autotallien rivistö.

Ruotulan alue on elementtirakentamisen varhais- ta vaihetta, jolloin elementtirakentamisessa vielä käytettiin jonkin verran yksityiskohtia. Alueen kaikissa kerrostaloissa on sisäänvedetyt parvekkeet, jolloin talon kappalemaisuus korostuu. Kerrostaloissa on umpinainen maanpäällinen kellarikerros, johon on sijoitettu mahdollisten autotallien lisäksi varastoja ja muita aputiloja. Lamellitaloille on tyy- pillistä myös umpinaiset rakennusten päädyt.

Ruotulan matalat, harjakattoiset omakotitalot tehtiin ensimmäistä kertaa Suomessa sandwich- rakenteeseen perustuvalla täyselementtitekniikalla. Uloimpana on harjapintainen 5 cm betoni, välissä 10 cm mineraalivillalevy ja sisäpintana 8-12 cm kantava teräsbetonilevy. Ulkoseinäelementtien pystyttämiseen kului aikaa keskimäärin viisi tuntia. Erilliset autotallisiivet samoin kuin rivitalojen erilliset noppamaiset tallit aikaansaavat suojaisia etupihoja. Alueen itäreunalla on rinnetonteilla joukko perinteisellä menetelmällä rakennettuja tiilisiä pientaloja.

Ruotulan elementtipientalot ovat omalaatuinen ilmiö aluerakentamisessa. Tampereen lähiöissä talotyyppinä on käytetty rivitaloja tai porrastet- tuna kytkettyjä pientaloja, mutta vastaavia erillispientaloja ei Tampereen lähiöissä ole. Talot ovat erittäin matalia: niissä on matala sokkeli ja myös räystäsrakenne on matala. Rakennusten eteen muodostuu pienipiirteinen etupiha, jota on elä- vöitetty puu- tai pensasistutuksin. Talojen sisään- käyntiä on korostettu eriväristen seinäpintojen avulla. Kadun eri puolilla on käytetty erilaista ta- lotyyppiä, jossa on muunneltu ainakin autotallisiiv- peä. Osa alueen pientaloista on rakennettu tiilest- tä. Talotyyppien vaihtelu onkin yksi alueen ilmettä rikastuttava tekijä.

Ruotulan kerrostaloaluetta Tornimäenkadulta ja pientaloaluetta Pokalankadulta. As Oy Ruotulan Tornit muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden, jossa myös rakennusten alkuperäinen, taloittain vaihteleva väritys on onnistuttu säilyttämään.

Ruotulan omakotitalot olivat maan ensimmäiset täyselementtirakenteiset pientalot. Parhaimmillaan yhden talon seinäelementit asennettiin viidessä tunnissa. (lähde: Aarre Mattisen valokuvakoelma / Rakennusliike Mattinen & Niemelä Oy)

Ruotulan pientaloaluetta.

Ruotulan ostoskeskus ennen ja nyt. (lähteet: Aarre Mattisen valokuvakokoelma / Rakennusliike Mattinen & Niemelä Oy ja Tampereen kaupunki / rakennusvalvonta)

Ruotulan lämpökeskus.

Rakennukset ovat säilyneet alkuperäisen näköisinä, vaikka niissä on tehty julkisivuremontteja. Ilmeisesti alkuperäiseen värikyseen ei ole tehty suuria muutoksia. Alueella ei ole tehty lisäeristys- tai muita rakennusten ilmettä voimakkaasti muuttavia korjauksia.

Alueen pohjoisosassa on yhteinen lämpökeskus-rakennus, joka ei ole enää alkuperäisessä käytössä, koska Ruotula on kaukolämmön piirissä. Rakennuksella on arkkitehtonisia arvoja ja se toimii maamerkinä pohjoisesta lähestyttäessä. Myös pienehkö ostoskeskus ja pesula kuuluivat jo alusta alueen rakennuskantaan. Yleisten rakennusten tontti rakennettiin vasta 1984, kun paikalle nousi suurehko palvelukeskus, Lahdensivunkoti.

Ruotula on alueena säilyttänyt hyvin kokonaisuutensa ja alkuperäiset piirteensä. Rakennuksille antaa leimansa säännöllisestä ylläpidosta kertova huoliteltu yleisasu. Pientaloalueisiin liittyy varsin laajat puutarhamaiset piha-alueet, jotka yhdistyvät luontevasti yhtenäisiin viherkäytäviin.

Rakennusliike Mattinen-Niemelän seuraava aluerakennuskohde oli Peltolammin alue, jossa elementtitaloissa on paljon yhtäläisyyksiä Ruotulan alueen talojen kanssa. Ensivilkaisulta talot voivat näyttää jopa samanlaisilta, mutta ne ovat kuitenkin talotyypistä tehtyjä erilaisia variaatioita.

4.1.5. Viheralueet

Ruotulan asuinalue on rakentuessaan rajautunut ympäröivään metsikköön, mutta pian ympäröivät asuinalueet ovat laajentuneet liki. Aluetta rajaavat nykyisin kapeat metsäkaistaleet, mutta niiden kapeudesta johtuen alueella ei ole metsälähiön ilmettä eikä selänne, johon alue on rakentunut, ole maastossa selkeästi havaittavissa. Teiskontien puoleiset metsäkaistaleet ovat kuitenkin tärkeä näkö- ja melusuoja.

Ruotulan keskellä sijaitsee entisellä peltoaukealla Jaakonmäenpuisto, mutta alueella ei ole 1960-luvun lähiölle tyypillistä autotonta keskuspuistokennettä, jonka kautta kulkee toimintoja palveleva kävelyreitiverkosto. Alueen ilme on kuitenkin hyvin vehreä, johtuen väljästä rakentamisesta ja talojen lomiin jääneistä luonnonpuustoalueista. Alueen länsireunaa pitkin kulkeva kevyenliikenteen reitti johtaa pohjoispuolella sijaitsevaan laajempaan Kauppi-Niihaman keskuspuistoverkoston ja eteläpuolella oleville Varsapuiston ja Huhmarin maisemapelloille.

Ruotulassa pientaloalueilla katutiloja rajaavat leikatut pensasaidat. Ympäristön säilytetyn luonnonpuuston vastakohtana piha-alueilla on monipuoliset istutukset. Kerrostaloryhmien piha-alueet ovat aitaamattomia ja ne limittyvät säilytettyihin luonnonpuustoalueisiin. Piha-alueita luonnehtivat nurmialueet ja koivuistutukset.

Ruotulan alueen alkuperäinen puistomaisen vehreä ilme on hyvin säilynyt. Kerrostaloryhmät sijaitsevat väljästi kalliomäillä. Piha-alueet ovat aitaamattomia ja ne limittyvät säilytettyihin luonnonpuustoalueisiin. Paikoitusalueet ovat pääosin säilyneet alkuperäisen kokoisina ja sorapintaisina, jolloin ne eivät laajojen asfalttikenttien tavoin riko alueen ilmettä. Kerrostalokortteleiden alueilla säilytetyn puuston lisäksi ei ole juuri muita istutuksia kuin laajat nurmialueet ja koivupuut, mutta koska ne sijaitsevat lomittain istutetumpien rivitaloaluiden kanssa, niin alueen ilme ei ole liian yksitoten. Pihoilla on säilynyt alkuperäisiä penkkejä, eikä uusia rakenteita ole juuri tehty ilmettä häiritsevästi.

Rivitalorakennuksia rajaavat katujen puolelta leikatut pensasaidat. Piha-alueilla on monipuolisia ja -lajisia istutuksia säilytetyn luonnonpuuston vastakohtana. Pihoilla on selvästi havaittavissa alkupe räisten pihasuunnitelmien toteutuminen ja sama istutusteema toistuu rivitaloryhmän kaikilla pihoilla. Lisäksi useilla pihoilla on säilynyt alkuperäiset pintamateriaalit kuten sorapinnat ja liuskekiveykset.

Ruotulan keskeinen aluepuisto on rakennettu Jaakonmäenpuisto, jossa sijaitsee alueen virkistystoiminnot. Puistosta on säilynyt puistosuunnitelma 60-luvun lopulta, jonka muunnelmana se näyttäisi toteutuneen. Puistossa on laajat nurmialueet, monipuoliset ja -lajiset ryhmäistutukset, kaartelevat sorapintaiset polut, lampiaihe sekä toiminta-alueina pallo- ja leikkikenttä.

4.1.6 Asemakaavan toteutuneisuus

Alue on toteutettu alkuperäisen asemakaavan mukaisesti. Alueen rakentaminen on tehty lyhyessä ajassa yhtäjaksoisesti, joten alueen ilme on yhtenäinen.

Asemakaavan mukainen julkinen rakennus on toteutettu myöhemmin eli vuonna 1984. Tornimäenkadulla yksi uudempi kerrostalo tontti, joka rajautuu tarkastelualueen ulkopuolelle.

Ruotulassa on erityispiirteensä pientalojen tonttiväylät, jotka jatkavat alueen katuverkkoa. Elementtirakenteiset pientalot on sijoitettu suurille tonteille yhtiömuotoisina. Katu päättyy tonttiin, mutta jatkuu tontin sisäisenä väylänä koko tontin läpi eivätkä ne pääty tontin rajaan. Tontin väylällä kulkiessa kadun ja tonttiväylän eroa ei huomaa, koska väylät on rakennettu aivan kuin kadut.

4.1.7 Kohteen arvot

ALUEELLINEN YHTENÄISYYS •••

RAKENNUSKANNAN AJALLINEN YHTENÄISYYS
Ruotulaa voidaan pitää Tampereen ensimmäisenä yhtenäisesti suunniteltuna ja toteutettuna aluerakentamiskohteena. Pääosa alueen rakennuskannasta on valmistunut vuosina 1963 - 66.

KAUPUNKIRAKENTEEN OMINAISPIIRTEET
Ruotula edustaa 1950-luvulla kehittyntä puutarhakaupunkiajattelua, jossa omakotitalot, rivitalot, lamelli- ja pistetalot on sijoitettu väljästi luonnonmuotoja mukailevaan kortteliverkostoon. Alueen keskellä on suurehko puisto ja rakennusten lomaan on jätetty selkeät vihervyöhykkeet. Lisäksi alueen keskellä on pieni liikekeskus ja lämpökeskus. Alueelle ei aikanaan tullut koulua vaan yleistenrakennusten tontille rakennettiin 1980-luvulla palvelukeskus, joka sopeutuu ympäristöön.

PAIKALLINEN IDENTITEETTI ••

Ruotula muodostaa omaleimaisen, arkkitehtuuriltaan yhtenäisen asuntoalueen, jota leimaa ympäristöstä huolehtiminen. Taloyhtiöt ovat pitäneet rakennukset ja ympäristön hyvässä kunnossa. Asukastoiminta on varsin vilkasta. Alueen palvelut ovat sen sijaan yksipuoliset.

YMPÄRISTÖARVOT •••

Rakennusten sijoittelu mukailee maaston muotoja. Korkeammat tornitalot piiloutuvat maisemassa kookkaiden puiden taakse. Katutiloja rajaavat rivit ja omakotitalojen pensasaitarivit, jotka antavat alueelle puistomaisen ja huolitellun ilmeen. Säilytetyn luonnonpuuston vastakohtana on monilajisia istutuksia. Alkuperäisen asemakaavan mukaiset viheralueet ovat säilyneet hyvin. Asuinalueen keskellä sijaitsee hoidettu ja monipuolinen Jaakonmäenpuisto. Alueelta on hyvät yhteydet Kauppi – Niihaman monipuoliseen aluepuistoon.

ARKKITEHTONISET ARVOT •••

Ruotula on puhdasoppinen esimerkki Otto-livari Meurmanin edustamasta varhaisesta reformistisesta lähiöajattelusta, jota leimasi intiimi perusävy ja luonnonläheisyys. Alueella toteutettiin ensi kertaa Suomessa elementtitekniikkaa laajasti omakotialueen rakentamisessa. Samojen suunnittelijoiden ja urakoitsijan käyttäminen on johtanut yhtenäiseen arkkitehtuuriin. Varhaiselle elementtirakentamiselle tyypillisesti rakennusten julkisivut ovat varsin vaihtelevia. Myös rakennusten väriyty erityisesti pistetalloissa aikaansaa aikakaudelle tyypillistä elävyyttä. Rakennusten peruskorjaus on tehty alkuperäistä arkkitehtuuria vaalien.

PUNAINEN TEEMA:

Aikakauden edustava asuinalue tai alueen osa, jossa alkuperäinen korttelirakenne, ympäristö ja rakennuskanta on säilynyt. Arkkitehtonisesti arvokas kokonaisuus.

TOIMENPIDESUOSITUS

Arkkitehtonisesti arvokkailla alueilla tulisi pyrkiä säilyttämään korttelirakenne, viherympäristö ja rakennusten alkuperäiset ominaispiirteet. Virheelliset rakenneratkaisut pyritään korjaamaan siten, että rakennusten arkkitehtoniset arvot säilyvät. Alueet ovat arkoja muutoksille.

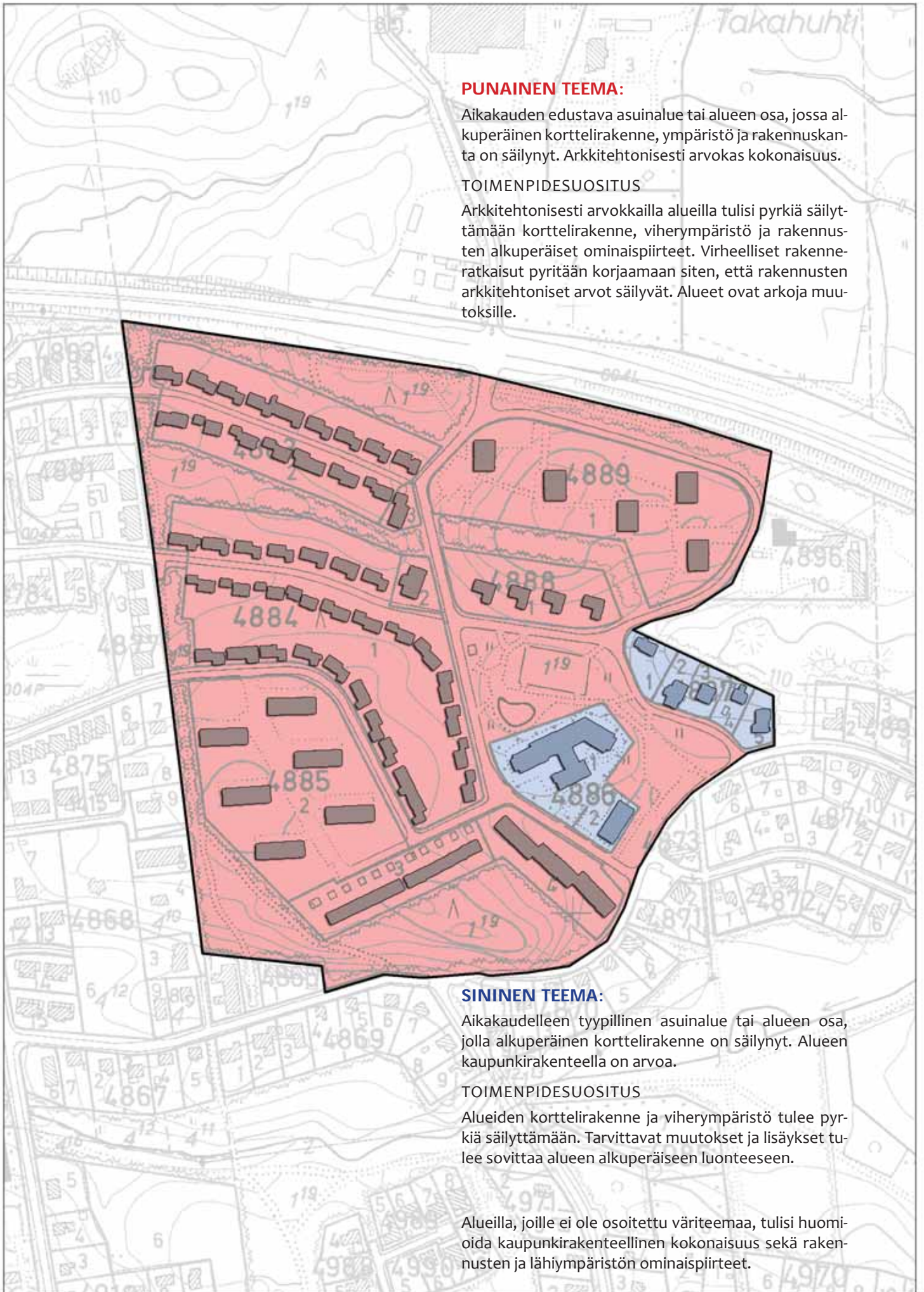
SININEN TEEMA:

Aikakaudelleen tyypillinen asuinalue tai alueen osa, jolla alkuperäinen korttelirakenne on säilynyt. Alueen kaupunkirakenteella on arvoa.

TOIMENPIDESUOSITUS

Alueiden korttelirakenne ja viherympäristö tulee pyrkiä säilyttämään. Tarvittavat muutokset ja lisäykset tulee sovittaa alueen alkuperäiseen luonteeseen.

Alueilla, joille ei ole osoitettu väriteemaa, tulisi huomioida kaupunkirakenteellinen kokonaisuus sekä rakennusten ja lähiympäristön ominaispiirteet.

4.2 PELTOLAMMI

4.2.1 Alueen historia ja rakentuminen

Peltolammin alueen tuntumasta, Lakalaivasta, on löydetty asutuksen merkkejä kivikauden vanhimman vaiheen, Suomusjärvikultuurin ajoilta. Alue kuului 1600-luvulta saakka Hatanpään kartanolle. Tuolloin on myös mainintoja Pärrinkosken myllytoiminnasta. Hatanpäästä isännöivät 1600-luvulla Creutzit, 1700-luvun jälkipuolella Boijet ja Gabriel Ahlman. Vuodesta 1825 sen omisti Nils Johan Idman ja hänen perillisillään se oli aina vuoteen 1913, jolloin Tampereen kaupunki osti Hatanpään maat. Peltolammi ja Multisilta kuuluivat tuolloin hallinnollisesti Messukylään ja Tampereen kaupunkiin ne liitettiin vasta 1920.

Peltolammille laadittiin ensimmäinen, omakoti-asutukseen perustuva asemakaava vuonna 1948 ja samanlainen hyväksyttiin myös Multisiltaan vuonna 1950. Peltolammin asemakaavan muutos toteutettiin kahdessa vaiheessa 1962, mutta suunnitelmat muuttuivat, kun alue luovutettiin Pirkanmaan Asuntosäästäjät Oy:lle. Pian kuitenkin Rakennusliike Mattinen & Niemelä tarjoutui Peltolammin aluerakentajaksi. Uusi kerrostaloasutukseen painottuva asemakaava laadittiin yhteistyössä Tampereen kaupungin asemakaavaosaston ja Arkkitehtitoimisto Vahtera & Heino kanssa. Olli Vahtera vastasi yhdessä Raimo Narjuksen kanssa kaavoituksesta ja Aarne Heino talosuunnittelusta. Asemakaava valmistui 1964 ja se hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 3.2.1965 ja vahvistettiin sisäasiainministeriössä 17.6.1965. Kaava on pääosin toteutunut, vaikka esim. toinen koulurakennus jäi rakentamatta ja paikka on nyt liikuntakäytössä.

Ote Kuninkaankartasta vuodelta 1780.

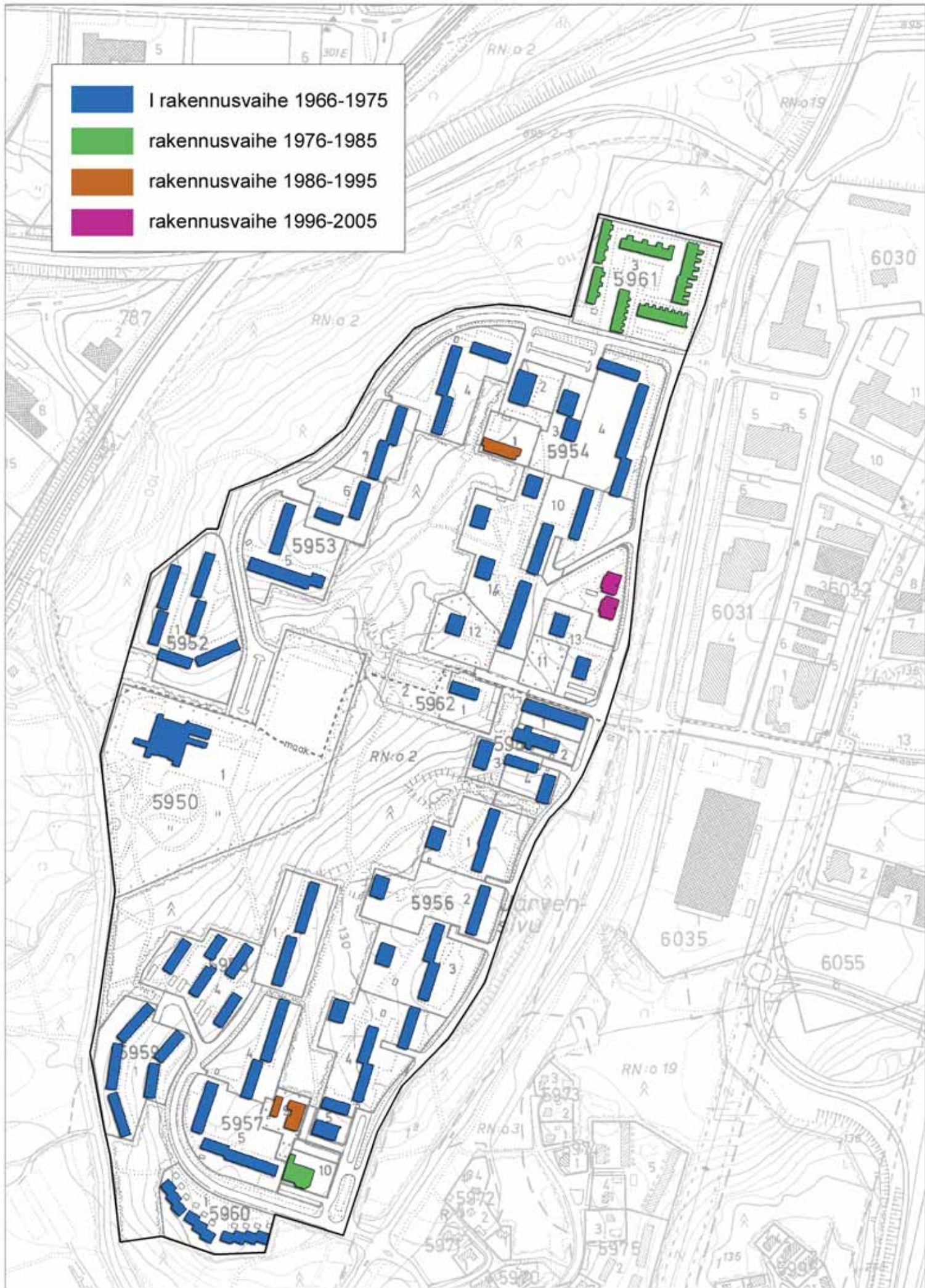
Ote peruskartasta vuodelta 1961.

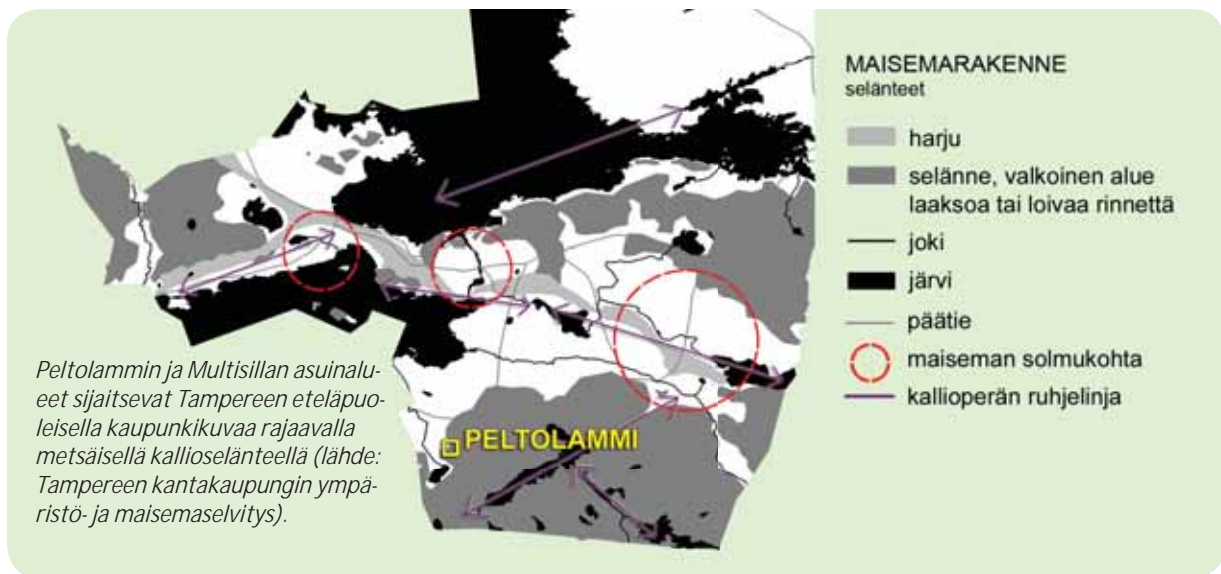

Asemakaava vuodelta 1965.

- I rakennusvaihe 1966-1975
- rakennusvaihe 1976-1985
- rakennusvaihe 1986-1995
- rakennusvaihe 1996-2005

4.2.2 Maisemarakenne

Peltolammin ja Multisillan asuinalueet sijaitsevat Tampereen eteläpuoleisella kaupunkikuvaa rajaavalla metsäisellä kallioselänteellä. Selänteen juurella kulkee junarata ja sen edessä aukeaa kaupunki ja Pyhäjärven rantalaakson kaupunkirakennetta. Peltolampi-järvi sijaitsee laakson reunalla, selänteeseen työntyneenä ja on aikanaan ollut noin 6 800 eKr. Ancylysjärven pieni lahti. Peltolammin ja Multisillan asuinalueet peittyvät maisemaa rajaavan metsäreunan taakse. Laaksossa sijaitsevat Peltolampi sekä Pärrinkosken purolehto, jotka nykyään toimivat osana viherverkkoa. Peltolammin ja Multisillan asuinalueiden välistä laskeutuu laaksoon maaston muotoja mukailien jo Kuninkaankartassa näkyvä Rukkamäentie. Asuinalueiden uusi päätie kulkee suoralinjaisemmin selänteen ylitse. Selänteen alue on mäki- ja maastoista, jossa korkeuserot ovat hyvinkin vaihtelevat. Selänteiden moreeni- ja maaperä näkyy viheralueilla lukuisina ja osin melko suurina lohkareina. Luonnonkasvillisuus lakialueilla on karua ja mäntyvaltaisia, rinteet ovat kuusivaltaista metsää.

Peltolammilla korkeimmat rakennusryhmät sijaitsevat ympäristön korkeimmilla alueilla, kallioisilla lakialueilla ja korostavat sijoittelullaan maaston muotoja. Matalammat rivitalot sijaitsevat hieman alempana rinnealueilla. Rakennukset seuraavat selänteen lakialueen linjaa. Selänteiden alaosat, moreeni- ja maaperäiset rinteet sekä laaksoalueen savikko, entinen meren pohja, on jätetty vapaiksi luonnonmukaisiksi viheralueiksi.

4.2.3 Aluerakenne

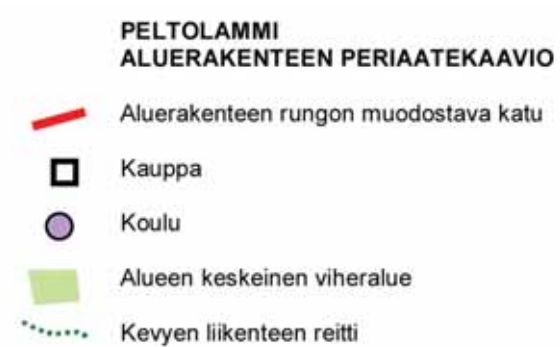
Peltolammin aluerakenne perustuu keuhkokaavion mukaiseen metsälähiön ideaalirakenteeseen. Lähiö muodostuu alkuperäisen rakenteen mukaisesti asumasoluista, jotka ryhmittyvät kauppojen ja muiden palveluiden muodostaman keskuksen ympärille. Asumasoluja yhdistää alueen keskeinen puistoydin ja alueella keskeisesti sijaitseva palvelukeskittymä. Alueen sisäosassa olevalla puistoalueella on kevyen liikenteen reittejä ja myös talojen välissä on alueen toimintoja yhdistävä reitti. Lähiön ulkoreunoilla on metsäiset viheralueet.

Alueen katuverkko on keuhkokaavion mukaisesti ulkosyöttöinen. Pähkinämäenkatu ja Säästäjänkatu on pääosin vain sisäkehän puolelta rakennettu ja ainoastaan rivitalojen kohdalla rakennuksia on molemmin puolin katua. Kokoojakadulta liittymät tonteille on ohjattu kujien kautta. Alue liittyy kolmesta kohtaa Lempääläntiehen.

Peltolammin rakenteessa matalammat lamellit talot reunustavat alueen keskellä sijaitsevia korkeampia tornitaloja. Rakennukset on sijoitettu maaston muodot huomioiden rinteiden suuntaisina. Kerrostalot on rakennettu suorakulmaiseen koordinaatistoon, kun taas rivitalot on sommiteltu hieman vapaammin.

Pysäköinti on sijoitettu osittain talojen kellarikerroksissa oleviin autotalleihin ja osittain katujen läheisyyteen keskitetyille pysäköintialueille. Aluerakenteessa on varattu palveluiden yhteyteen pysäköintialueet. Alkuperäinen pysäköinnin mitoitus on ollut vähäinen nykytilanteeseen verrattuna ja autopaikkoja on lisätty myös piha-alueille.

Alueen palvelut sijoittuvat alkuperäisen rakenteen mukaisiin kohtiin. Säästäjäntorilla ei ole enää kauppaa, vaan alueen kaupat ovat Pähkinämäenkadulla ja Tilkonmäenkadulla alueen keskuksessa, jossa sijaitsevat myös päiväkoti ja seurakuntatalo. Koulu sijaitsee alueen länsipuolella ja sen yhteydessä on myös kirjasto. Pohjoisen ja eteläisen palvelukeskittymän yhteydessä sijaitsevat alueen alkuperäiset lämpökeskukset.

Peltolammin ilmakuva (lähde: Aarre Mattisen valokuvakokoelma / Rakennusliike Mattinen & Niemelä Oy)

4.2.4 Rakennukset ja korttelit

Peltolampi on hyvin yhtenäinen aluekokonaisuus, jossa on suurelta osin alkuperäisessä asussa säilynyt rakennuskanta. Rakennusten arkkitehtuuri on yksinkertaista ja pelkistettyä. Rakentaminen on tehty elementtituotannon alkuvaiheessa ja tämä näkyy myös rakenteiden yksityiskohtien määrässä.

Arkkitehtuuriltaan kerrostalot ovat elementtirakentamisen varhaisen vaiheen tyyppillisiä eikä yksittäisillä rakennuksilla ole erityisiä arkkitehtonisia arvoja. Kuitenkin aluekokonaisuus on merkittävä, yhtenäisenä toteutettu ja hyvin säilynyt kokonaisuus, jolla on arkkitehtonista arvoa.

Arkkitehtitoimisto Vahtera & Heino käytti useimmissa Mattinen & Niemelän asuinkehteissa samaa puista tyyppivedintä. Peltolammin alueelle tyyppillistä julkisivujärjestelmää on nähtävissä Asunto Oy Vaahterankonnan julkisivussa. Alakerroksessa on puiset autotallinovat, asuinkehteissä nauhaikkunaa imitoiva elementtivyöhyke, jota keventää betoniuritus.

Peltolammin ensimmäiset lamellitalot valmistuivat 1966 Vaahterakujan varrelle. Peltolammin lamelli- ja tornitalot, ovat täselementtitaloja. Useimmat talot olivat aravarahoitteisia, mutta joukkoon mahtui myös kolmen tornitalon ja yhden lamellitalon opiskelija-asuntoyhtiö.

Sisäkuva Peltolammin vastavalmistuneesta opiskelija-asunnosta ja rakennus ulkoapäin kuvattuna syksyllä 2009.

Lähion rakennusten suunnittelusta vastasivat pääosin arkkitehti Aarne Heino / Arkkitehtitoimisto Vahtera & Heino sekä arkkitehti Pentti Petäjä. Peltolampi oli Suomen ensimmäinen kansainvälistä 3M-moduulia noudattava asuntoalue. Rakennusliike Mattinen & Niemelä toteutti rakennukset noudattaen pitkälle rationalisoitua betonielementtitekniikka. Osa elementeistä valettiin paikalla, osa Sarvijaakontien valimossa. Samojen peruselementtien käyttö mahdollisti edullisen sarjatuotannon. Suurehkojen elementtien käyttö edellytti rakentamisessa aikaisempaa laajamittaisempaa nosturien käyttöä.

Kahden suunnittelijan kädenjälki näkyy yhä alueen yhtenäisessä ilmeessä. Heino suunnitteleuille lamellitaloille on tunnusomaista loiva harjakatto, sisäänvedetyt ja suurehkoilla ikkunoilla varustetut porrashuoneet, alakerran autotallikerros, julkisivujen varsin elävä vyöhykejako sekä huoneisto-parvekkeiden reiälliset betonikaiteet. Talojen seinälinjoissa on parvekkeiden kohdalla käytetty sisäänvetoja, joista myöhemmässä elementtirakentamisessa luovuttiin. Peltolammin rakennuksissa on käytetty herkkää, rakennuksittain vaihtelee väriskaalaa, joka rakennusten detaljien lisäksi tulisi huomioida julkisivukorjausten yhteydessä.

Seurakuntatalo näkyy kukkulalta hyvin ympäristöön. Rakennusta rajaa taustan metsä.

Peltolammin Säästäjänkatu.

Peltolammin julkisista rakennuksista koulu suunniteltiin 1968 Tampereen kaupungin arkkitehti-osastolla Jaakko Ilveskosken johdolla. Eteläisen ostoskeskuksen suunnittelusta vastasi Pentti Penttinen. Peltolammin seurakuntakeskuksen suunnitteli 1970 Aarne Heino. Vuonna 1977 rakennetun Peltolammin pohjoisosan rivitaloalueen rakennuksista puolet suunnitteli arkkitehti Pekka Ilveskoski ja puolet Raija Hakulinen rakennusliike Mattinen & Niemeläiltä.

Peltolammin seurakuntatalo toimii aikakautensa suunnittelusuuntauksien esimerkkinä. Rakennus on arkkitehtuuriltaan niukkailmeinen, mutta vähäiset yksityiskohdat nousevat esille: julkisivun nauhamaiset ikkunat, valkoiset julkisivupinnat ja sisäänkäynnin yllä kevyillä pilareilla oleva katos. Katosta kannattelee ristin muotoinen pilari, joka muuttuu katoksen yläpuolella kirkon ristiksi. Rakennus sijaitsee kukkulan laella samalla tavalla kuin keskiaikaiset kirkot.

Alueen lämpökeskuksista eteläosan palvelukeskuksen yhteyteen sijoitettu lämpökeskus on säilyttänyt piirteensä.

Peltolammin aluetta reunustaa rivitalokorttelit, jotka sijoittuvat osittain maaston rinteisiin. Alkuperäisessä aluesuunnitelman mukaan osa rivitaloista on ollut tarkoitus toteuttaa porrastettuina ketjutaloina. Ainoastaan Pähkinämäenkujan alus on toteutettu näitä atrium-tyyppisiä kytkettyjä rivitaloja ja muut on toteutettu tavanomaisempina rivitaloina. Rivitalojen sisäpihanpuolisiin julkisivuihin kuuluu alueen rivitaloille ominainen parvekeratkaisu, jossa parvekkeen alla on pieni terassi/sisäänkäynti.

Peltolammin eteläpäässä osoitteessa Pähkinämäenkuja 1 on kytkettyjen pientalojen kortteli, jossa autoallit rajaavat taloille atrium-tyyppiset etupihan.

Peltolammin eteläpäässä osoitteessa Pähkinämäenkuja 1 on kytkettyjen pientalojen kortteli, jossa autoallit rajaavat taloille atrium-tyyppiset etupihan.

Alueen rakennuksissa on tehty korjaustoimenpiteitä ja joissakin taloissa muutokset ovat muuttaneet talojen alkuperäistä ilmettä. Julkisivumaalauksen yhteydessä joidenkin talojen ilmettä kenties halutaan muuttaa alkuperäisiä värejä muuttamalla.

Asuntojen toiminnallisia puutteita on korjattu, kun taloihin on lisätty pienemmistä asunnoista puuttuneita parvekkeita. Joihinkin asuntoihin on tehty ns. ranskalainen parveke. Myös parvekekaihteita on uusittu esimerkiksi lasisiksi. Muutokset ovat julkisivussa näkyviä, mutta toisaalta myös tarpeellisia.

Alueella on joihinkin taloihin toteutettu lisälämmöneristys rakennusrungon ulkopuolelle ja pintamateriaaliksi on lisätty rouhepintainen levy. Kun julkisivupinnat pinnoitetaan ja listoitetaan tällä tavalla, niin väistämättä talon ilme menetetään ja talojen yksityiskohdat peittyvät verhouksen alle.

4.2.5 Viheralueet

Peltolammin asuinalueen vehreän keskuksen muodostaa metsäinen Tilkonmäenpuisto, alueen lähipuisto, jonka ympärille rakennukset sijoittuvat. Liikenne ja autopaikat jäävät alueiden reunoille. Asuinalueiden laitojen puolelta alueita ympäröi metsä ja myös kaupungin puolelta Peltolammin aluetta rajaa melu- ja näkösuojana Metsäpuisto. Asuinalueiden ytimenä olevat viheralueet yltävät liiki rakennuksia ja piha-alueet sulautuvat metsä-alueisiin. Puistoalueen ohessa sijaitsee myös Peltolammin koulun piha- ja pallokenttäalueet. Lähipuistot liittyvät yhteen Tampereen eteläisen suuralueen viherverkostoon, jonka tärkeänä ydinalueena toimii Peltolammin-järven ympäristö, jossa sijaitsevat Pärinkosken luonnonsuojelualue, laaja polkuverkosto ja uimapaikka. Alueella on myös suojeltu jalopuumetsikkö ja viheralueiden puusto on osin melko iäkästä. Rakentuessaan alueen virkistysarvoja ja luonnonläheisyyttä mainostettiin Peltolammin puhdasvetisellä järvellä ja uudella uimapaikalla.

Ylimmässä kuvassa alkuperäinen julkisivu, joka on maalattu. Keskellä ja alla kuvassa lisälämmöneristetty ja levytetty talo.

Kuva Peltolammin asuinalueen läpi kulkevan keskeisen kevyenliikenteen raitin alkuperäisestä ilmeestä. (Kuvälähde: Aarre Mattisen valokuvakokoelma / Rakennusliike Mattinen & Niemelä Oy)

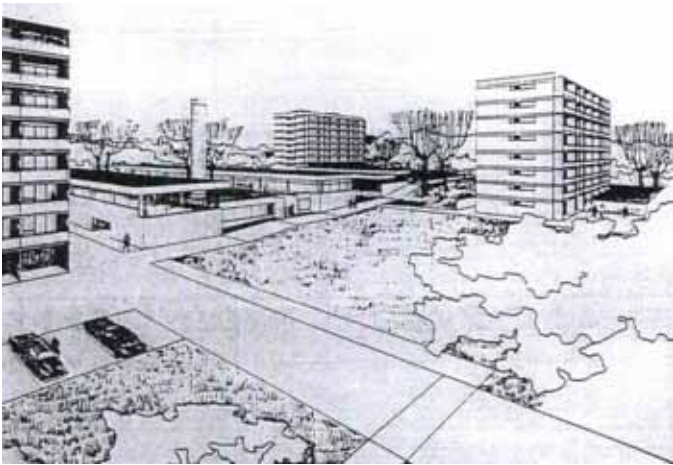
Alueella on havaittavissa rakentumisen ajankavalle ominaisia piirteitä kuten viheralueiden suuri määrä suhteessa rakennettuun alueeseen, säilytetty ja korostettu luonnonympäristö sekä pihoilta oleva välitön yhteys puistoalueille. Pihapiirejä ilmentää aitaamattomuus, laajat nurmialueet sekä lakialueen luontainen ja säilytetty honkapuusto. Alueelle omaleimaista ovat alueen kokoojakatua ja asuinalueita reunustavat koivurivit. Pihapiirien istutukset ovat pääasiassa lehtipuita ja nurmialueita kun vastakohtana on luonnonmetsänä jylhä kuusimetsä ja lohkareinen maasto. Monipuolisimmat ja -lajisimmat istutukset ovat rivitaloalueiden, koulujen ja seurakuntatalon ympäristöissä.

Peltolammin asuinalueella on toimiva alueen sisäinen reittiverkosto. Alueen läpi kulkee korttelien keskellä kevyen liikenteen pääraitti, jonka varrelle sijoittuu leikkipaikat ja palvelut. Raitin alkuperäinen luonne (sorapinta, jatkuvuus, turvallisuus) on kärsinyt lisääntyneet autoliikenteen, paikoitusalueiden ja asfaltoinnin myötä.

4.2.6 Asemakaavan toteutuneisuus

Peltolammin alue on rakennettu pääosin alkuperäisen aluesuunnitelman mukaisesti. Koulu rakennettiin kaavassa esitettyä suurempana yksikkönä ja toisen koulun aluevaraus jäi urheilukentäksi. Keskeiseltä palvelualueelta on jäänyt muutama tontti rakentumatta. Alueella on yleisiä pysäköintialueita lämpökeskusten ja ostoskeskuksen läheisyydessä. Yleiset pysäköintialueet ovat toteutuneet pitkälti kaavan mukaisesti.

Alueen nimistö pohjautuu osittain alueen vanhoihin paikannimiin (Peltolampi, Tilkonmäenkatu), osin alueen ominaisuuksiin (Pähkinämäenkatu) ja osin alueen rakentumisaikakauden ilmiöihin (Säästäjänkatu). Muut paikannimet ovat puiden nimien johdoksia (Vaahterakuja, Kuusamapuisto).

Vuonna 1969 ilmestyneen Peltolammilehden mukaan liikekeskuksen keskuspihasta oli alun perin tarkoitus tehdä näyttävä suihkulähteinen ja kukkaistutuksineen. Samassa lehdessä olevan Havainnekuvan mukaan kerrostalojen vastakohtaksi on rytmitetty leikattuja jalopuita ja laajoja nurmikenttiä. Liikekeskuksen ympäristöelementiksi toteutui kuitenkin Unto Hietasen Satajalka-veistos, nurmialueet ovat väistyneet paikoitusalueen tieltä ja kerrostalorivejä rytmittämään valittiin kotimainen koivu.

4.2.7 Kohteen arvot

Peltolampi on yhtenäisesti rakennettu metsälähiö 1960-luvun jälkipuolelta. Rakennukset on sijoitettu vaihtelevasti maastoon mukautuen laajojen metsäpuistojen muodostaessa alueen keuhkot. Rakennukset on toteutettu täyselementtitekniikalla, mutta niiden julkisivujäsentely on silti varsin vaihtelevaa. Eräissä taloyhtiöissä on kuitenkin viime vuosina suoritettu mm. lämmöneristyskorjauksia, jotka ovat vaikuttaneet merkittävästi rakennusten arkkitehtuuriin. Peltolampi täyttää kaikki ensimmäisen polven lähiörakentamisen tunnusmerkit – vaihtelevat rakennustyyppit, ostoskeskukset ja koulut sekä laajat virkistysalueet. Lähiöllä on selkeästi korostunut paikallisidentiteetti, mikä heijastuu asukkaiden yhteistoimintana.

ALUEELLINEN YHTENÄISYYS •••

RAKENNUSKANNAN AJALLINEN YHTENÄISYYS
Peltolampi on rakennettu lähes kokonaan 1960-luvun jälkipuolella. Alueen pohjoisosassa on 70-luvun yhtenäinen rivitaloalue. Alueella on tapahtunut vain vähäistä uudisrakentamista 2000-luvun alussa.

KAUPUNKIRAKENTEEN OMINAISPIIRTEET

Peltolammin alueen rakennuskanta muodostuu yhtenäisen arkkitehtuurin omaavista lamelleista, pistetaloista ja rivitaloista. Rakennukset sijaitsevat väljästi maaston muotoja mukaillen, mutta silti suorakulmaisessa koordinaatistossa. Alueen keskellä on liikekeskus johon liittyy mm. lasten päiväkoti ja lähellä on myös edustava seurakuntakeskus. Etelä- ja pohjoisosissa on pienet palvelukeskittymät. Koulutonteista toteutettiin vain toinen. Alueen ulkokehällä kulkee kokoojakatu, jolta on käynti asuntoalueelle tonttikatujen kautta. Peltolammin puistomaisessa ytimessä kulkee kevyen liikenteen reitti, samoin itäisten korttelialueiden lomassa.

PAIKALLINEN IDENTITEETTI •••

Peltolammilla on alueen synnystä lähtien toiminut aktiivinen kaupunginosayhdistys, joka on toimitanut omaa lehteä. Vaikka alueella on sekä omistus- että vuokrataloja, on alueella selkeä identiteetti. Tämä kuvastuu muun muassa ympäristön hyvänä hoitona.

YMPÄRISTÖARVOT ••

Rakennusten ja viheralueiden sijoittelu seuraa maaston muotoja. Säilytetyillä metsäalueilla ja puistoalueiden hyvällä saavutettavuudella on tärkeä merkitys alueen omaleimaisuuden syntymiseen. Lähipuistosta hyvät yhteydet Tampereen eteläisen suuralueen viherverkostoon, jonka tärkeänä ydinalueena toimii Peltolammin ympäristö. Alueen kasvillisuus on osin huonokuntoista ja laajentuneet paikoitusalueet rikkovat pihapiirien ja keskeisen kevyenliikenteen raitin viihtyisyyttä.

ARKKITEHTONISET ARVOT ••

Lähiöasemakaava vuodelta 1964 on toteutunut pääosin. Alueen urakoi kokonaan Rakennusliike Mattinen & Niemelä ja rakennusten suunnittelusta vastasi kaksi arkkitehtitoimistoa, mikä on tuottanut yhtenäisen kaupunkikuvan. Peltolampi edustaakin varhaisen, 1960-luvun lähiökauden väljää rakennustapaa, jossa elementtitekniikka ei ole johtanut yksitoikkoiseen yleisvaikutelmaan. Osittain tämä johtuu eri rakennustyyppien – lamellitalojen, pistetalojen ja rivitalojen tasapainoisesta suhteesta. Myös rakennusten loivat harjakatot lieventävät elementtitekniikkaan liitettyä laatikko-omaisuutta. Rakennushistorialliselta kannalta merkittävää on se, että Peltolammilla toteutettiin ensi kertaa Suomessa 3M-modulia.

Rakennuskanta on pääosin säilyttänyt alkuperäiset piirteensä. Joissakin asuntoyhtiöissä on toteutettu julkisivujen lämpöeristys tavalla, joka on häivyttänyt 60-luvun betoniarkkitehtuurin. Seurakuntatalo on edustava esimerkki aikakautensa arkkitehtuurista.

PUNAINEN TEEMA:

Aikakauden edustava asuinalue tai alueen osa, jossa alkuperäinen korttelirakenne, ympäristö ja rakennuskanta on säilynyt. Arkkitehtonisesti arvokas kokonaisuus.

TOIMENPIDESUOSITUS

Arkkitehtonisesti arvokkailla alueilla tulisi pyrkiä säilyttämään korttelirakenne, viherympäristö ja rakennusten alkuperäiset ominaispiirteet. Virheelliset rakenneratkaisut pyritään korjaamaan siten, että rakennusten arkkitehtoniset arvot säilyvät. Alueet ovat arkoja muutoksille.

SININEN TEEMA:

Aikakaudelleen tyypillinen asuinalue tai alueen osa, jolla alkuperäinen korttelirakenne on säilynyt. Alueen kaupunkirakenteella on arvoa.

TOIMENPIDESUOSITUS

Alueiden korttelirakenne ja viherympäristö tulee pyrkiä säilyttämään. Tarvittavat muutokset ja lisäykset tulee sovittaa alueen alkuperäiseen luonteeseen.

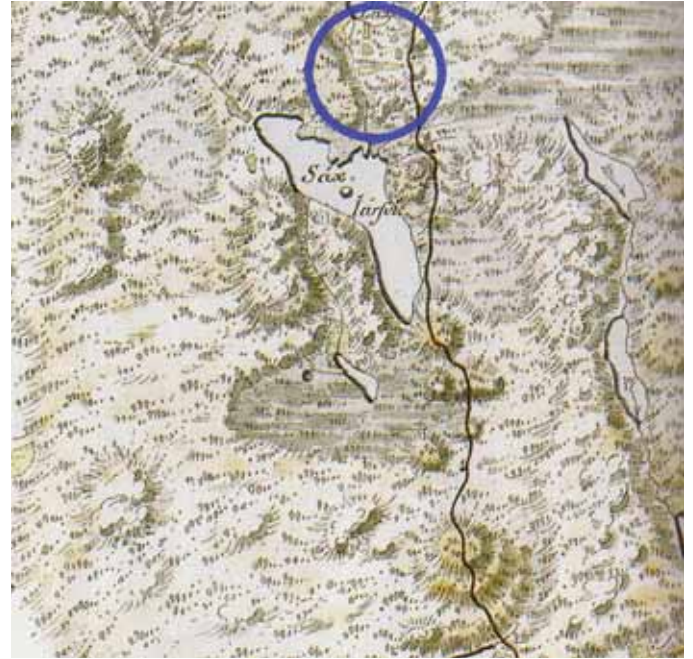
Alueilla, joille ei ole osoitettu väriteemaa, tulisi huomioida kaupunkirakenteellinen kokonaisuus sekä rakennusten ja lähiympäristön ominaispiirteet.

4.3 MULTISILTA

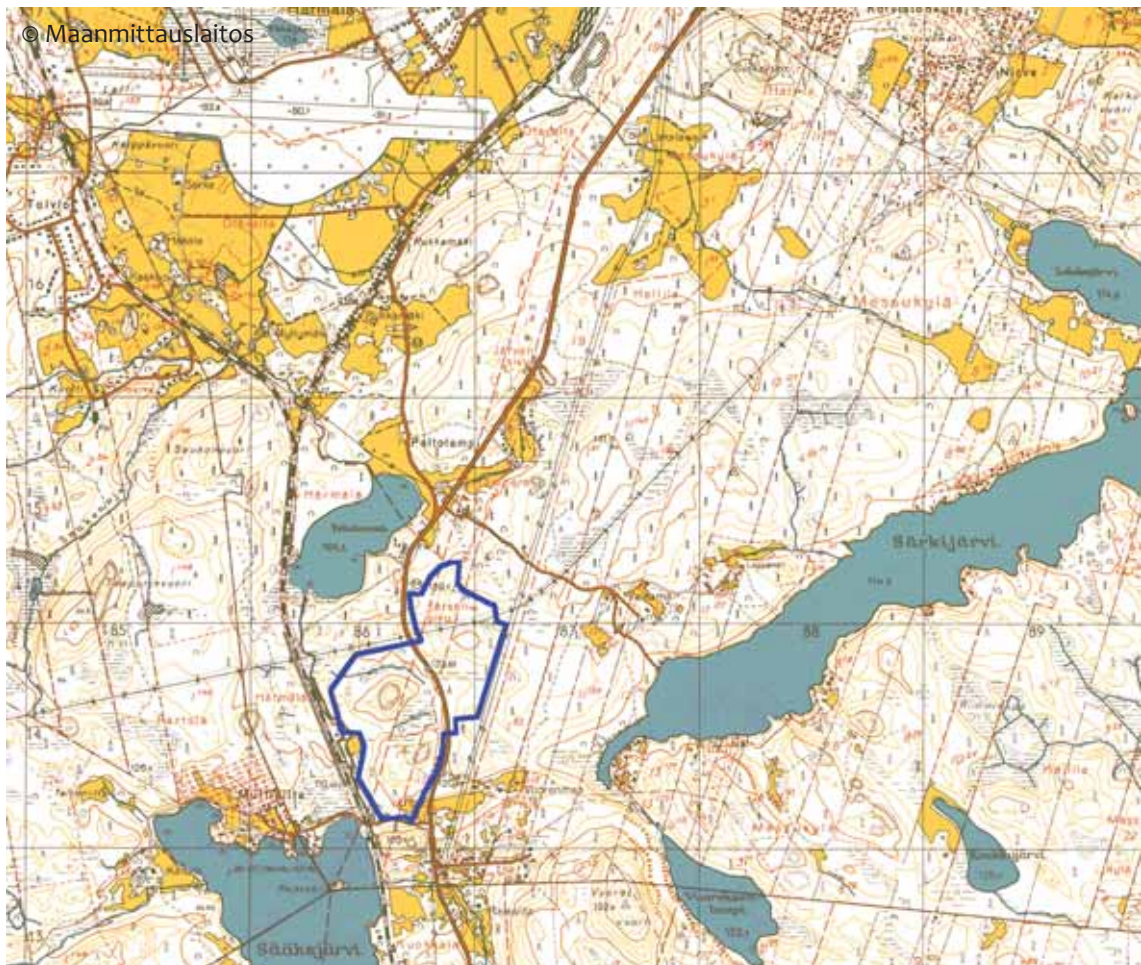
4.3.1 Alueen historia ja rakentuminen

Multisillan lähiöasemakaava laadittiin Tampereen kaupungin asemakaavaosastolla Aaro Alapeuson johdolla ja se vahvistettiin vuonna 1968. Kaavaa muutettiin seuraavina vuosina mm. lisäämällä rakennusoikeutta ja muuttamalla pientalo- ja rivitalokortteleita lamellikortteleiksi. Peltolammista poiketen lamellitaloja ei ole sijoitettu Multisillassa suorakulmaiseen koordinaatistoon, vaan ne on sijoitettu maaston ja korttelimuotojen sommitellun mukaisesti. Lempääläntie jakaa alueen kahtia. Pohjoisosassa lamellitalot ovat pääosin 3–5 –kerroksisia ja vesitornin länsipuolella on 1970-luvun pientaloja. Eteläosassa lamellit ovat enimmäkseen 5-kerroksisia ja lounaisosassa 3-kerroksisia. Alueen reunoilla on myös pientaloja.

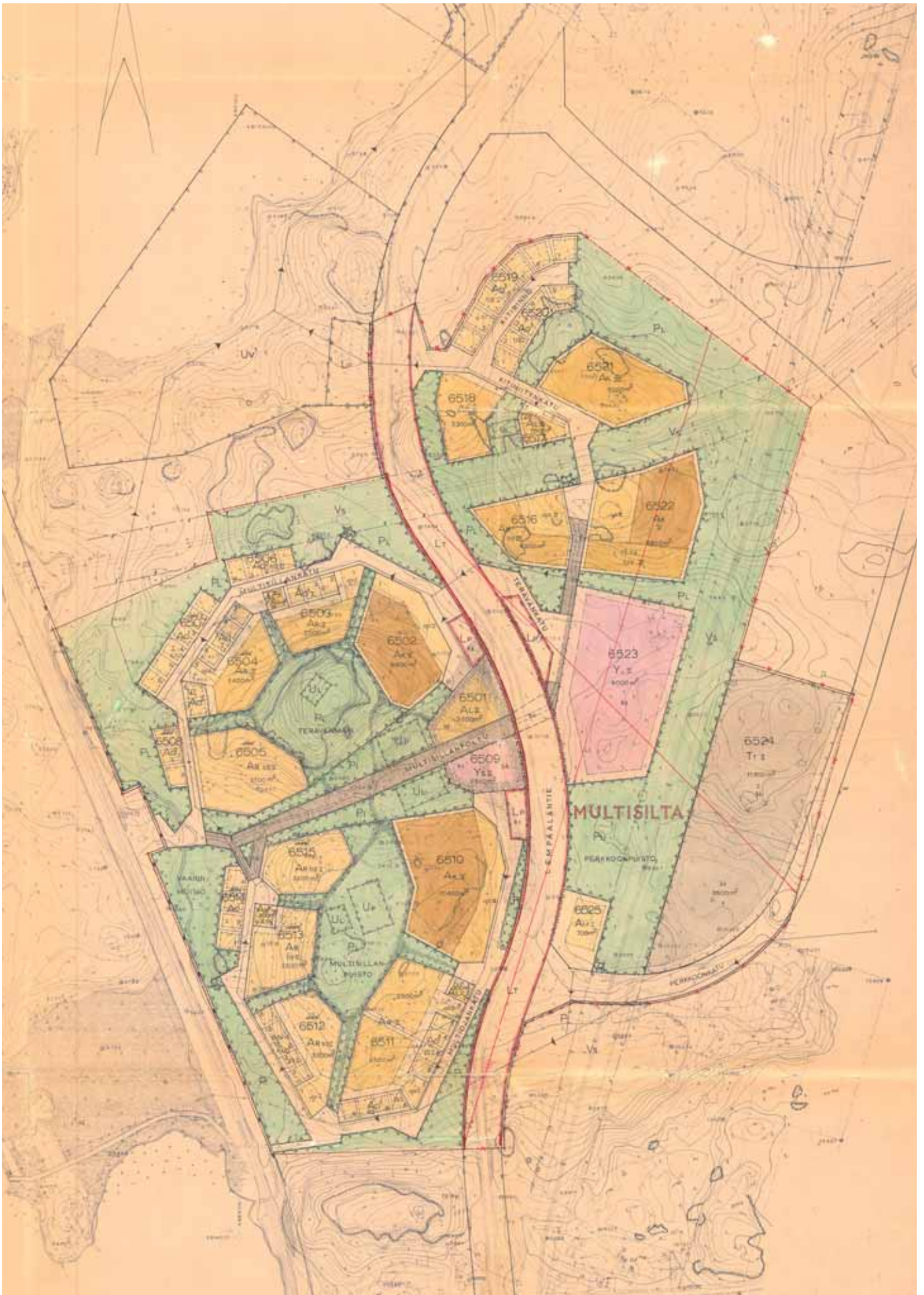
Multisillassa viheryöhykkeet näyttelevät merkittävää osaa. Niiden käytettävyyttä rajoittaa kuitenkin itä-länsi suuntainen voimalinja sekä maaston runsas kivisyys – seikka, joka vaikeutti aikanaan myös alueen rakentamista. Toisaalta suuret siirtokivilohkareet antavat alueelle oman leimansa.

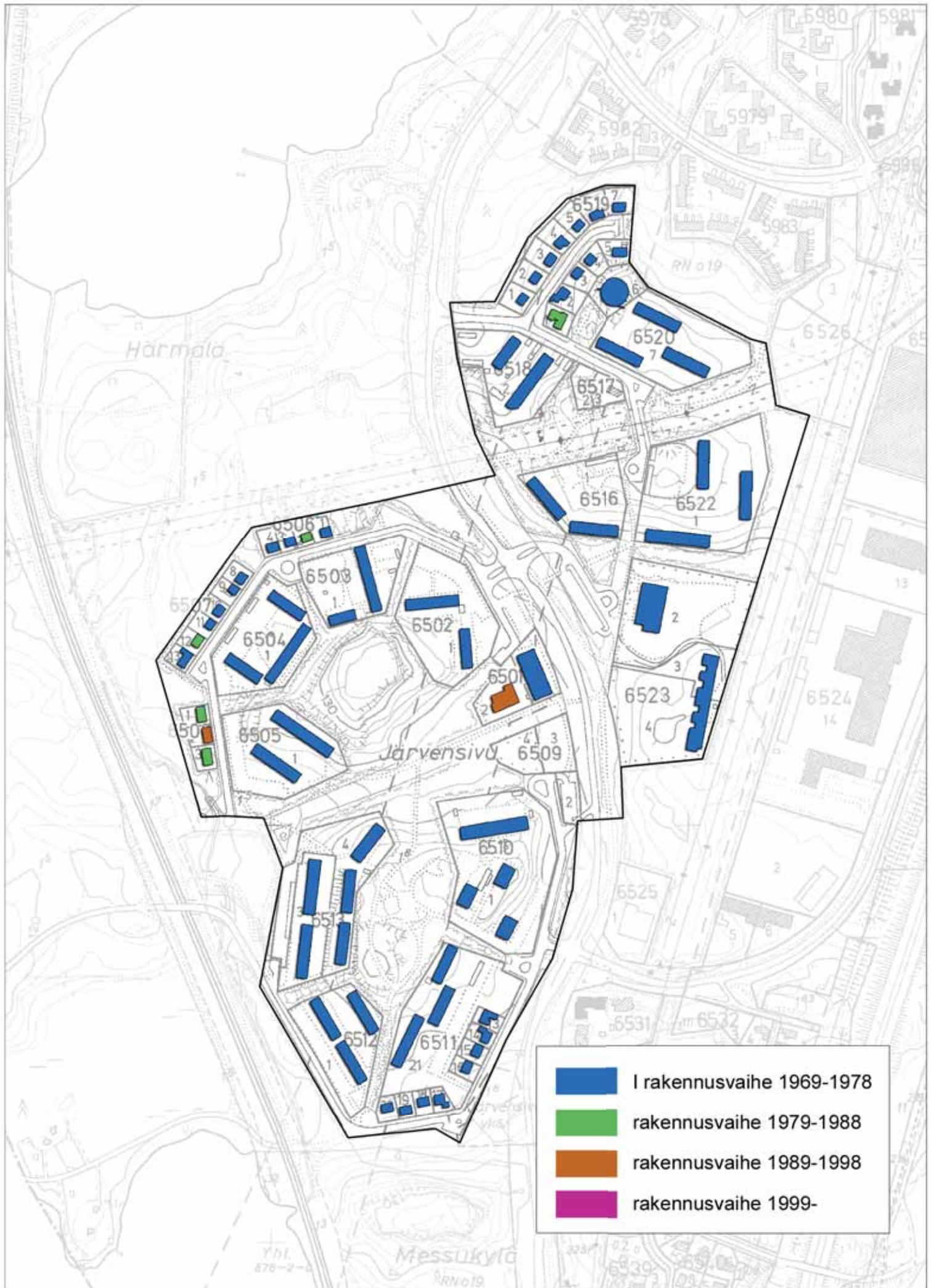
Ote Kuninkaankartasta vuodelta 1780.

Ote peruskartasta vuodelta 1961.

Asemakaava vuodelta 1968.

- I rakennusvaihe 1969-1978
- rakennusvaihe 1979-1988
- rakennusvaihe 1989-1998
- rakennusvaihe 1999-

4.3.2 Maisemarakenne

Peltolammin ja Multisillan asuinalueet sijaitsevat Tampereen eteläpuoleisella kaupunkikuvaa rajaavalla metsäisellä kallioselänteellä. Selänteen juurella kulkee junarata ja sen edessä aukeaa kaupunki ja Pyhäjärven rantalaakson kaupunkirakennetta. Peltolammi-järvi sijaitsee laakson reunalla, selänteeseen työntyneenä ja on aikanaan ollut noin 6 800 eKr. Ancylysjärven pieni lahti. Peltolammin ja Multisillan asuinalueet peittyvät maisemaa rajaavan metsäreunan taakse. Laaksossa sijaitsevat Peltolammi sekä Pärrinkosken purolehto, jotka nykyään toimivat osana viherverkkoa. Peltolammin ja Multisillan asuinalueiden välistä laskeutuu laaksoon maaston muotoja mukaillen jo Kuninkaankartassa näkyvä Rukkamäentie. Asuinalueiden uusi päätie kulkee suoralinjaisemmin selänteen ylitse. Selänteen alue on mäkimaastoista, jossa korkeuserot ovat hyvinkin vaihtelevat. Selänteiden moreenimaaperä näkyy viheralueilla lukuissina ja osin melko suurinakin lohcareina. Luonnonkasvillisuus lakialueilla on karua ja mäntyvaltaisia, rinteet ovat kuusivaltaista metsää.

Multisillan asuinalue sijoittuu kolmen eri kalliomäen rinteille ja rakennukset seuraavat pääosin rinteiden muotoja. Viheralueiksi on jätetty lakialueet ja rinteiden välinen painanne. Rakennusten ja viheralueiden sijoittelussa maisemarakenteeseen korostuu luonnon ja rakentamisen vastakohtaisuus. Multisillan Kitiniityn alueella viheralueet sijoittuvat voimalinjan linjauksen alueelle.

4.3.3 Aluerakenne

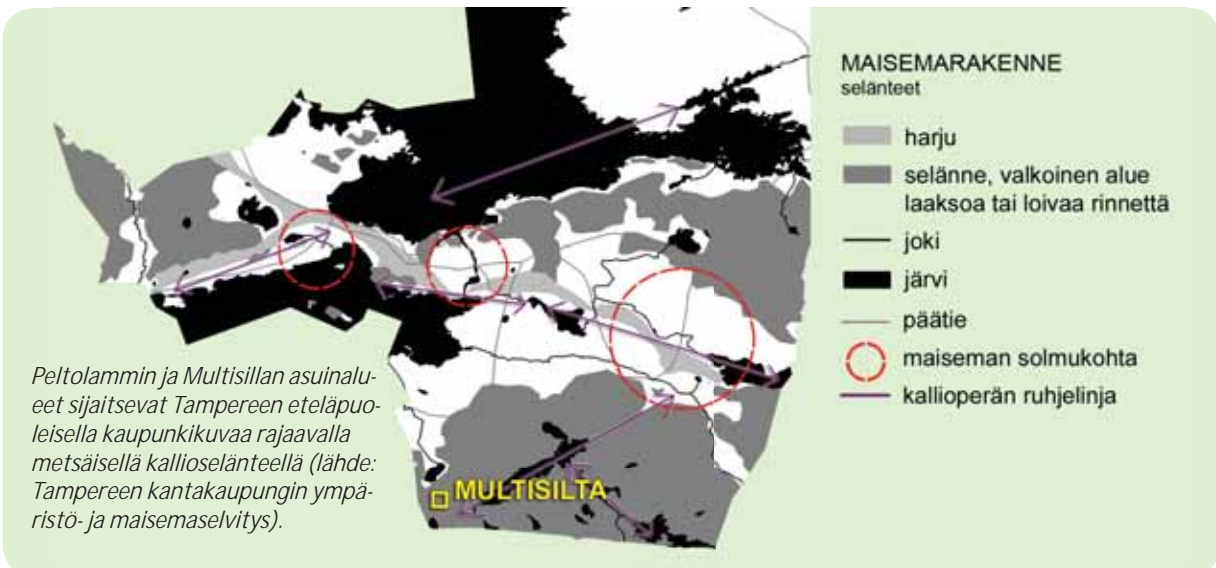
Multisillan lähiö jakautuu kahteen erilliseen osaan Lempääläntien eri puolille. Kaupan ympärille muodostuva keskus on Lempääläntien länsipuolella. Koulu ja päiväkoti sijoittuvat Lempääläntien

itäpuolelle. Multisillan maamerkinä on vesitorni. Aluetta ympäröivät viheralueet, jotka rajaavat Multisillan selkeästi erottuvaksi alueeksi.

MULTISILTA ALUERAKENTEEN PERIAATEKAAVIO

- Aluerakenteen rungon muodostava katu
- Kauppa
- Koulu
- Alueen keskeinen viheralue
- Kevyen liikenteen reitti

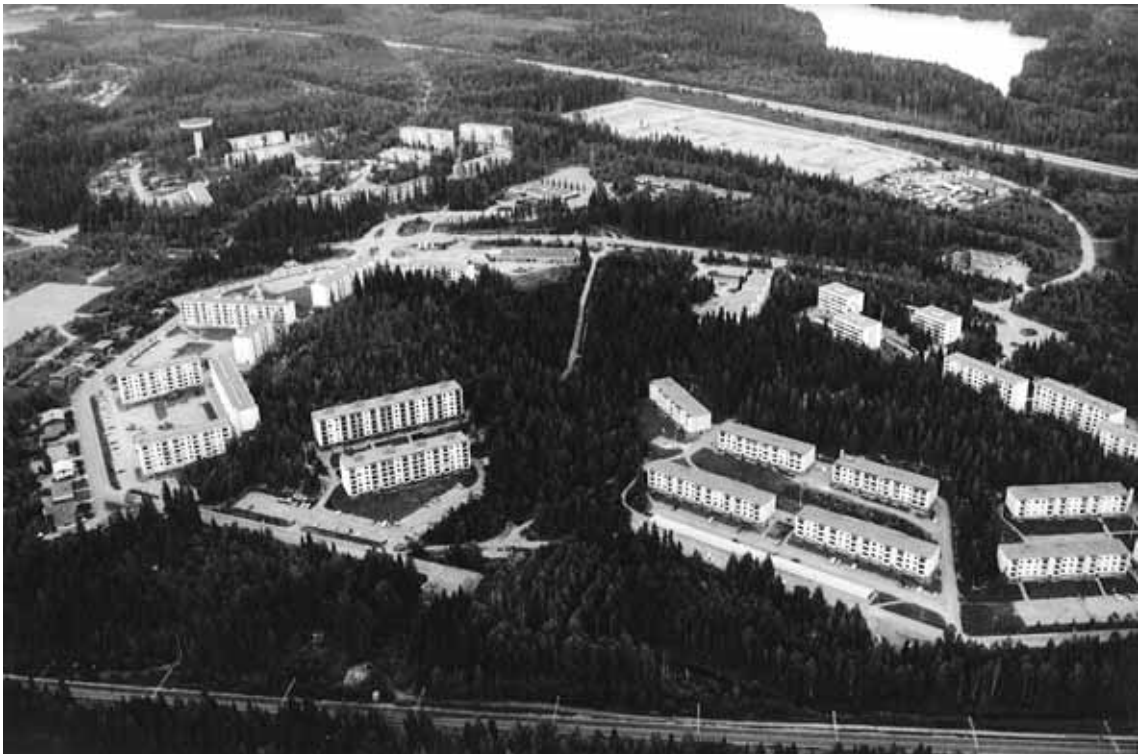

Multisilta rakentuu ns. keuhkokaavion mukaisesti: alueella on ulkosyöttöinen katuverkko ja alueen keskelle jää yhtenäinen metsäpuisto. Palvelut sijoittuvat alueelle keskeisesti sijoittuvan puiston ja raittien yhteyteen. Lempääläntien itä- eli Kitiniitynkadun puolen aluerakenne ei ole niin selkeästi keuhkokaavion mukainen, varsinkin kun alueen halkaisee korkeajännitelinja.

Alueen palvelukeskuksessa on kauppa, pub ja seurakuntakoti. Lisäksi keskuksessa on omassa raken-

nuksessa suklaatehtaan toimitilat ja Multisillankadulla on myös pizzeria-kebab. Kitiniitynkadulla on ravintola ja kioski.

Alueen kortteleista on yhteys keskeisen metsäpuiston kautta palveluihin tai ympäristössä oleville laajemmille viheralueille. Laaja ja runsaspuustoinen puistoalue on yksi Multisillan alueelle ominaispiirteistä. Lempääläntien ja asuinalueen väliin on jätetty viheralueet.

Ylemmässä kuvassa Multisilta lännestä nähtynä. Alhaalla vesitornin läheinen alue koillisesta nähtynä. (lähde: Tampereen Teknillinen Yliopisto / Olli Jokinen)

4.3.4 Rakennukset ja korttelit

Kerrostalot sijoittuvat Multisillassa alueen keskeisen puiston ympärille, jolloin jokaisesta korttelista on yhteys puistoon. Kerrostalot ovat pääsääntöisesti lamellitaloja, joissa on kolme tai viisi kerrosta. Multisillan alueelle on ominaista maaston suuret korkeuserot. Kerrostalot sijoittuvat yleensä maastonmuotoja mukaillen muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Osa rakennuksista sijoittuu korkeille rinteille, mutta maaston korkeimmat kohdat ovat rakentamattomia.

Autopaikat sijoittuvat tonttien etuosaan laajoina kenttinä. Joillakin tonteilla on rakennettu myös autokatoksia.

Peltolammin vesitorni erottuu selkeästi Multisillan Kitiniitynkadulle.

Multisillankdun luoteispuolella sijaitsevia kerrostaloja.

Arkkitehtuuriltaan kerrostalot ovat niukkailmeisiä. Porrashuoneet jaksottavat vähäeleisiä julkisivuja. Joissakin hissillisissä kerrostaloissa korostuu hissikonehuone ja porrashuone ulkonemina. Taloissa on tasakatto tai loiva harjakatto. Multisillan rakennettaessa rationalisoinnissa oli edetty melko pitkälle, mikä näkyy rakennusten yksityiskohtien karsimisena. Elementteistä on karsittu yksityiskohtia ja julkisivujen jäsentely on tehty väripinnoilla. Parvekkeiden sijoituksessa on siirrytty osittain rakennusrungon ulkopuolisiin kantaviin rakenteisiin.

Osassa Multisillan alueen taloissa on tehty rakennusten perusilmettä muuttaneita korjauksia. Esimerkiksi porrashuoneiden sisäänkäynteihin on tehty laajennuksia ja julkisivujen väripintoihin on tehty muutoksia. Myös piha-alueille on tehty leikki- ja oleskelualueita sekä uusia piharakennuksia. Alueella suurimmat muutokset on tehty vuokrataloihin. Asunto-osakeyhtiöiden korjaustoimet ovat olleet pienimuotoisempia ja suuntautuvat enemmän kunnossapitoon.

Porrashuoneiden sisäänkäynteihin on tehty laajennuksia.

Peltolammin rakenteesta poiketen Multisillassa on myös omakotitaloja, jotka sijoittuvat kerrostaloalueen ulkokehälle. Alueen omakotitalot on rakennettu pääosin 1970-luvun aikana. Arkkitehtuuriltaan ne ovat aikakaudelle tyypillisiä tasakattoisia tai loivasti harjakattoisia ja tiiliverhottuja taloja.

Multisillan rakentaminen jaettiin Rakennuskunta Tampereen Hakan ja rakennusliike Mattinen & Niemelän kesken. Haka rakensi Lempääläntien itäpuolen ja Mattinen & Niemelä tien länsipuolisen alueen. Hakan alueen suunnitelmat laadittiin Kulu- tusosuuskuntien keskusliitossa, arkkitehtina Olavi Maamies. Mattinen & Niemelä käytti myös Multisillassa rakennusten suunnittelijana Aarne Heinoo arkkitehtitoimisto Vahtera & Heinolta. Alueen rakentaminen käynnistyi vuoden 1968 lopussa kolmella kaupungin vuokrakerrostalolla Multiojankadun varrella.

Multisillan koululla ja päiväkodilla on arkkitehtonisia arvoja aikakautensa edustavina rakennuksina.

Multisillankdun päiväkotii.

4.3.5 Viheralueet

Multisillan asuinrakennukset sijoittuvat kahden moreenimäen rinteille, joiden välinen laakso ja laakialueet (Multisillanpuisto ja Terävänmäki) ovat jätetty metsäpuistoalueiksi. Puistoalueilla kulkee virkistysreitiverkosto, jonka kautta tavoitetaan myös alueen palvelut. Multisillanpuistossa sijaitsee alueen virkistystoiminnot; leikkipuisto ja pallokenttä. Nämä ovat kuitenkin toteutuneet myöhemmin kuin alue on rakentunut. Multipuro kulkee aivan asuinalueen vieritse, mutta sitä ei ole hyödynnetty viheralueiden maisemaelementtinä. Kitinmäessä viheralueena toimiva Perkkoonpuisto ei sijoitu niinkään maastonmuotojen tai aluesommittelun mukaan vaan pääosin alueen sivuitse kulkevan voimalinjauksen kohdalle. Lähipuistot liittyvät Tampereen eteläisen suuralueen viherverkostoon, jonka tärkeänä ydinalueena toimii Peltolampi-järven ympäristö, jossa sijaitsevat Pärrikkosken luonnonsuojelualue, laaja polkuverkosto ja uimapaikka.

Rakennuskortteleiden ympäristöissä on havaittavissa alkuperäisiä istutuksia, mutta yleisilmeeltään alueet ovat kasvillisuudeltaan melko yksipuolisia. Autot ovat vallanneet pihapiirien alaa ja piha-alueita on aidattu poiketen alkuperäisestä avoimesta ilmeestä.

4.3.6 Asemakaavan toteutuneisuus

Multisillan asemakaavaan on tehty joitakin muutoksia. Osa pientalotonteista on muutettu kerrostalotonteiksi ja rakennusoikeutta on lisätty. Alueen rakentaminen ajoittuu pääsääntöisesti 1970-luvulle. Ensimmäiset rakennukset valmistuivat 1969 ja viimeisimmät ovat valmistuneet 2005.

Alueen keskeisen puiston yhteydessä on rakentamaton alue kaupalle ja yleisille rakennuksille. Yleisten rakennusten korttelialueelle on rakennettu koulu ja päiväkotitoimitus. Liikerakennusten korttelialueelle on rakennettu kaksi rakennusta.

Multiojankadulla on omakotitaloja, joita olisi alkuperäisten asemakaavojen mukaan ollut tarkoitus toteuttaa enemmän, mutta osa tonteista on muutettu kerrostalokortteliksi. Myös Multisillankadun omakotitontteja on yhdistetty kerrostalotontteihin. Multisillankadulla omakotitalot on sijoitettu kadun ulkokehälle.

Alkuperäisessä asemakaavassa keskeisille puistoalueille suunniteltuja virkistysreittejä ei ole kaikilta osin toteutettu. Asemakaavassa on osoitettu puistoalueille useita leikki- tai urheilukenttiä, mutta niitä ei ole rakennettu. Koulun yhteyteen on rakennettu pelikenttä ja Multisillankadulla Peltolampi-läheisyydessä on jalkapallokenttä.

Alueella on toteutettu asemakaavan mukaisesti kaksi yleistä pysäköintialuetta, jotka sijoittuvat kaavassa osoitettujen palvelujen yhteyteen.

4.3.7 Kohteen arvot

ALUEELLINEN YHTENÄISYYS ••

Multisillan kaupunginosa muodostaa rakennuskannaltaan ajallisesti yhtenäisen 1970-luvun lähiön. Tampereen kaupungin asemakaavaosastolla laadittu Multisillan lähiöasemakaava vahvistettiin vuonna 1968. Alueen tehokkuutta nostettiin 1970-luvun alussa. Lamellitalot on sijoitettu mäkistä maastoa mukaillen kahdeksi kokonaisuudeksi, joita erottaa Lempääläntie. Kummankin alueen reunamilla on pientalokortteleita. Koulu, päiväkotijä liikekeskus sijaitsevat lähiön keskellä.

PAIKALLINEN IDENTITEETTI ••

Kaupunkirakenteesta johtuen Multisilta ei muodosta samalla tavalla yhtenäistä kokonaisuutta kuin viereinen Peltolampi. Ostoskeskuksen palvelutaso on viime vuosina laskenut. Myös vuokratulojen suurehko osuus lienee vaikuttanut asukannan vaihtuvuuteen.

YMPÄRISTÖARVOT •

Multisillan viheralueiksi on säilytetty maaston lakialueet. Puistot sijoittuvat asuinalueen keskelle ja niiden kautta kulkee kattava kevyenliikenteen verkosto. Suuren korkeuseron vuoksi lähipuistoalueet eivät kuitenkaan ole välttämättä kaikkien tavoitettavissa ja puistoalue on kunnostuksen tarpeessa. Kitinmäen alueella Perkkoonpuisto sijoittuu pääosin voimalinjan kohdalle. Lähipuistosta on kuitenkin hyvät yhteydet Tampereen eteläisen suuralueen viherverkostoon, jonka tärkeänä ydinalueena toimii Peltolammin ympäristö.

ARKKITEHTONISET ARVOT •

Multisillan lähiöasemakaavaa täydennettiin jo alkuvuosina ja sellaisenaan se on toteutunut varsin hyvin. Alueen vanhimmat lamellikerrostalot ovat vuodelta 1969 ja pääosa rakennuskannasta periytyy 1970-luvulta. Multisillan rakennuskanta on arkkitehtuuriltaan varsin yhtenäistä johtuen siitä, että alueen rakentamisesta vastasi kaksi yhtiötä arkkitehteineen. Pohjoisosassa rakennukset sijaitsevat eteläistä osaa väljemmin. Molempien osa-alueiden rakennuskanta kuvastaa ajan elementtiraikentamisen niukkalinjaista arkkitehtuuria.

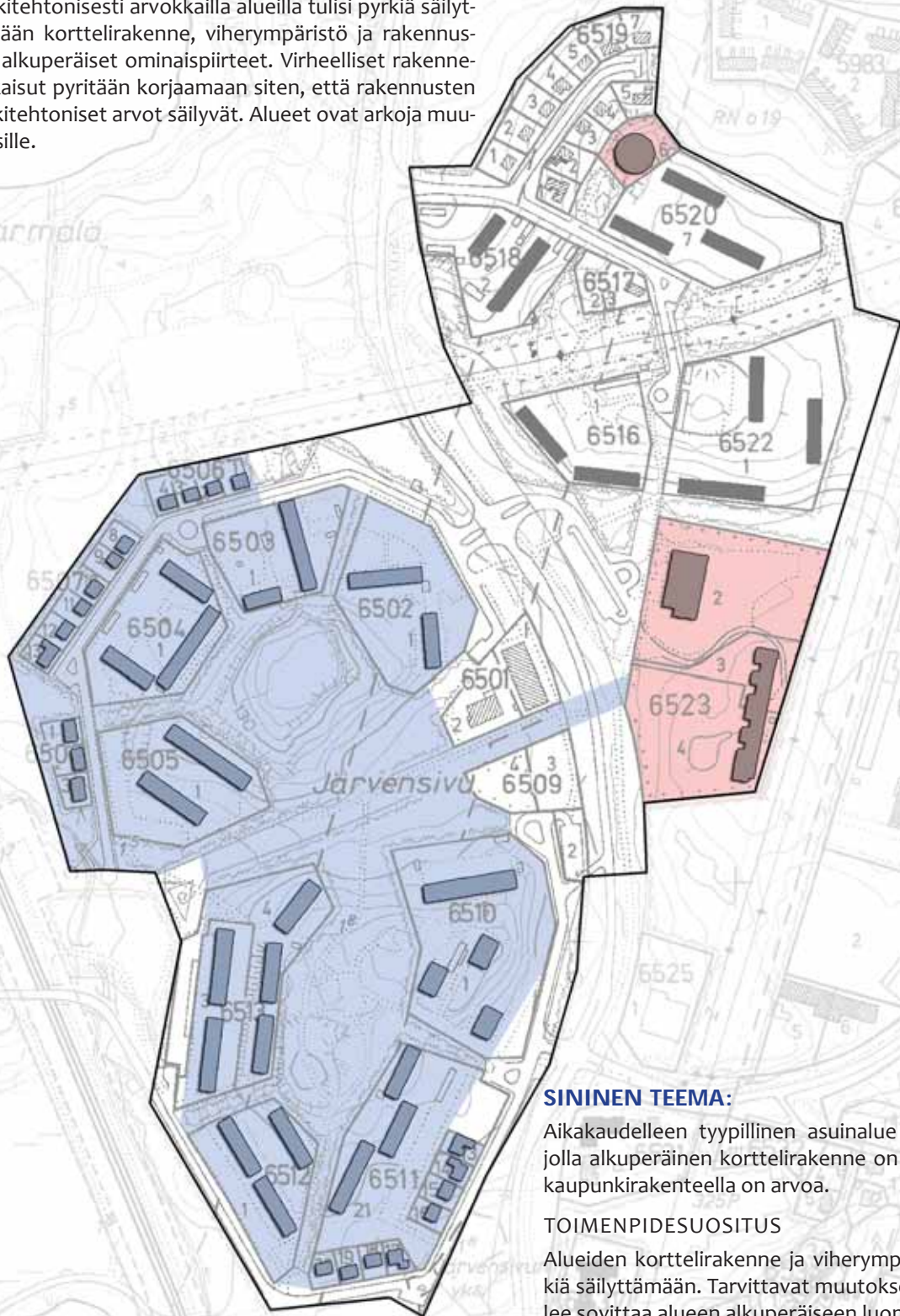
Multisillan koululla ja päiväkodilla on arkkitehtonisia arvoja aikakautensa edustavina rakennuksina.

PUNAINEN TEEMA:

Aikakauden edustava asuinalue tai alueen osa, jossa alkuperäinen korttelirakenne, ympäristö ja rakennuskanta on säilynyt. Arkkitehtonisesti arvokas kokonaisuus.

TOIMENPIDESUOSITUS

Arkkitehtonisesti arvokkailla alueilla tulisi pyrkiä säilyttämään korttelirakenne, viherympäristö ja rakennusten alkuperäiset ominaispiirteet. Virheelliset rakenneratkaisut pyritään korjaamaan siten, että rakennusten arkkitehtoniset arvot säilyvät. Alueet ovat arkoja muutoksille.

SININEN TEEMA:

Aikakaudelleen tyyppinen asuinalue tai alueen osa, jolla alkuperäinen korttelirakenne on säilynyt. Alueen kaupunkirakenteella on arvoa.

TOIMENPIDESUOSITUS

Alueiden korttelirakenne ja viherympäristö tulee pyrkiä säilyttämään. Tarvittavat muutokset ja lisäykset tulee sovittaa alueen alkuperäiseen luonteeseen.

Alueilla, joille ei ole osoitettu väriteemaa, tulisi huomioida kaupunkirakenteellinen kokonaisuus sekä rakennusten ja lähiympäristön ominaispiirteet.

4.4 KAUKAJÄRVI JA ANNALA

4.4.1 Alueen historia ja rakentuminen

Kaukajärven seudun asutus on saanut alkunsa jo kivikaudella. Asutus vakiintui rautakaudella, mikä osoituksena on Vilusenharjun löydöistään rikas kalmisto. Peltotalouteen perustuva kylämuodostus Kaukajärven ympäristössä periytyy siis rautakaudelta vaikka ensimmäiset historialliset tiedot ovat vasta vuodelta 1540, jolloin mainitaan Juvan tila. Haiharan kylästä on maininta vuodelta 1554. Haiharaan perustettiin 1600-luvulla kruununpuustelli ja kartanoksi kylän tilat yhdistettiin 1800-luvulla kauppaneuvos Lundahlin ja kapteeni Anselm Grahnin omistajakausina. Kartanoalueella sijaitsee useita rakennushistoriallisesti merkittäviä rakennuksia. Väentupa, talli, mamsellimylly ja aitat edustavat alueen vanhinta rakennuskantaa. Kartanoalueen puiston rehevä ja kostea lehto muodostaa arvokkaan kasvillisuusalueen. Haiharan kartanoympäristöllä samoin kuin Uusi-Juvan rakennusryhmällä on keskeinen merkitys alueen historiallisen jatkuvuuden merkeinä.

Vuoden 1936 topografigartasta ilmenee Kaukajärven historiallisen agraarimaiseman rakenne ennen 1960-luvulla alkanutta aluerakentamista (lähde: Tampereen kaupunginkirjasto, Pirkanmaa-kokoelma)

Ote Kuninkaankartasta vuodelta 1780.

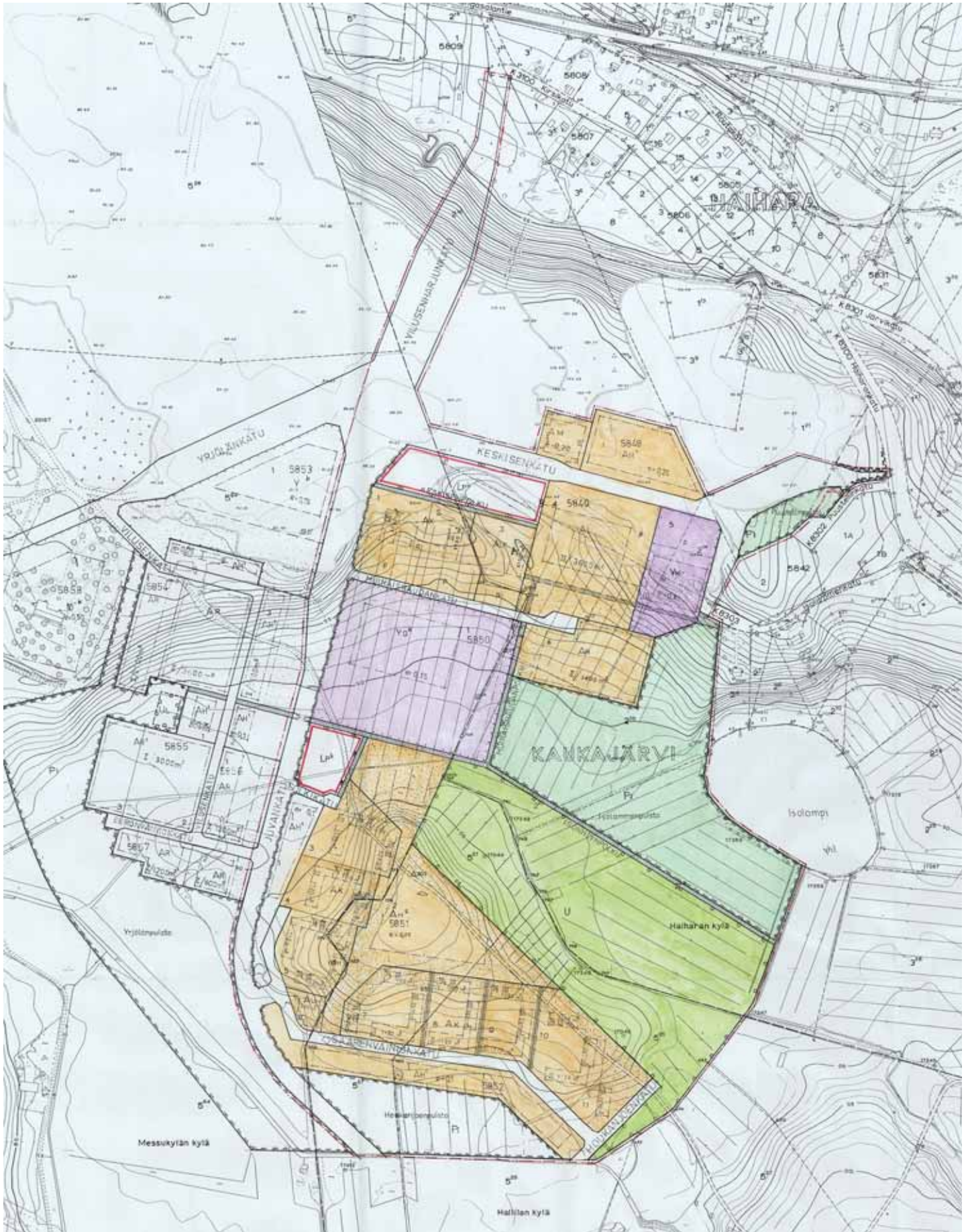
Vuoden 1936 topografigartasta ilmenee Kaukajärven historiallisen agraarimaiseman rakenne ennen 1960-luvulla alkanutta aluerakentamista (lähde: Tampereen kaupunginkirjasto, Pirkanmaa-kokoelma)

Haiharan kartanon maat myytiin vuonna 1962 Rakennustoimisto Niilo Ahti Oy:lle ja Keskisen Rakennusliike Oy:lle. Kaukajärven ensimmäisen vaiheen asemakaavan laati 1964 arkkitehti Heikki Aitola Tampereen kaupungin asemakaavaosaston ohjeiden ja suuntaviivojen mukaan. Kaava vahvistettiin vielä samana vuonna. ”Tapiola Tampereellekin”,

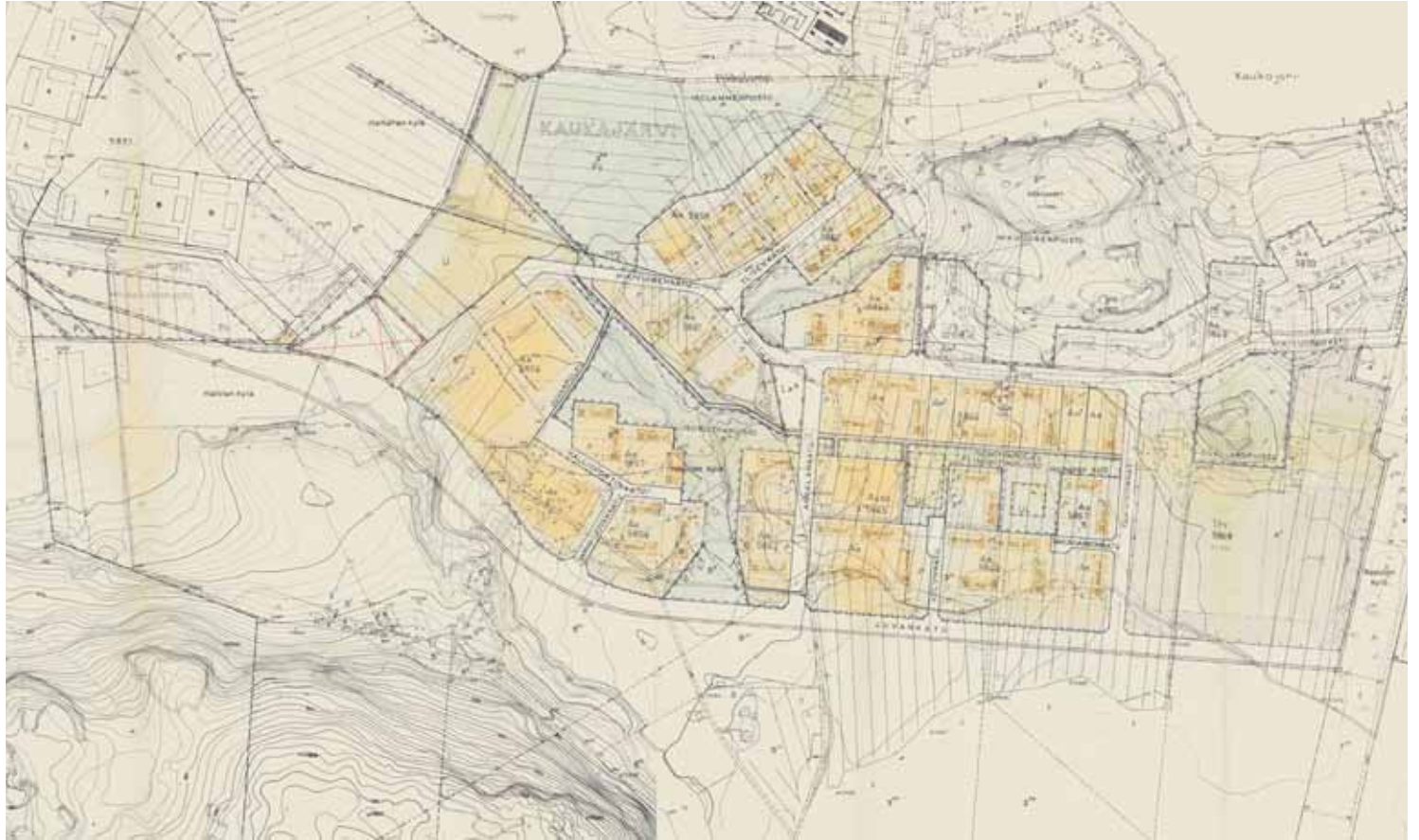
otsikoi Aamulehti 10.10.1963. Kaukajärven etelärinteelle sijoitettu lähiö noudattaa tosin asemakaavaltaan enemmän Helsingin Pihlajamäkeä tai Vantaan Kaivoksela. Rakentaminen alueella alkoi vuoden 1964 lopulla ja ensimmäiset asukkaansa lähiö sai vuoden 1965 syyskuussa. Ensimmäisen vaiheen rakentaminen kesti vuoteen 1967.

Kaukajärven I rakennusvaiheen asemakaava vuodelta 1964.

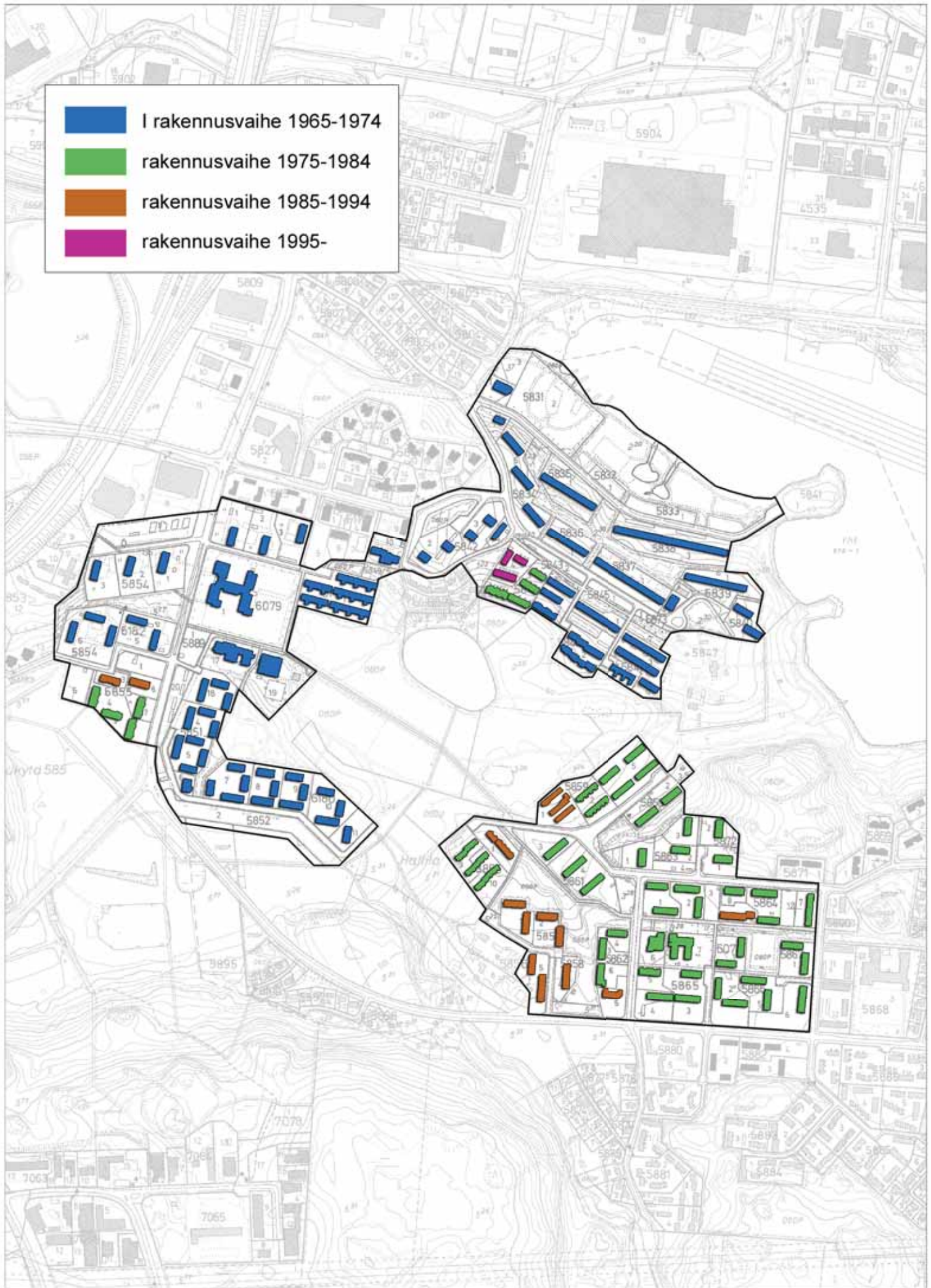
Kaukajärven II rakennusvaiheen asemakaava.

Kaukajärven III rakennusvaiheen asemakaava.

Kaukajärven II-vaiheen kaavoituksesta järjestettiin 1966 suunnittelukilpailu, jonka voitti Heikki Aitola ehdotuksellaan Bumerangi. Myös toiseksi sijoittuneet arkkitehdit Jaakko ja Antti Tähtinen olivat valinneet saman nimimerkin. Kilpailulautakunta korosti Aitolan ehdotuksen soveltuvan prosessirakentamisen ja lisäksi kiinteä kaupunkimainen ratkaisu liittyy ympäröivään luontoon. Aitola laati tämänkin kaavan yhteistyössä kaupungin asemakaavaosaston kanssa. Kaukajärvi II:n asemakaava vahvistettiin 1967.

Heikki Aitola laati 1969 yhdessä asemakaavaosaston kanssa myös III-vaiheen eli Annalan asemakaavan, joka vahvistettiin 1973.

4.4.2 Maisemarakenne

Kaukajärven ja Annalan asuinalueet sijaitsevat yhdessä Tampereen alueen maisemallisessa solmukohdassa, jossa risteävät kantakaupungin läpi kulkeva harjujakso ja Pitkäjärvi – Kaukajärvi – lidesjärvi -murroslaakso. Alueella tämä maisemarakenteen merkittävä kohta on näkynyt moninaisina historiallisina kerroksina kuten Messukylän kirkko, vanhat tilakeskukset ja luonnon erityispiirteisissä kuten Hikivuori ja Vilusenharju. Kaupungin laajentuminen, soranotto, rakentaminen ja tielinjatukset ovat kuitenkin häivyttäneet ja jopa hävittäneet alueen maisemallisia arvoja.

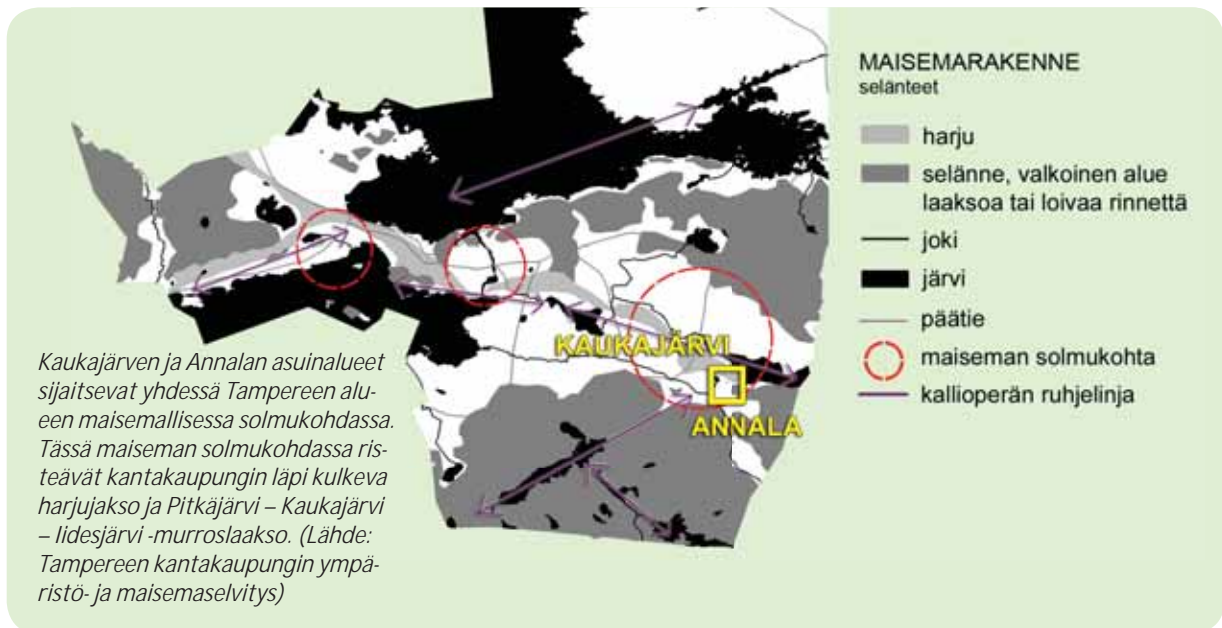
Kaukajärvi I ja II

Kaukajärven asuinalueen rakennusryhmät sijoituvat harjun päälle, korkeammat kerrostalot laki-alueille ja matalammat rivitalot rinnealueille. Rakennusryhmät näkyvät sijaintinsa vuoksi laajalle

ympäristöön. Maaston alimmilla kohdilla, turvekerrostumien alueilla sijaitsevat luonnonmukaiset puistoalueet: Isolammin ympäristö ja Kaukajärven ranta-alue. Harju-alueelta avautuu paikoin näkymiä ympäröivään maisemaan vaikka osin kookas puusto peittää niitä.

Annala

Annalan asuinalue sijoittuu Kaukajärvilaakson eteläpuoleiselle kaupunkikivua rajaavalle metsäiselle kallioselänteelle. Asuinalue sijaitsee metsän reunavyöhykkeessä, Hikivuoren kohdalla, jossa Houkanoja laskeutuu alas laaksoon. Annalan kerrostaloryhmät sijaitsevat lakialueella ja matalammat rivitalot rinnealueella. Asuinalueen reunalta avautuvat maisemallisesti tärkeät näkymät alas laaksoon ja Kaukajärven asuinalueelle.

Näkymä Annalasta kohti Kaukajärven murroslaaksoa.

4.4.3 Aluerakenne

Kaukajärven aluerakenteessa asuinkorttelit ryhmittyvät alueen keskeisen puiston ja Isolammen muodostaman keskipisteen ympärille. Kaukajärven rakenne on jaettavissa kolmeen vaiheittain toteutettuun osaan, jotka muodostavat yhdessä kiinteän kokonaisuuden. Alueen rakenne noudattelee lähiön ideaalimallin rakennetta, jossa lähiö jakautuu erillisiin osa-alueisiin eli asumasoluihin. Kaukajärvellä on keskeinen puistoalue, jonka yhteydessä on myös koulu. Katuverkko poikkeaa osittain lähiön ideaalimallista, sillä se toimii toisinaan alueen runkona ja osittain katuverkko on korttelirakenteen ulkopuolella.

Kaukajärvi I ja II

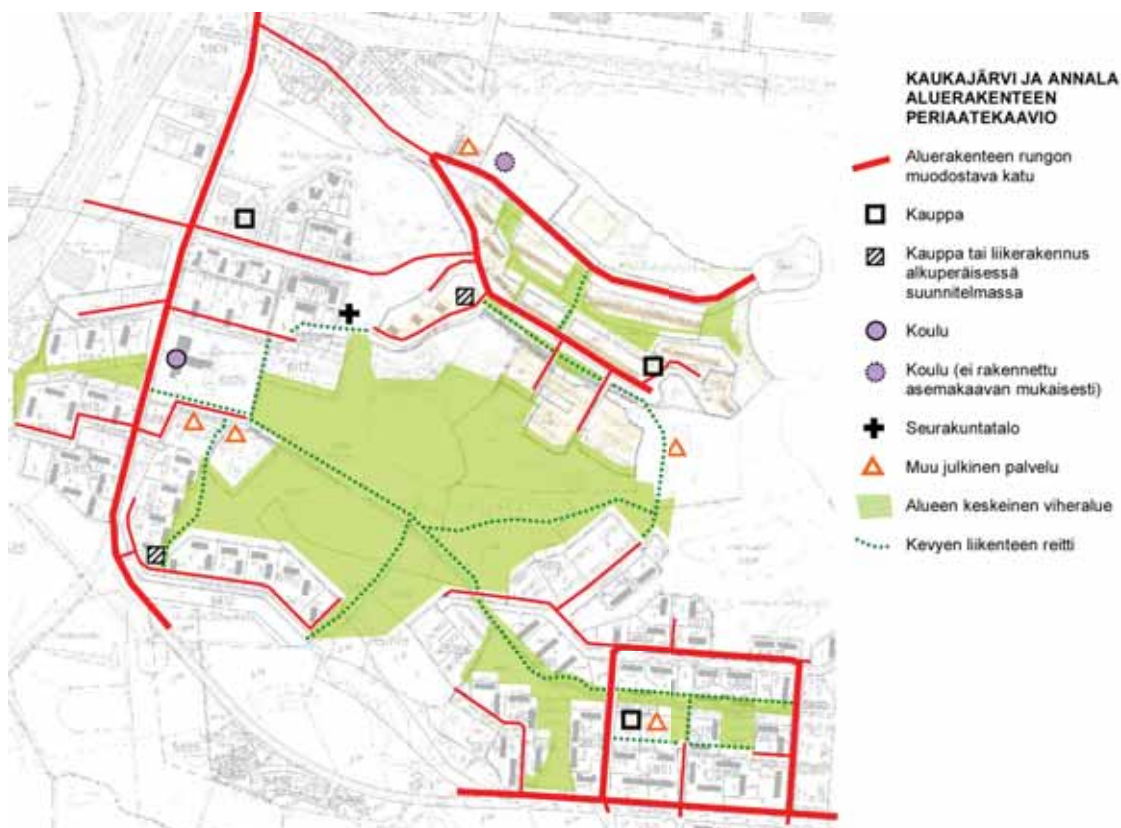
Kaukajärven I-vaiheen eli Haiharan puoleisen osan asemakaava on vahvistettu 1964. Olli Kivisen vuonna 1960 suunnittelemassa Helsingin Pihlajamäen asemakaavassa on samankaltaisia pitkiä lamellinauhoja ja korkeille maastokohdille sijoitettuja pistetaloja kuin Kaukajärven asemakaavassa. Kaukajärven suunnitelma on kuitenkin selkeästi omanlaisensa sovellus. Kaukajärven lamellitaloisissa ei ole taitekohtia ja alueen talotyyppeinä käytetty myös rivitaloja alueen etelärinteellä. Samankaltaisia piirteitä kuin Kaukajärvellä on myös Kivisen 1961 suunnittelemassa Vantaan Kaivokselassa.

Haiharan läheinen osa Kaukajärven lähiöstä muodostaa oman osa-alueen, joka on alkuperäisessä asemakaavassa muodostanut yhden asumasolun. Alue on rakennettu aikaisemmin kuin muut Kaukajärven osa-alueet. Haiharan läheisyyteen ensimmäiset talot valmistuivat vuonna 1965 Haiharan kadulle ja Järvikadulle, samana vuonna valmistui myös liikerakennus. Tämän osan kerrostalot valmistuivat vuosien 1966 ja 1967 aikana. Alkuperäisen lähiörakenteen mukainen asumasolu on myös Saarenvainionkadulla koulun eteläpuolella.

Pysäköintialueet on sijoitettu katujen läheisyyteen osoitetuille alueille. Järjestelyn avulla autot on saatu pois tonteilta, mutta toisaalta syntyy laajoja pysäköintikenttiä. Selvimmin pysäköintikentät näkyvät Saarenvainionkadulla ja Solkikadulla.

Kaukajärven palvelut sijoittuvat pääosin Juvankadulle ja Keskisenkadulle. Alueella on ruokakauppoja, erikoiskauppoja, terveyskeskus ja muuta liiketilaa. Alueen läheisyydessä on myös jäähalli ja sisäliikuntahalli. Keskisenkadun alue ei kuulu selvitysalueeseen.

Palvelujen läheisyyteen sijoittuvat keskeisesti myös koulu, kirjasto, vapaa-aikatalo ja seurakuntatalo. Julkiset toiminnot ryhmittyvät Isolammen puiston läheisyyteen.

Annala

Annala on rakennettu Kaukajärven lähiön III-rakennusvaiheessa. Annala muodostaa lähiön suunnitteluperiaatteen mukaisen asumasolon, jossa on tarvittavat palvelut.

Annalan asemakaava on vahvistettu 1972 ja ensimmäinen kerrostalo alueelle valmistui 1973 ja viimeisimmät vuonna 1991.

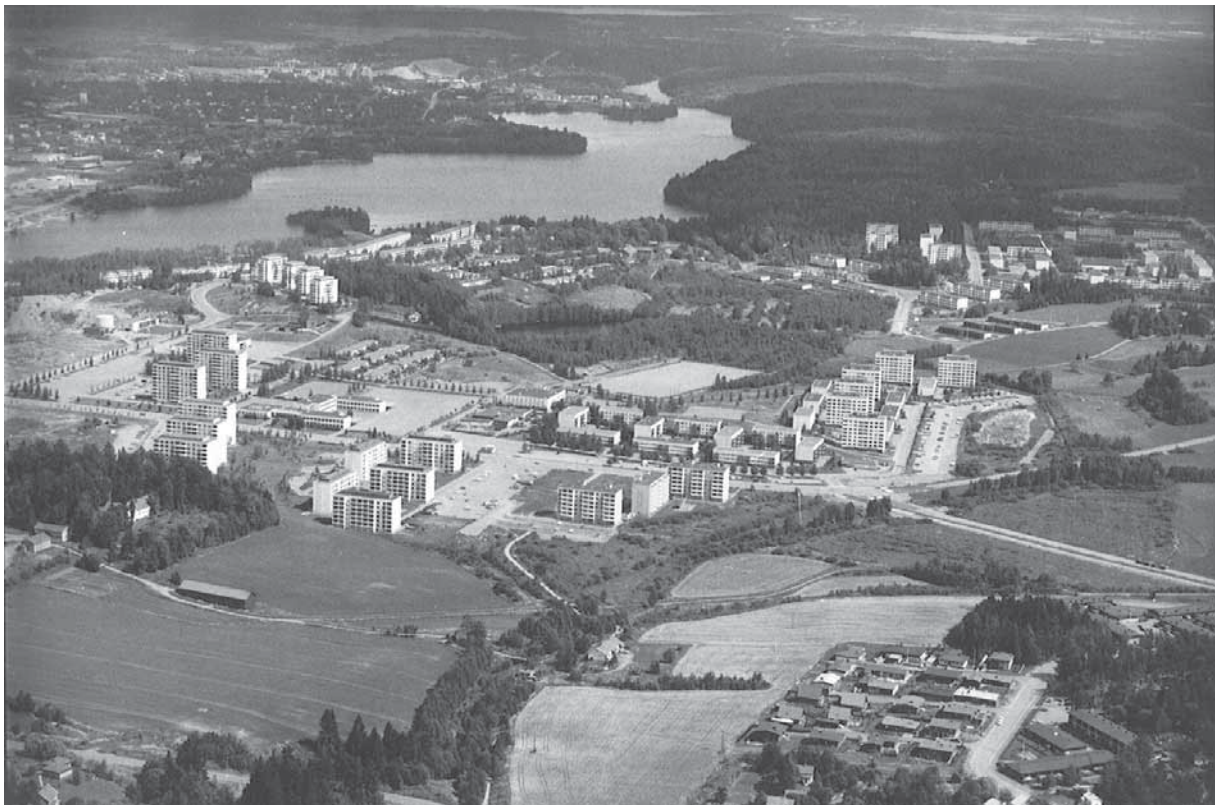
Ensimmäisen vaiheen rakentaminen sijoittuu tiiville ja selvästi rajatulle alueelle Annalankadun, Hikivuorenkadun ja Ojavainionkadun muodostaman katulenkkin läheisyyteen. Kerrostalot ovat enimmäkseen tasakattoisia ja talot ovat ulkoisesti yhtenäisiä.

Annalan korttelirakenne kompaktikaupunkiperiaatteen mukaista ruutukaavaa etenkin alueen keskiosassa. Ulkokehän rakennukset on ryhmitelty vapaammin ja suorakulmaisesta koordinaatistosta poiketen. Vaikka korttelirakenne mukaillee ruutukaavaa, niin rakenteessa on väljyyttä. Isoniitynpolku on alueen keskeinen raitti, joka jatkuu Isoniitynpuiston kautta edelleen Isolammenpuistoon. Raitin yhteydessä alueen keskellä on myös puistoalueita.

Annalan rakennukset ovat pääosin matalia kerrostaloja tai rivitaloja. Korkeimmat rakennukset sijoituvat korkeille kukkuloille. Alueen ulkokehällä on pitänyt huomioida maaston korkeuserot ja rakennukset on sijoitettu maaston muotoja mukailleen.

Pysäköinti on sijoitettu korttelirakenteeseen osittain keskitettyinä pysäköintikenttinä ja osittain tonttikohteisina pysäköintialueina. Alueen keskeinen puisto, korttelipihat ja kevyen liikenteen reitit on saatu rahoitettua autoilta. Toisaalta autopaidat on sijoitettu kaduille näkyvästi ja avoimessa korttelirakenteessa pysäköintialueet sijoittuvat näkyviin paikkoihin.

Annalan palvelut sijoittuvat Annalankadulle, jossa on ruokakauppa ja sen läheisyydessä Kolunkadulla päiväkotii. Koulu sijaitsee selvitysalueen ulkopuolella Juvankadulla. Alue tukeutuu Kaukajärven alueen palveluihin.

Ilmakuva Kaukajärven ja Annalan asuinalueista (lähde: Tampereen Teknillinen Yliopisto / Olli Jokinen)

4.4.4 Rakennukset ja korttelit

Kaukajärvi I ja II

Kaukajärven rannan puoleista rinnettä myötäilevät pitkät tasakattoiset lamellikerrostalot, jotka edustavat 1960-luvun puhtaslinjaista modernismia. Pitkät lamellitalot näkyvät vahvoina horisontaalisina linjoina Kaukajärven rantamaisemassa. Talot on suunniteltu kappalemaista muotoa korostaen, sillä myös parvekkeet on sisään vedettyjä ja samassa linjassa ulkoseinän kanssa. Korttelit noudattavat 1960-luvun alun ihanteiden mukaisesti avointa rakennetta, jolloin asunnoista on saatu avautumaan näkymät maisemaan. Järvikadun puolella katutilaa rajaavat autotallit. Pisin talo on saanut alueen asukkailta kuvaavan lempinimen: vaakasuuntainen pilvenpiirtäjä.

Lamellitalojen pintamateriaalina on alun perin ollut maalattu betonielementti. Väripinta on ollut ikkunoiden välissä, jolloin julkisivuissa on korostunut ikkunoiden muodostamat vaakalinjat. Julkisivuremontit ovat muuttaneet merkittävästi rakennusten arkkitehtonista ilmettä.

Haiharan kartanoon johtavan koivukujan eteläpuolella on matalien rivitalojen ja atriumtalojen ryhmä. Rivitalot sijoittuvat eteläiselle rinteelle Isolammelle avautuvaan maisemaan. Osa taloista on pitkiä ja nauhamaisia. Autotallit on osittain sijoitettu asuntojen yhteyteen ja osittain autopaikat ovat kadun varren pysäköintikentällä.

Alueen länsiosassa kohoaa neljän 7-kerroksisen pistetalon ryhmä ja näiden juurella yksikerroksinen liikekeskus. Kaukajärvi I:n rakennussuunnittelusta vastasivat Heikki Aitolan lisäksi Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Taito Uusitalo sekä Arkkitehtitoimisto Jaakko Tähtinen (Antti Tähtinen). Ensimmäisen vaiheen rakentamisessa käytettiin sekä paikalla valettuja suurmuotteja että sandwich-rakenteisia elementtejä. Rakennesuunnittelusta vastasi useimmissa kohteissa Insinööritoimisto Ahonen & Ilveskoski.

Kaukajärvi II:n korttelirakenne poikkeaa I-vaiheen maastoa mukailevasta mallista. Väljä ruutukorttelirakenne muistuttaa perusratkaisultaan Jyväskylän Kortepohjaa, jonka kilpailu käytiin vuotta aiemmin. Alueen rakentaminen käynnistyi heti kaavan vahvistamisen jälkeen ja ensimmäiset rakennukset valmistuivat 1968. Rakennukset toteutettiin täyselementtitekniikalla. Korttelissa 5851 Heikki Aitolan suunnittelemat rakennukset ovat 2–7-kerroksisia ja tasakattoisia. Rakennuksissa on maanpäälliset kellarikerrokset. Pääasiallisena julkisivumateriaalina on käytetty klinkkeripintaista betonia. Myös kortteli 6180 muodostaa yhtenäisen kaupunkikuvallisesti eheän kokonaisuuden, jossa 2- ja 7-kerroksiset, niin ikään klinkkeripintaisten lamellitalot kehystävät rauhaisia piha-alueita.

Järvikadun lamellitalojen puistonäkymä.

Isolammipuistoon rajoittuvia rivitaloja Runeberginkadulta ja Kaukajärven Kivitasku.

Kaukajärven koulu on vähäeleistä ja rationalistista arkkitehtuuria, joka on rakennusajankohdalle tyyppillistä. Koulu sijaitsee aluerakenteessa keskeisesti ja sinne kulkuyhteys myös puiston kautta.

Julkisena rakennuksena Kaukajärven seurakuntatalo ei erotu sijaintinsa vuoksi Keskisenkadulle, mutta toisella puolella se liittyy tärkeään kevyen liikenteen reittiin ja Isolammenpuistoon. Puiston puolella seurakuntatalon pihassa kasvaa erityisen komea mänty.

Liikerakennuksista arkkitehtuuriltaan erottuu Heikki Aitolan suunnittelema liikerakennus Isolammenkadulla. Rakennus on suhteellisen pienikokoinen liikerakennukseksi. Alun perin siihen on suunniteltu viisi liikeyhönä (mm. pankki, Lintokosken myymälä ja kemikalio). Rakennus muodostaa voimakkaat vaakalinjat ja yksityiskohdat korostavat rationaalista suunnittelulinjaa. Rakennuksen pohjoispääty on nostettu maastosta irti ja päätyä kiertää terassi.

Annala

Annalan asuinalue liittyy saumattomasti vanhaan maatalousmaisemaan, jonka perinteistä rakennuskantaa edustaa Uusi-Juvan tilan rakennusryhmä. Peltorinteessä sijaitsevat rivitalot, korkeammalla rinteessä 3-kerroksiset lamellitalot. Itäinen, ruutu-asetakaavan mukaan rakennettu alue koostuu 3-kerroksisista lamelleista. Hikivuoren etelärinteeseen kortteleissa on 7-kerroksisia lamelleja. Lähiön ensimmäinen kerrostalo valmistui 1973. Rakenteena on käytetty betonista sandwich-elementtiä.

Annalan alueen muuta Kaukajärveä myöhempi rakentaminen on huomattavissa myös rakennusten ulkonäöstä. 1970-luvun elementtirakentamisessa korostuivat tuotannon tekniset ja taloudelliset arvot ja rakennusten esteettiset arvot jäivät vähemmälle. Rakennusten yksityiskohdat ovat niukkoja ja pelkistettyjä. Rakennusten ulkonäköä yhdistää julkisivuissa kattorakenteen kohdalla oleva peltitys, joka korostaa tasakattoisuutta ja rakennuksen vaakalinjoja. Julkisivun elävöittämisen keinoksi on jäänyt väripinnoilla jäsentely. Rationaalisuuden myötä esimerkiksi elementeissä ei enää ole laattapintaa, kuten Kaukajärven II-rakennusvaiheessa vielä oli. Annalaan vuosien 1988–1991 välisenä aikana rakennetuissa uusimmissa kerrostaloissa julkisivumateriaalina on tiili.

Alueen yksittäisten rakennusten arkkitehtuurissa ei ole erityisiä arvoja, mutta alueella on alkuperäistä lähiörakentamisen yhtenäisyyttä. Ympäristöön ja rakennuksiin kohdistuva muutospainetta saattaa johtaa siihen, että alueen yhtenäisyys jää vähemmälle huomiolle. Erityisesti näkökulma ko-

rosta Annalassa, jossa ympäristölliset arvot ovat jääneet vähemmälle toteutusajankohdan rationalismista johtuen.

Annalan 1970-luvun rivitalojen arkkitehtuuri on myös vähäeleistä ja niukkaa. Uudemmissa 1980-luvun rivitaloissa on enemmän muotoja, sillä taloissa on harjakatto ja rakennusrungossa porrastuksia.

Alueen rakennuksissa ja ympäristön käsittelyssä on puutteita, mutta ne ovatkin vielä suurelta osin alkuperäisessä tilassa ja ikääntymisen rasitteet ovat nähtävissä. Enimmäkseen Annalan rakennuskanta on säilynyt alkuperäisessä asussaan ja alueen kerrostalot ovat vasta tulossa peruskorjauksiin. Alueen kaakkoisimmassa korttelissa on aloitettu rakennusten kunnostaminen ja alueen täydennysrakentaminen.

Annalan asuinalueita Isoniitynpuiston läheisyydessä.

Annalassa on muutamia laajoja pysäköintialueita kerrostalojen välittömässä läheisyydessä.

4.4.5 Viheralueet

Kaukajärvi I ja II

Kaukajärven aluepuistot muodostuvat Kaukajärven ranta-alueista ja Isolammen laaksopainanteesta. Viheralueissa on hyödynnetty maaseutuajan peltoalueiden lammet, Kaukajärven rantavyöhyke, Haiharan kartanoalue ja -puisto sekä virkistysreitteinä vanhat tiet. Puistoalueet liittyvät Tampereen kaakkoisen suuralueen laajempaan viher-

verkkoon. Viheralueet ovat maisemallisesti, lajistollisesti ja historiallisesti arvokkaita. Lähiympäristö tarjoaa useita ulkoilumahdollisuuksia kuten uimaranta-alueen ja soutustadionin. Alueella on ollut luonnostaan hyvät lähtökohdat viheralueille, mutta myös suunnittelulla pyrittiin luomaan Kaukajärven asuinalueesta maisemallisesti tasokas ja virkistysmahdollisuuksiltaan houkutteleva.

Isolammenpuisto ja Kaukajärven rannassa sijaitseva Haiharanpuisto on suunniteltu ja rakennettu alueen rakentumisen aikana ja/tai heti sen jälkeen. Puistot ovat toteutuneet suunnitelmien mukaisesti ja niitä on pidetty kunnossa. Luonnonmetsäalueiden ja polkuverkoston lisäksi puistoissa sijaitsee useita leikki- ja pallokenttiä. Isolammenpuistoalueella leikkikentän ympärille on muotoiltu loivia kumpareita, joihin on mahdollisesti käytetty rakentamisesta syntyneitä maamassoja. Haiharanpuiston maisemaelementeiksi on tehty kaksi lampea. Istutuksissa on käytetty kotimaisia kasvilajeja.

Asuinalueista etenkin ensimmäisenä toteutetulla Haiharan alueella (1965-74), on nurmialueiden ja rakennusten vastakohtana monipuoliset ja -lajiset istutukset. Harjun korkeimmalla kohdalla on säilytetty myös luontaisia honkapuita. Haiharan kartanolle johtanut koivukuja on säilytetty osana alue-rakennetta ja toimii nykyään kevyenliikenteenväylänä. Pihojen sorapintaiset kävelytiet seuraavat rinteessä lamellitalojen suorakulmaista linjausta. Puistoalueilla vapaamuotoisempi polkuverkosto seuraa rinteiden muotoja. Lundahlinpuisto sijaitsee rinteiden suuntaisesti rakennusten välissä. Puistossa sijaitsee alueen leikkikenttä, jossa on säilynyt jopa alkuperäisiä leikkivälineitä. Harjun päätteenä, Kaukajärven laskevalla rinteellä sijaitsee Graninpuisto, jonka polun varren istuskeluryhmistä voi ihailla näkymiä järvelle.

Kaukajärven kartanolta johtava koivukuja toimii nykyään kevyenliikenteenväylänä.

Haiharan alueen lamellitalon edustaistutuksia.

Lundahlinpuiston leikkikentän säilynyttä alkuperäistä välineistöä.

Muulta Kaukajärven alueelta mainittavia ovat Saarenvainionkadun rakennussolujen (1968-1977) rajaamalla sisäpihoilla toistuvat, säilyneet alkuperäiset pihasommitelmat joka solussa. Näillä pihoilla on myös monipuoliset istutukset. Myös Isolammen puiston ohessa sijaitsevan koulun ja kirjaston ympäristöt erottuvat huoliteltuina ja monipuolisesti istutettuina. Myöhemmin rakentuneiden kerrostalojen (1978-1997) piha-alueet ovat melko pelkistettyjä.

Annala

Annalan aluepuistona toimivat vanhan Juvan tilan pellot ja Hikivuoren alue. Nämä vihervuoret liittyvät saumattomasti yhteen Kaukajärven vihervuorten kanssa ja sitä kautta laajempaan Tampereen kaakkoisen suuralueen vihervuotokseen. Juvan tilakokonaisuus, peltoaukeat ja Houkanojan purolaakso maisemineen tuovat kerrostaloryhmien vastakohtaksi muistuman alueen maataloushistoriasta. Kaukajärven rannassa sijaitseva Hikivuoren alue on arvokas kohde sekä geologisesti että monipuoliselta lajistoltaan. Vuoren jyrkänteeltä avautuvat näkymät Kaukajärvelle.

Annalan asuinalueen läpi kulkee Isonniitynpolun kevyenliikenteen raitti, jonka varrelle Isonniitynpuistoalueet kytkeytyvät. Isonniitynpuisto on osin luonnonmukainen metsäalue, jonka alueelle on jäänyt kapea purolaakso ja osa alueella säilyneistä Hallin kylän aikaisista rakennuksista. Kerrostaloryhmien välissä taas sijaitsevat toiminnalliset osi-ot mm. pallokentät.

Rakennusryhmien piha-alueet ovat pelkistettyjä ja muodostuvat nurmialueista ja puuistutuksista. Uudempien rakennuksien piha-alueilla valtaosan tilasta vievät autopaikat.

Isonniitynpolun kevyenliikenteen raitti ja siihen liittyvä puistoalue.

4.4.6 Asemakaavan toteutuneisuus

Kaukajärvi I ja II

Kaukajärven I-rakennusvaihe on toteutunut pääsääntöisesti alkuperäisen asemakaavasuunnitelman mukaisesti. Yksi syy alueen toteutuksen yhtenäisyyteen on alueen kaavan ja rakennusten suunnittelun sekä myös rakentamisen keskittyminen samoille tahoille. Kaukajärven ranta-alueelle ei kuitenkaan rakennettu koulua asemakaavan mukaisesti, vaan tontti jäänyt rakentamatta.

Kaukajärven II-rakennusvaihe pohjautuu suunnittelukilpailuun, jonka voitti Heikki Aitola. Toteutunut rakenne noudattelee pääpiirteissään kilpailuehdotusta, mutta katurakenteessa ja Vilusen läheisyydessä olevissa korttelissa on tehty muutoksia.

Annala

Alue on toteutunut pääosin alkuperäisen asemakaavan mukaisena. Vähäisenä poikkeuksena on Vanha-Juvankatu, jonka linjausta on hieman siirretty alkuperäisestä. Kallioportinkadun päässä on vielä rakentamaton rivitalotontti.

Annalassa on tehty lähiön kehittämiseen tähdännyt Kaukajärvi-suuskunnan käynnistämä tutkimus- ja kehitystyö Tampereen Teknillisen Yliopiston toimesta, josta julkaistiin raportti ”Lähiön sosiaalinen kehittäminen” vuonna 1999. Tutkimuksen yhteydessä toteutettiin asukaskävelyjä ja osallistumista.

Tampereen Vuokratalosäätiö on käynnistänyt Uudistuva Annala-projektin vuonna 2008, jolla tähdätään alueen ympäristön parantamiseen ja rakennusten nykyaikaistamiseen. Annalasta on tehty yleissuunnitelma, jossa on tutkittu lisärakentamista olemassa olevien kerrostalojen yhteyteen pihoja täydentävinä rakennuksina. Esimerkkinä on toteutumassa Juvankadun ja Ojavainionkadun kulmatontin lisärakentaminen rivitaloilla ja kerrostalon lisäkerroksella. Suunnitelmiin sisältyy peruskorjattavia ja täydennysrakennettavia taloja Kolunkadulta, Takunvainionkadulta ja Hikivuorenkadulta.

Annalan alue on laajentunut huomattavasti lähiö-rakentamisen ajasta. Lähialueille on rakentunut paljon kerrostaloja, rivitaloja ja omakotitaloja, joten vanhempi lähiön alue muodostaa vain pienen osan koko Annalasta.

4.4.7 Kohteen arvot

Kaukajärvi I ja II

ALUEELLINEN YHTENÄISYYS ••

Kaukajärvi on rakennettu kolmessa vaiheessa, joista jokainen muodostaa asemakaavallisesti ja ajallisesti yhtenäisen kokonaisuuden. Ensimmäinen, Kaukajärven etelärannan alue, rakennettiin vuosina 1964–67. Toinen vaihe, edellisestä länteen sijoittuva alue rakennettiin vuoden 1966 asemakaavakilpailun tuloksena pääosin 1968–73. Kaukajärvi I:n alue Järvikadun-Haiharankadun alueella muodostaa eheän, alueena hyvin säilyneen kokonaisuuden. Kaukajärvi II:ssä Juvankatu jakaa alueen kahteen osaan ja kaupallinen painopiste on siirtynyt Keskenkadun pohjoispuolelle. Ehein kokonaisuus löytyy Saarenavainionkadulta.

PAIKALLINEN IDENTITEETTI ••

Kaukajärven I vaiheen alueelle antaa leimansa rakennusten sijainti vanhan kartanoympäristön tuntumassa ja suuren virkistysarvon omaavan Kaukajärven rannalla. Yhteisöllisyys leimaa asuntoalueen ilmapiiriä, mikä näkyy hyvin hoidettuna ympäristönä. Alueella on aktiivinen asukastoiminta.

Kaukajärvi II -alueella sijaitsevat merkittävimmät julkiset palvelut. Juvankatu jakaa alueen kahteen luonteeltaan erilaiseen asuin ympäristöön.

YMPÄRISTÖARVOT •••

Kaukajärvellä rakennusten ja puistoalueiden sijoittelussa on hyödynnetty alueen maisemarakennetta. Alue näkyy suurmaisemassa omaleimaisena alueena. Pelkistettyjen rakennusryhmien vastakohtana ovat monipuoliset istutukset. Haiharan kartanoalue sulautuu osaksi puistorakennetta. Alueelle on suunniteltu ja toteutettu monipuolisia puistoalueita. Puistoalueet liittyvät Tampereen kaakkoi-sen suuralueen laajempaan viherverkkoon.

ARKKITEHTONISET ARVOT •••

Arkkitehti Heikki Aitolan suunnittelema Kaukajärvi I:n asemakaava edustaa aikansa korkeatasoista lähiörakentamista. Järvenrantarinteessä sijaitsevat pitkät lamellit, mäenharjanteen korkeamat pistetalot ja etelärinteen porrastettu rivitalo-alue muodostavat tasapainoisen kokonaisuuden, jossa puistoalueilla on näkyvä asema. Kartanoon johtava puistokuja muodostaa alueen pääakselin. Alueen rakennusten suunnittelusta vastasi kolme arkkitehtitoimistoa, mikä on osaltaan johtanut yhtenäiseen ilmeeseen. Viime vuosien perusparannustoimet eivät ole kuitenkaan kaikilta osin kunnioittaneet alkuperäistä arkkitehtuuria.

Arkkitehtuurikilpailun tuloksena syntyneen Kaukajärvi II-alueen asemakaavallinen rakenne perustuu ruutukorttelirakenteeseen. Arkkitehtonisesti yhtenäisen kokonaisuuden muodostaa korttelissa 6180 arkkitehti Aitolan suunnittelema lamellitalojen ryhmä vuosilta 1969–72. Juvankadun länsipuolisten lamellitalojen arkkitehtuuri on muuttunut peruskorjausten tuloksena.

Annala

ALUEELLINEN YHTENÄISYYS ••

Kaukajärven suunnittelun kolmas vaihe, Annala, sai asemakaavan 1973. Alue rakennettiin 1970- ja 1980-lukujen kuluessa. Ruutukorttelit muodostavat yhtenäisen ja eheän kokonaisuuden, jota reu-nustaa maastoon vapaammin sijoittuvat korttelit.

PAIKALLINEN IDENTITEETTI ••

Annalan asuntoalue liittyy historialliseen maata-lousmaisemaan. Kerrostalokortteleita leimaa jon-kinasteinen hoitamattomuus. Alue liittyy olennai-sena osana Kaukajärven kokonaisuuteen.

YMPÄRISTÖARVOT ••

Annalan maisemaelementtejä ovat säilynyt Juvan tilan rakennusryhmä, Houkanojan purokäytävä sekä Hikivuoren alue. Asuinalueen reunalta avau-tuu tärkeä näkymä alas laaksoon ja Kaukajärven asuinalueelle. Alueen läpi kulkee toimiva kevyen-liikenteen raitti, joka yhdistää puistoalueet ja pal-velut. Muuten katukuva ja rakennusryhmien piha-alueet ovat viherrakenteellisesti hyvin pelkistetty-jä. Pysäköintialueet sijaitsevat korttelirakenteessa näkyvillä paikoilla ja ne on koostettu ympäristöä häiritseviksi kentiksi.

ARKKITEHTONISET ARVOT ••

Annalan alueen pohjoisreunalla sijaitsevat mata-lat 1970- ja 1980-lukujen rivitaloalueet, mutta pää-osa rakennuskannasta muodostuu laajahkosta ruutukaavakortteleiden alueesta. Annalan kerros-talot ja rivitalot ovat arkkitehtuuriltaan ajankoh-dalle tyypillisiä ja tavanomaisia. Rakennukset ovat arkkitehtuuriltaan niukkalinjaisia, mutta ne muo-dostavat alueellisesti yhtenäisen ja ehyen koko-naisuuden. Rakennuksissa ja ympäristössä alueen ikääntyminen näkyy peruskunnostuksen tarpee-na. Tyypillisten 1970-luvun lamellitalojen peruspa-rannus ja täydennysrakentaminen on käynnisty-nyt, mikä muuttaa alueen ilmettä.

PUNAINEN TEEMA:

Aikakauden edustava asuinalue tai alueen osa, jossa alkuperäinen korttelirakenne, ympäristö ja rakennuskanta on säilynyt. Arkkitehtonisesti arvokas kokonaisuus.

TOIMENPIDESUOSITUS

Arkkitehtonisesti arvokkailla alueilla tulisi pyrkiä säilyttämään korttelirakenne, viherympäristö ja rakennusten alkuperäiset ominaispiirteet. Virheelliset rakennusratkaisut pyritään korjaamaan siten, että rakennusten arkkitehtoniset arvot säilyvät. Alueet ovat arkoja muutosille.

SININEN TEEMA:

Aikakaudelleen tyypillinen asuinalue tai alueen osa, jolla alkuperäinen korttelirakenne on säilynyt. Alueen kaupunkirakenteella on arvoa.

TOIMENPIDESUOSITUS

Alueiden korttelirakenne ja viherympäristö tulee pyrkiä säilyttämään. Tarvittavat muutokset ja lisäykset tulee sovittaa alueen alkuperäiseen luonteeseen.

Alueilla, joille ei ole osoitettu väriteemaa, tulisi huomioida kaupunkirakenteellinen kokonaisuus sekä rakennusten ja lähiympäristön ominaispiirteet.

4.5 TESOMA

4.5.1 Alueen historia ja rakentuminen

Kuten muutkin Tampereen alueet Tesoma oli kivi-
kauden ihmisten eräaluetta, mistä kertoo Ikurista
löydetty oikokirves. Asutus vakiintui rautakaudel-
la ja Tesomasta muodostui Pirkkalan pitäjän har-
jun jakokunnan kylien takamaa. Jo 1400-luvulta on
tietoja Tohlopin, Hyhkyn ja Pispalan kylistä, Kaa-
rila ja Rahola mainitaan 1540-luvulla. Tesoman ja
Tohlopin maita raivattiin 1700-luvulla niityiksi. Alue-
en kautta kulki tuolloin myös merkittävä Pyhäjär-
ven pohjoisrannan tieyhteys, nykyinen Nokiantie.
Vuonna 1895 valmistui Tampereelta Poriin johtava
rautatie. Aivan radan eteläpuolella sijaitsi Kaarilan
kartanoon kuulunut Ristimäen torppa, joka antoi
nimensä 1960-luvun lähiölle.

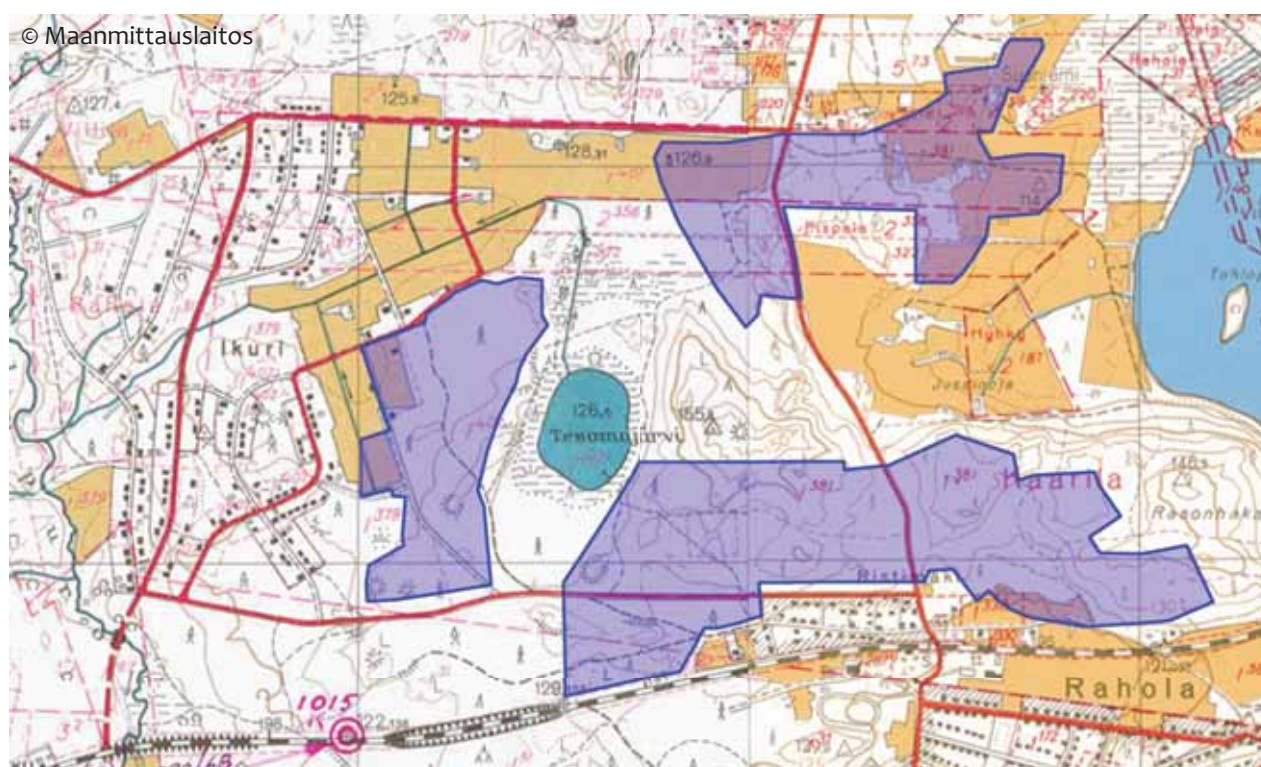
Ristimäen torpan alue palstoitettiin pientalo-
alueeksi 1928 ja alue alkoi rakentua paria vuotta
myöhemmin ja siitä muodostui pian tiivis yhtei-
sö. Vuonna 1937 Tesoman ja Tohlopin alueet liitet-
tiin Tampereen kaupunkiin. Lähellä sijaitseva Iku-
ri kaavoitettiin 1948 omakotialueeksi maanhan-
kintalain nojalla. Tesomajärveä ryhdyttiin kaavoit-
tamaan 1950-luvulla ja ensimmäinen asemakaava
hyväksyttiin 1956. Tohloppiin laadittiin asema-
kaava kaupungin asemakaavaosastolla ja se vah-
vistui 1962. Ristimäki ja Tesomajärven alue saivat
kaupungin laatiman asemakaavan 1963. Kaavat
laadittiin Aaro Alapeuson johdolla. Ristikukkulan,
(Kohmankaari) asemakaavanmuutos tehtiin 1965
ja Ikuriin kuuluvan Länsi-Tesoman asemakaavan-
muutos vahvistettiin 1968.

Ote Kuninkaankartasta vuodelta 1780.

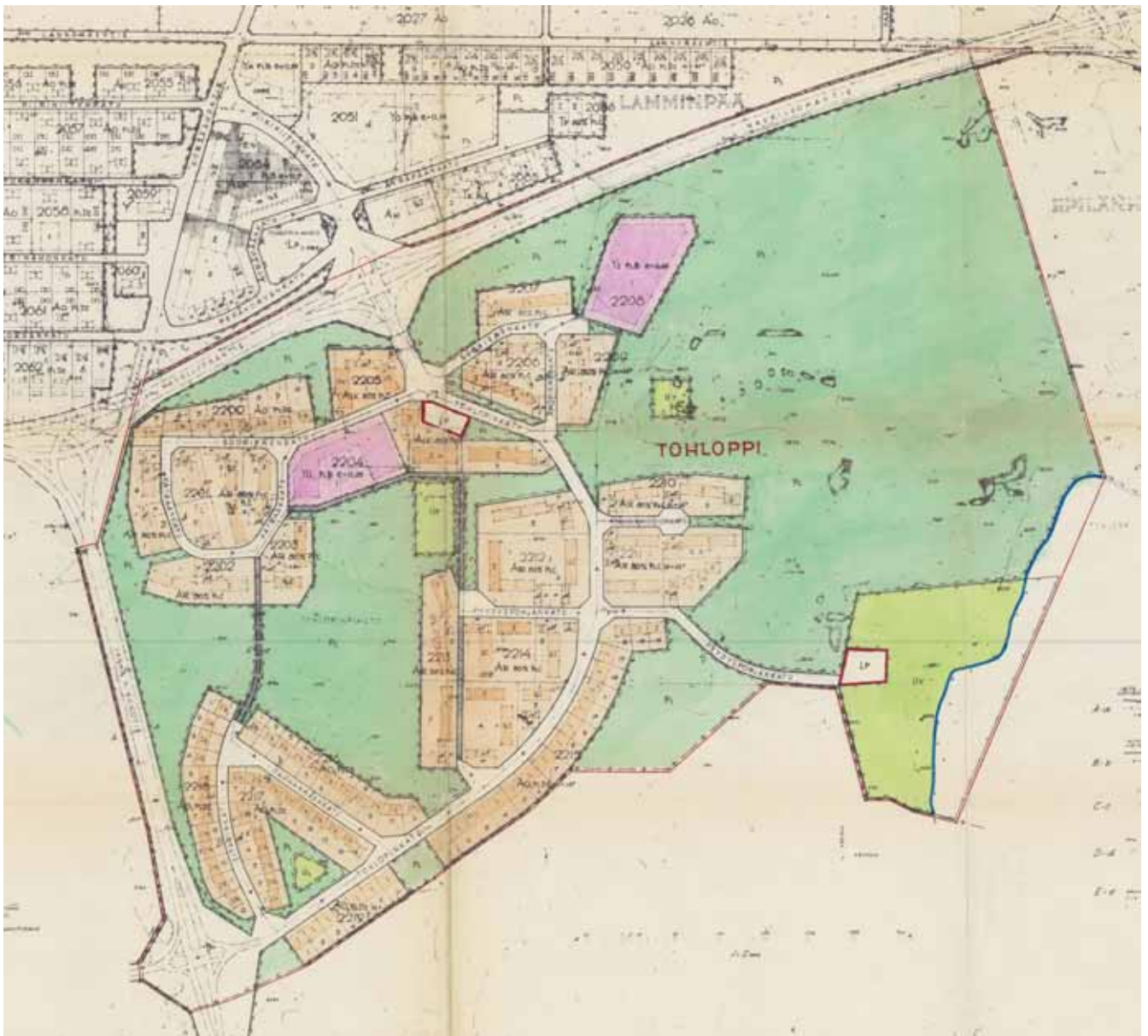
Ote Maanmittaushallituksen kartasta 1930-luvulta.

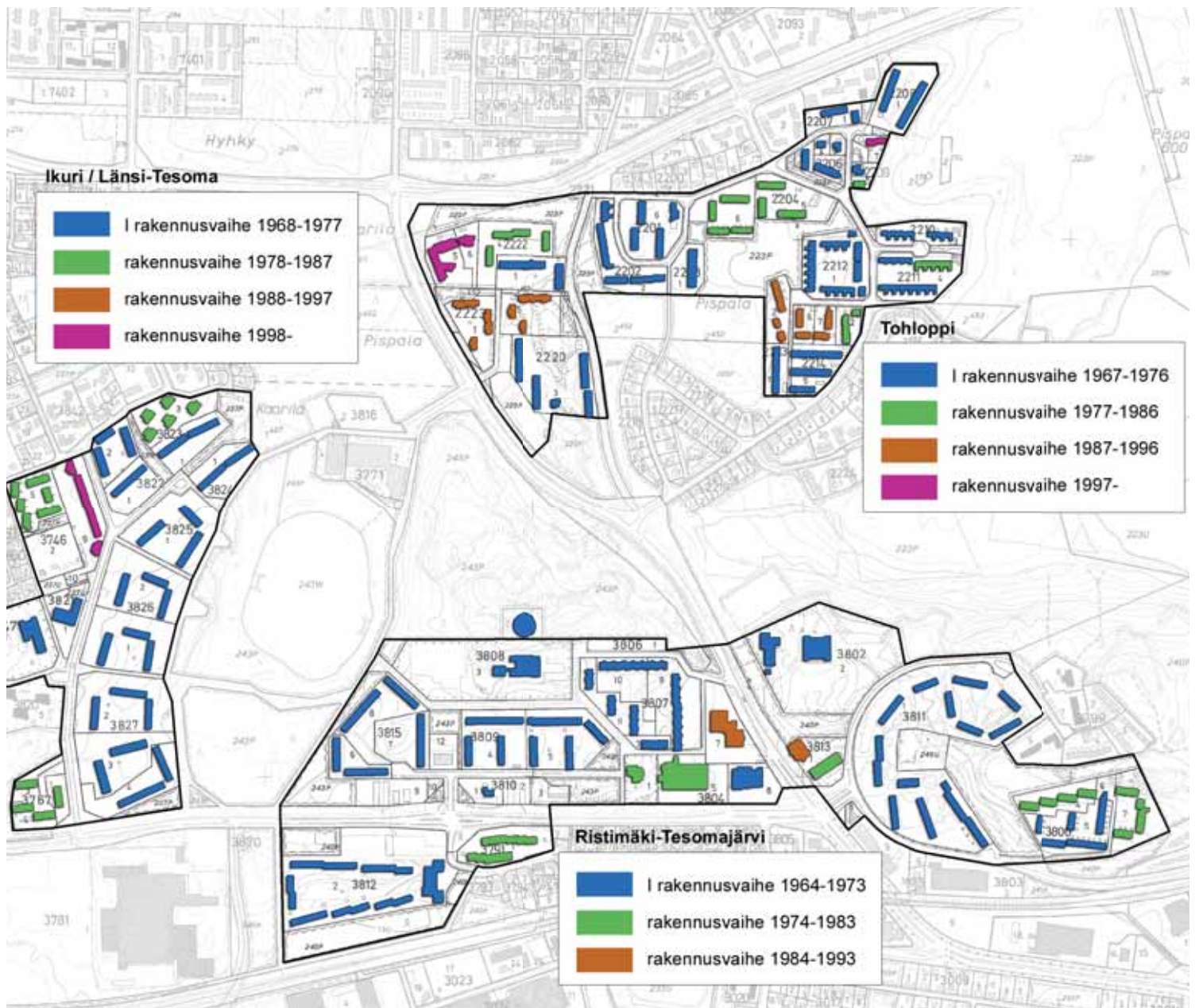
Ote peruskartasta vuodelta 1960.

Ikuri ja Ristimäki/Tesomajärvi 1960-luvun asemakaavat.

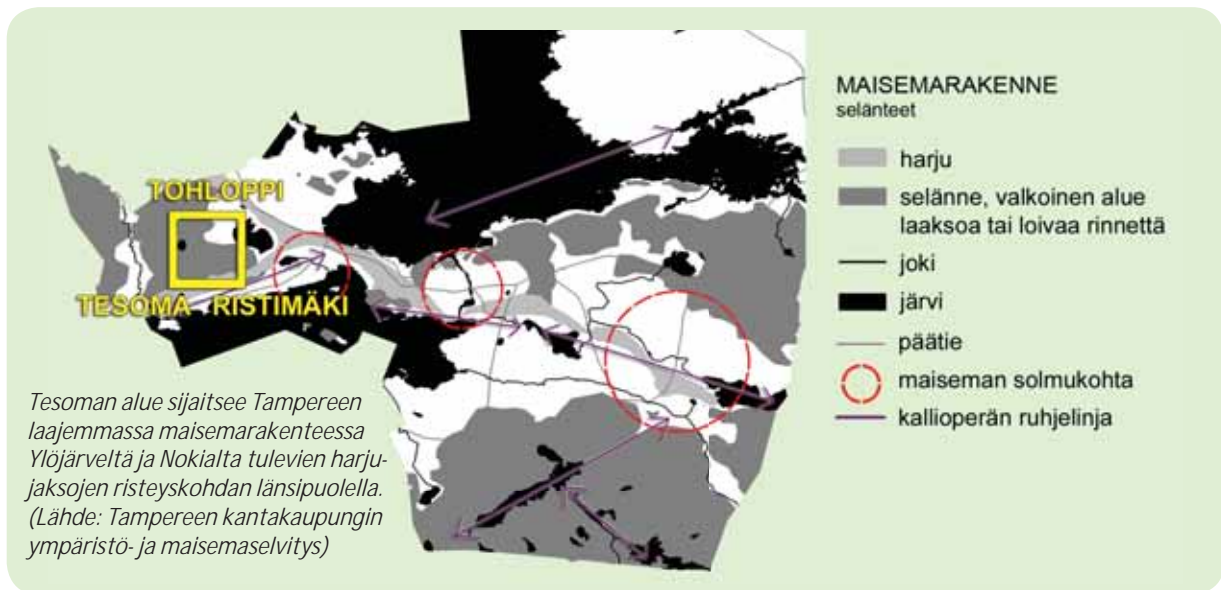
Tohlopin asemakaava vuodelta 1962.

4.5.2 Maisemarakenne

Tesoman alue sijaitsee Tampereen suurmaisemassa kaupungin ja Pyhäjärven lounaispuoleisella metsäisellä selännteellä. Alue sijaitsee yhden Tampereen maiseman solmukohdan läheisyydessä, jossa Nokian suunnasta tuleva kapea harjumuodostuma yhtyy Tampereen läpi kulkevaan harjujaksoon. Ympäristössä tämä näkyy mm. historian ajan kerrostumina sekä monimuotoisina luontokohteina mm. Ristimäki ja Tohloppi-järvi ympäristöineen.

Tesoman asuinalueiden rakennusryhmät ovat pääasiallisesti sijoittuneet metsäisille moreeni- ja kalliokumpareille. Viheralueet sijaitsevat alavimmilla alueilla Tesoma- ja Tohloppijärven ympäristössä, mutta myös näyttävimmät ja korkeimmat kallioiden lakialueet Ristimäellä ja vesitornin pohjoispuolella ovat säilytetty rakentamatta. Rakentuaan alue on osin rajautunut ympäröiviin peltoalueisiin.

4.5.3 Aluerakenne

Tesoma koostuu tämän selvityksen aluejaon mukaisesti Tohlopin, Ristimäen, Tesomajärven ja osittain Ikurin kaupunginosista ja pääasiallisesti niihin sijoittuvista kerrostaloalueista. Tohlopin alue on tarkasteltu omana osa-alueena, koska se eroaa rakennuskannaltaan muusta Tesoman alueesta.

Tesomaseuran määrittelyn mukaan aluerajaus hahmottuu liikekeskustan muodostaman keskipisteen ympärille, jolloin alueen sisään jää Tohlopin alueen lisäksi myös osa Raholasta. Tesoman tarkkaa aluerajasta ei ole esitetty. Tesomalaisiksi voidaan lukea ne, jotka tuntevat olevansa tesomalaisia.

Tesoman alue on rakentunut 1960-luvulta alkaen olemassa olevan asutuksen läheisyyteen. Tohlopin alueen läheisyydessä on ollut Lamminpään pientaloalue ja myös Tesomankadulla ja Ikurissa on ollut pientaloja. Lähiörakentamisen asuinalueita ei ole kuitenkaan suunniteltu olemassa olevaan rakenteeseen yhdistettyinä vaan ne on erotettu joko viheralueilla tai kaduilla läheisistä asuinalueista. Tohloppi, Ristimäki, Tesomajärvi ja Ikurin kerrostaloalue ovat kukin erillisiä osa-alueita, joilla

on kuitenkin alueiden läheisyydestä ja alueen palveluista johtuva sidos toisiinsa.

Tohlopin, Ristimäen, Tesomajärven ja Ikurin Viron-törmänkadun osa-alueiden rakenteellisena runkona toimii keskeinen katu. Keuhkokaavio-ajattelusta muistuttaa osa-alueiden ytimenä olevat puistoalueet. Ristimäki on pienimuotoinen sovel-lus keuhkokaaviosta, jossa on keskellä puistoa ja alueella on aiemmin toiminut myös keskeisesti sijainnut kauppa. Liikekeskustan läheinen Tesoma-järven alue ja Viron-törmänkadun kerrostaloalue muodostavat yhdessä lähiön ideaalimallina pidetyn keuhkokaavio-ajattelun mukaisen rakenteen. Tohlopin alueella pieni liikerakennus sijoittuu vastaaval-tavalla alueen keskipisteeseen, jolloin myös sen rakenne on kyseisen ideaalimallin mukainen.

Lähiökautena suunnittelussa eroteltiin alueiden toiminnot omille alueille, joka johti usein siihen, että asuinlähiöissä ei ollut työpaikkoja eikä aluerakenne ollut sekoittunut. Tesoman alueella on huomioitu kuitenkin työpaikka-alueiden sijoitus asuin-alueen läheisyyteen, jotka sijaitsevat pääosin rautatien läheisyydessä.

Tesomajärvi, Ristimäki ja Ikuri

Tesoman lähiörakentaminen alkoi vuonna 1964 Ristimäen alueelta. Ensimmäisenä valmistuivat talot osoitteeseen Kohmankaari 2. Myös Ristimäenkatu 35:n talo valmistui vuonna 1964. Tesoman lähiö muodostuu eri osa-alueista, jotka on rakennettu melko yhtenäisesti ja yhdessä ne hahmottuvat Tesoman lähiöalueena. Ristimäki on Tesoman valtatie itäpuolella, Tesomajärvi on liikekeskuksen läheisyydessä ja osittain Tesomankadun eteläpuolella sekä Ikurin puolella oleva Viirontörmänkadun alue. Tesomankadun eteläpuolella on pientaloalue, joka on rakennettu ennen lähiövaihetta. Tesomankatu muodostaa aluetta yhdistävän rungon.

Ristimäki on rakenteeltaan lähiöideologian mukainen asumasolu, jossa on keskeinen puisto ja ulkosityöinen katuverkko. Aiemmin alueella on ollut myös keskeisesti sijainnut kauppa. Kadun ulkokehällä on koulu ja työpaikka-alue sekä vuonna 1981 rakennettu kirjasto.

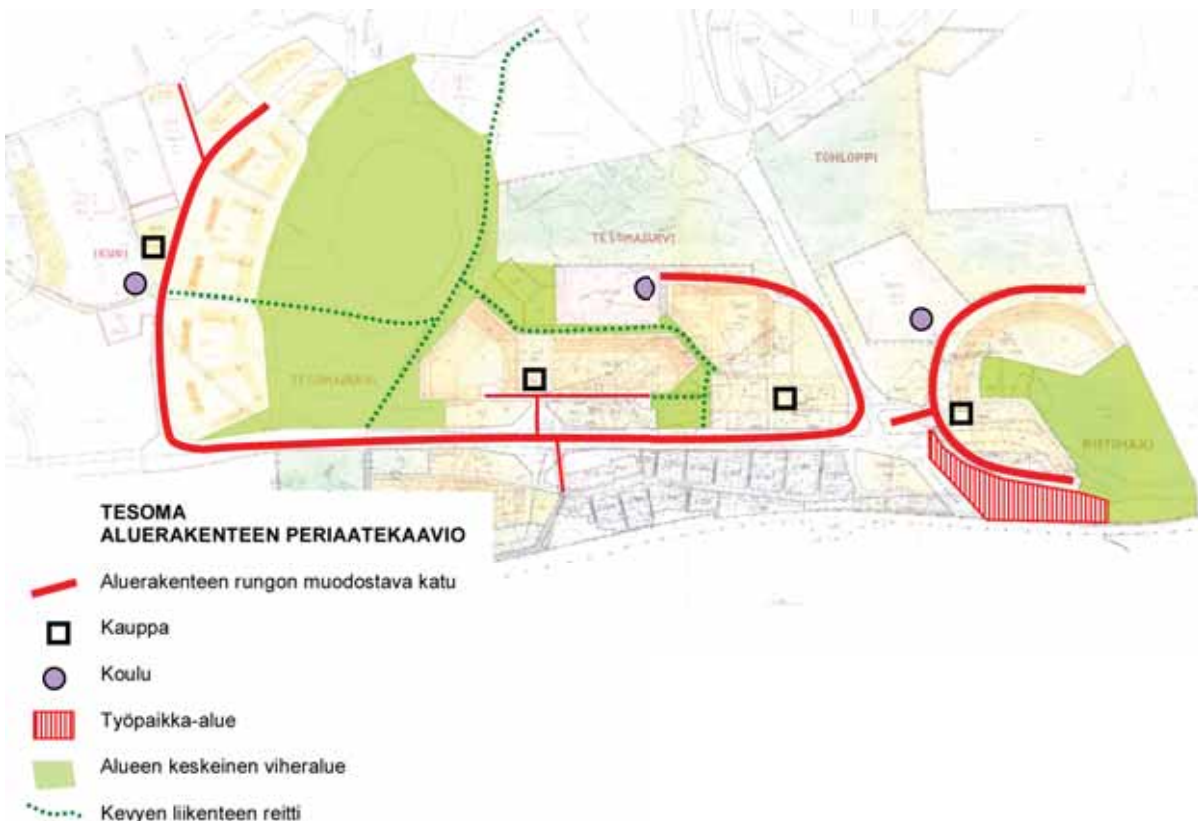
Palvelut sijaitsevat pääosin Tesomajärven alueella olevassa liikekeskuksessa, jonka palvelutarjonta on monipuolinen. Tesoman palveluita käyttäjä melko laaja lähiympäristön alue, jonka vaikutus-

Ristimäen alueella on myös työpaikkoja. Etualalla radanvarren teollisuustalo, taustalla Ristikukkulan asuntoalue. Kuva (lähde: Aarre Mattisen valokuvakokoelma / Rakennusliike Mattinen & Niemelä Oy)

piiriin kuuluu myös Tohlppi, Lamminpää, Haukiluoma, Ikuri, Kalkku ja Rahola. Liikekeskuksessa on erikoisliikkeitä ja ravintoloita, läheisyydessä on myös kirkko ja kirjasto. Tesomalla on myös uimahalli ja jäähalli.

Tesoman eri osa-alueiden läheisyydessä on hyvät yhteydet puistoihin. Tesomajärven ympärille muodostuva puisto on koko Tesoman alueelle keskeinen ja sieltä on myös laajat alueelliset yhteydet.

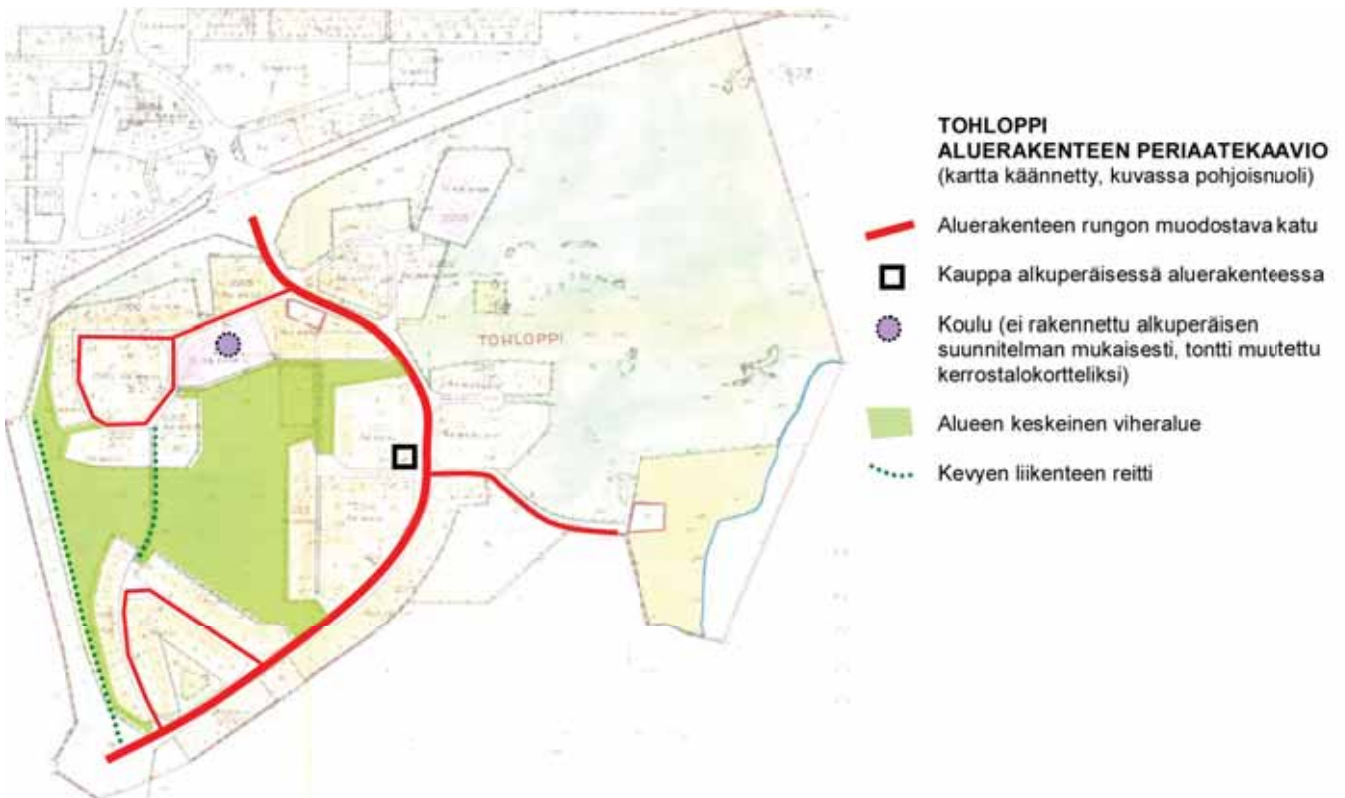
Tohloppi

Tohlopin aluetta rajaa lännessä Tesoman valtatie, pohjoisessa Myllypuronkatu ja idässä puistoalueet. Tohlopinkatu on alueen keskeinen liikenneväylä ja siihen liittyvät tonttikadut. Tohlopinpuisto on alueella keskeisesti saavutettavissa. Käräjätörmän alue ei sisälly ensimmäisen vaiheen suunnitelmaan vaan ensimmäisen vaiheen suunnitelma rajautuu Vanhatien itäpuolelle. Alueen keskeinen kevyen liikenteen väylä on vielä nimellä ensimmäisessä asemakaavassa alueen katuna ja se on nimeltään Vanha Kirkkotie.

Valtaosa Tohlopin alueen rakennuksista on rivitaloja. Alueen kerrostalot sijoittuvat Tohlopinkadun läheisyyteen ja Käräjätörmälle. Alueella on myös joitakin pientaloja. Palveluissa Tohlopin alue tukeutuu pääosin lähialueisiin. Tohlopinkadulla on leipomo-kahvila ja Haukiluomankadulla on kioski. Käräjätörmän puolella on päiväkotit ja palvelutalo.

Kaikilta alueen tonteilta on lyhyt yhteys puistoihin. Alueen keskellä on metsäinen Tohlopinpuisto, jonka kautta kulkee pohjois-etelä suuntainen kevyenliikenteen pääväylä.

Tohlopin alueen vanhimmissa rivitaloissa autopaikat on sijoitettu asuntokohtaisesti. Joissakin rivitaloissa on pieniä pysäköintialueita, joihin on rakennettu lisäksi ympäristöön huonosti sovitettuja autokatoksia. Kerrostaloalueilla pysäköintialueet muodostuvat suuremmiksi kuin rivitaloalueilla. Käräjätörmän alueella on enemmän kerrostaloja ja siellä pysäköintialueet heikentävät talojen lähiympäristön laatua.

4.5.4 Rakennukset ja korttelit

Tesomajärvi, Ristimäki ja Ikuri

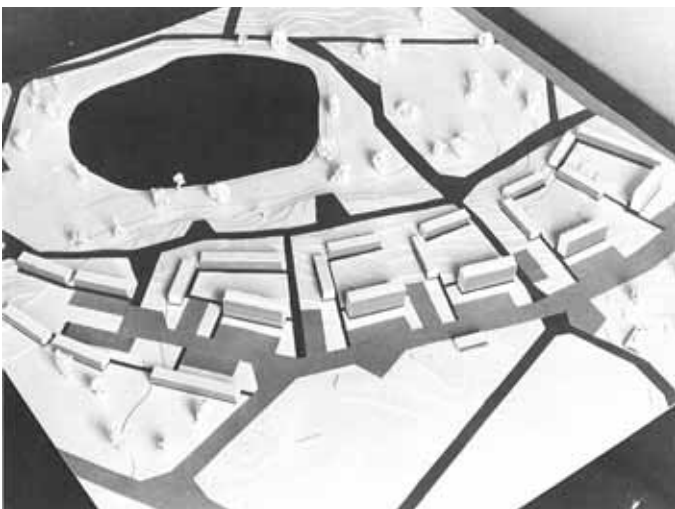
Tesoma oli Tampereen ensimmäinen suuri aluerakennuskohde. Rakennusliike Mattinen & Niemelä ja Asuntokeskuskunta Haka olivat rakentajina. Työt käynnistyivät 1963 Tesomajärven kiinteistö-osakeyhtiön vuokrataloista. Korttelin 3809 lamellitalojen yhtenäinen ryhmä suunniteltiin 1963 Kulutusosuuskuntien keskusliiton rakennustoimistossa, arkkitehteinä Sulo Savolainen ja Teuvo Lindfors.

Korttelin 3812 suuri vuokratalokokonaisuus Kiinteistö Oy Tesomajärvi rakennettiin vuosina 1964-67. Viuhkamaisesti sijoitetut kolmikerroksiset lamellit rajaavat suurta yhteistä piha-aluetta, jonka päätteellä kohoaa seitsemänkerroksinen asuin- ja liikerakennus. Alueen rakensi täyselementtitekniikalla Rakennustoimisto Mattinen & Niemelä, arkkitehtina Aarne Heino. Heino suunnitteli myöhemmin, 1976, myös viereisen korttelin 3791 lamellitalot.

Ristimäen alueen rakentaminen aloitettiin perustamalla 1963 Tampereen ensimmäinen asunto-osuuskunta, Asunto-osuuskunta Ristikukkula (kortteli 3811). Rahoittajana oli Tampereen Säästöpankki ja pääurakoitsijana Rakennustoimisto Mattinen & Niemelä. Alue koostui 3- ja 7-kerroksisista lamellitaloista, jotka sijaitsivat mäkisessä maastossa osin kehämäisesti, osin säteittäin. Rakennusten suunnittelusta vastasi Arkkitehtitoimisto Vahtera & Heino ja rakentaminen suoritettiin elementtitekniikalla.

Tesoman kerrostaloaluetta ja liikekeskus.

Pienoismallikuvaa Tampereen Hakan rakentamasta Länsi-Tesoman alueesta Virontörmänkadulla. Alueen suunnitteli Kulutusosuuskuntien Keskusliiton toimesta arkkitehti Aino-Virpi Maamies.

Ristimäen ensimmäisen vaiheen kenttävalimo. (lähde: Aarre Mattisen valokuvakokoelma / Rakennusliike Mattinen & Niemelä Oy)

Vasemalla ilmakuva Länsi-Tesoman alueesta. (lähde: *Tamperetta rakentamassa, Asuntokeskuskunta Tampereen Haka 50 vuotta*). Oikealla Virontörmäkatu pohjoisesta nähtynä (Kuvallähde: *Tampereen Teknillinen Yliopisto / Olli Jokinen*)

Asuntokeskuskunta Tampereen Haka rakensi Virontörmän (Länsi-Tesoman) alueen, jonka ensimmäiset rakennukset valmistuivat 1968 ja liikekeskus 1970. Asuntoalueen suunnittelijana oli arkkitehti Aino-Virpi Maamies, joka oli voittanut alueen arkkitehtikilpailun. Alue koostuu 7- ja 3-kerroksisista lamellitaloista, jotka rajaavat väljiä, yhteisiä piha-alueita. Asunnoista kolmannes oli vuokra-asuntoja, kolmannes osuuskunta-asuntoja ja kolmannes osakehuoneistoja. Aluetta täydennettiin 1970-luvun alussa.

Tesoman kerrostalot ovat arkkitehtuuriltaan tavanomaisia eikä niissä ole erityisiä arkkitehtonisia arvoja. Tesoman eri osa-alueet ovat kuitenkin yhtenäisesti toteutettuja ja rakennukset ovat säilyneet melko hyvin alkuperäisen kaltaisina. Joihinkin taloihin on tehty rungon ulkopuolinen lisäeristys, kuten esimerkiksi Tesomajärvenkatu 18:n korttelissa. Useimmiten ulkopuolinen lisäeristys muuttaa talon ilmettä ja talojen vähäiset yksityiskohdat peitetään uudella julkisivuverhouksella. Levyllä pinnoitetussa ja liitoskohtien pellityksissä on vielä niukempi ulkoasu kuin alkuperäisissä elementtitaloissa. Rakennedetaljeja ei useinkaan ole viimeistelty, jolloin tulee vaikutelma väliaikaisesta ratkaisusta.

Tesoman kerrostalot ovat eri osa-alueilla yhtenäisiä. Ristimäessä erilaisia rakennustyyppisiä yhdistää yhtenäinen väri samoin kuin Tesomajärvenkadulla ja Virontörmäkadulla. Liikekeskuksen pohjoispuolinen Raiskionkadun korttelin talot muodostavat oman yhtenäisen kokonaisuuden.

Tohlopin Käräjätörmän ja Ikurin Karjakonttiellä oleva uudempi rakennuskanta eroavat lähiöaikakauden rakentamisesta niin materiaaleiltaan kuin ulkoasultaan.

Tesomalla korttelirakenne ei ole ainoastaan avoimia kortteleita, vaan pihoja on myös rajattu taloilla, jolloin pihat muodostuvat suojaisiksi.

Pysäköinti on useissa kohdissa osoitettu omille tonteille. Tällöin ne ovat pois talojen pihapiiristä, mutta toisaalta ne muodostavat laajoja kenttiä katujen varsille.

Tesoman suuri kansakoulu, nykyinen ala-aste, valmistui 1967. Sen suunnitteli arkkitehti Pekka Ilveskoski. Koulun taustalla kohoaa kaupunkimaisemaa hallitseva massiivinen, sienimäinen vesitorni vuodelta 1970. Sen on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Taito Uusitalo. Sama toimisto suunnitteli myös punatiilisen Tesoman kirkon, joka valmistui 1978. Kokonaisuus on arkkitehtonisesti merkittävä.

Tesoman kirkko vihittiin käyttöön 1978.

Tesomalla on joidenkin rakennusliike Mattinen & Niemelän rakentamien kohteiden yhteydessä Unto Hietasen betoniveistoksia. Ristimäenkatu 36:n seinässä on Unto Hietasen ensimmäinen betoniveistos vuodelta 1967. Teos ”Siirtymäkohta” on geometrinen reliefi, joka kuvaa elementtiraikentamisen aikaan siirtymistä. Toinen Hietasen betoniteos on Kohmankaari 20:n pihassa oleva ”Seita”, joka Mattinen & Niemelä lahjoitti Asunto-osuuskunta Ristikukkulalle 1968.

Kohmankaaren itä-osassa on (vuosina 1973-1975 valmistunut) arkkitehtonisesti edustava rivitalokokonaisuus.

Tohloppi

Tohlopin alueen vanhimman osan muodostaa korttelien 2210, 2211 ja 2212 rivitaloalue, jonka yhtenäisen, laadukas arkkitehtuuri on Pekka Ilveskosken käsialaa. Vuosina 1967-69 rakennettuun alueeseen kuuluu myös pienehkö liikekeskus sekä samaa konstruktivistista linjaa edustava lämpökeskus. Kokonaisuus on arkkitehtonisesti merkittävä. Myös korttelit 2201 ja 2202 muodostavat eheän, väljän rivitalokokonaisuuden vuodelta 1970. Alueen punatiilipäättyiset rakennukset suunnitteli Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Taito Uusitalo. Kokonaisuuteen kuuluu liikerakennus/lämpökeskus.

Tohlopin koilliskulmassa sijaitseva Kiinteistö Oy Tohlopinkontu on hyvä esimerkki onnistuneesta peruskorjauksesta. 1970-luvun alun lamellirakennukset ovat saaneet lisäväriä ja uudet parvekkeet.

Tohlopinkadun 1960-luvulla rakennettujen rivitalojen arkkitehtuuri on onnistunutta. Rakennuksissa on muodostettu mielenkiintoisia pieniä etupihoja ja asutokohtaiset pihat on rajattu hienosti asutokohtaisesti. Pyydyspohjankadun puolella talot on ryhmitetty yhteisen korttelipiha ympärille.

Vuonna 1970 valmistuneet Katraankadun tiilirakenteiset rivitalot muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, johon liittyy myös aluelämpökeskus ja sen yhteydessä olevat liiketilat.

Muut alueen kerrostalot ja rivitalot ovat melko tavanomaisia eikä rakennuksissa ole merkittäviä erityispiirteitä. Käräjätörmän aluetta on rakennettu 1980-luvulta lähtien vuoteen 2002 asti.

Tohlopin kadun läheisyydessä oleviin vuokrakerrostaloihin on tehty laajoja korjauksia, joissa talojen ulkoasu on muuttunut alkuperäisestä. Suonimenkadulla korjaukset on tehty onnistuneesti ja parannukset on ulotettu myös talojen pihoihin.

4.5.5 Viheralueet

Tesomanpuisto ja Tohloppi-järven ympäristö ovat osa läntisten kaupunginosien keskuspuistovyöhykettä ja ne tarjoavat monipuoliset virkistysmahdollisuudet sekä viheryhteydet pohjoiseen Ylöjärven ylänköalueelle sekä etelään Mustavuoren ulkoilualueelle. Viheralueilla on arvokkaita luontokohteita mm. Rasonhaan lehtoalue ja geologisia kalliokohteita.

Kerrostalokorttelien pihat rajautuvat rakennusten keskelle ja ovat autottomia. Pihapiirejä ilmentävät laajat nurmialueet ja puuistutukset sekä toisaalta säilytetyt luonnonmetsäalueet, maastonmuodot sekä moreenilohkareet ja kallioalueet. Puurivein on rajattu usein rakennusten edustat ja paikoitusalueet. Paikoin on käytetty myös hyvin monilajisia puuistutuksia vastakohtana rakennuksille. Rakennuksien keskellä voi sijaita myös korttelikohtainen leikkialue.

Tohlopin alueen rivitaloyhtiöitä.

Rivitaloalueiden sisäänkäyntien puolella on useimmiten monilajiset edustaistutukset ja samat kasvilajit esim. puuistutukset toistuvat pihalta toiselle. Katualueita reunustavat usein leikatut pensasaidat. Rakennusryhmillä on myös usein yhteinen oleskelupiha-alue, jossa sijaitsee leikkialue.

Tesomajärvi, Ristimäki ja Ikuri

Tesoman asuinalueiden läpi johtaa kevyenliikenteen reitti, joka yhdistää palvelut ja viheralueet. Reitin varrella sijaitsee mm. Käärme-kallionpuisto kallioisella metsärinteellä leikkialueineen sekä Tesoman kirkko. Asuinalueilta on hyvät yhteydet Tesomajärven puistoon. Luonnonmukainen puistoalue sijaitsee alavalla soistuneella kangasmaalla ja tarjoaa alueella monipuoliset virkistysmahdollisuudet.

Kuva Ristimäen kerrostaloryhmien piha-alueelta, jota ilmentää laajat nurmialueet ja puuryhmät. Piha-alueet sulautuu puistoalueisiin ja säilytettyihin metsäalueisiin.

Kuva Tohlopinkadun varren rivitalokorttelin yhteiseltä sisäpihalta, jossa sijaitsee leikkialue. Piha-alueet rajautuvat leikatuin pensasaidoin.

Ristimäessä kerrostaloryhmien keskellä sijaitsee Kohmanpuisto, jota ilmentää säilytetty synkeä kuusimetsä. Puisto on toteutettu tehdyn suunnitelman mukaan vuonna 1967. Rinteiseen maastoon on sovitettu pallokenttä ja lasten leikkialue. Puistossa kulkee alueen virkistysreitiverkosto. Kohmanpuistosta on hyvät yhteydet alueen laajempaan viherverkostoon.

Tohloppi

Tohlopin asuinalueen keskellä sijaitsee moreenimäellä Tohlopinpuisto. Puiston kautta kulkevat asuintaloryhmät yhdistävät kevyenliikenteen reitit, joita on kuitenkin vain harvakseltaan. Puisto onkin enemmän luonnonmukainen lähimetsä-alue. Alueella ei ole rakennettuja puistoalueita, vaan leikkialueina toimivat asuinkorttelikohtaiset puistoalueet. Lähipuistot liittyvät yhteen Tamperen lounaisen suuralueen viherverkostoon Tohloppijärven alueen ja Tesomanpuiston kautta.

4.5.6 Asemakaavaan toteutuneisuus

Tesomajärvi, Ristimäki ja Ikuri

Tesoman asuinkorttelien rakenne noudattelee alkuperäistä asemakaava-suunnitelmaa ja myös korttelirakenne on toteutettu kaavan mukaisesti. Merkittävimmät muutokset on tapahtunut liikekeskuksen korttelissa.

Alkuperäisessä suunnitelmassa on ollut ylimitoitusta yleisten rakennusten tonttien määrässä, joten niiden osalta alueella on tehty kaavamutoksia ja tontteja on muutettu asuinrakentamiseen.

Ristimäessä Kohmankaaren katua on jatkettu molemmista päistään alkuperäisen asemakaavan laatimisen jälkeen. Kohmankaaren eteläisessä päässä on rivitalokortteli, johon ensimmäiset talot ovat valmistuneet vuosien 1973 -1975 välillä. Kohmankaaren pohjoiseen päähän on viime vuosina toteutettu täydennysrakentamista.

Tohloppi

Ensimmäisen vuonna 1961 hyväksytyin asemakaavan mukaan Tohlopin alueelle on suunniteltu vain vähän kerrostaloja. Alueen keskuksiksi on tarkoitettu Tohlopinkadun pohjoispää, jonne on osoitettu kaksi korttelia asuin- ja liikerakentamiselle. Kerros-luku näissä kortteleissa on kaksi, mutta toisella tontilla on osoitettu paikka yhdelle kerrostalolle. Kaava-suunnitelmaa on ilmeisesti muutettu tämän jälkeen ja näille kahdelle tonteille on rakennettu kerrostaloja. Alkuperäisestä asemakaavasta poiketen myös Suoniemenkadulla ja Katraankadulla rivitalotonteille on rakennettu kerrostaloja. Rivitalojen korttelit on toteutettu vähäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta alkuperäisen suunnitelman mukaisesti.

Myös alueen palvelut, kuten koulu ja terveystalot on alun perin tarkoitettu sijoitettavaksi Tohlopinkadun pohjoispäähän. Palvelualueiden aluevaraukset on kuitenkin ensimmäisen asemakaavan jälkeen muutettu ja tonteille on rakennettu kerrostaloja.

4.5.7 Kohteen arvot

Tesoma (Tesomajärvi, Ristimäki ja Ikuri)

ALUEELLINEN YHTENÄISYYS ••

Tesoman alueen rakentaminen alkoi Ristimäen alueella 1960-luvun keskivaiheilla. Ristikukkula korttelissa 3811 sekä korttelit 3812, 3807, 3809 ja 3815 muodostavat kukin yhtenäisiä 1960-luvun kerrostalokokonaisuuksia. Länsi-Tesomassa yhtenäinen seitsen- ja kolmikerrosten lamellitalojen ryhmä muodostaa vaikuttavasti kaartuvan kokonaisuuden Virontrörmänkadun varrella.

PAIKALLINEN IDENTITEETTI ••

Tesoma rakentuu useasta asuinaluekokonaisuudesta ja pääosa palveluista on keskittynyt Tesomankadun ja Tesoman valtatie risteykseen. Alueella on aktiivista asukastoimintaa, mikä on ollut omiaan yhdistämään muutoin melko hajanaista kaupunkirakennetta.

YMPÄRISTÖARVOT ••

Tesoman ja Ristimäen asuinalueilla monipuoliset viheralueet ilmentävät hyvin alueiden luontoa ja ovat asukkaiden saavutettavissa. Virkistysreittiyhteydet ovat kuitenkin paikoin puutteelliset. Rakennusryhmien piha-alueilla on monilajisia puusutuksia ja korttelikohtaisia leikkialueita. Rakennusryhmien lomassa säilytetyt luonnonmetsäalueet, maastonmuodot ja moreenilohkareet antavat alueelle ominaispiirteet.

Autottomien kortteleiden haittapuolena ovat jäsentelemättömät laajat paikoitusalueet. Ostoskeskuksen ympäristöä ei ole jäsenneily viherrakentamisella lainkaan.

ARKKITEHTONISET ARVOT ••

1963 perustettu Ristikukkula oli Tampereen ensimmäinen asunto-osuuskunta ja yksi maan varhaisimpia. Arkkitehti Aarne Heinon suunnittelema viuhkamaisesti sijoitettu elementtirakenteisten lamellitalojen ryhmä lukeutuu aikansa vaikuttavimpiin asuntoalueisiin. Myös korttelin 3812 lamellitalojen kokonaisuus suurine yhteispihoineen on korttelirakenteeltaan varsin harvinainen, mutta rakennuksiltaan tyyppillinen 1960-luvun alue. Rakennusten ilme on muuttunut perusparannusten myötä. Korttelit 3807 ja 3809 sekä Virontrörmänkadun varrella olevat korttelit edustavat mitta-kaavaltaan massiivisempia kokonaisuuksia. Vesitornin, koulun, kirkon ja korttelin 3807 muodostama kokonaisuus on arkkitehtonisesti merkittävä. Kohmankaaren itäosassa korttelissa 3800 sijaitseva rivitalokokonaisuus on arkkitehtonisesti edustava.

Tohloppi

ALUEELLINEN YHTENÄISYYS ••

Tohlopissa yhtenäiset rivitalokortteleiden kokonaisuudet 1960- ja 70-lukujen vaihteesta antavat perusleiman kaupunginosalle.

PAIKALLINEN IDENTITEETTI ••

Tohlopin alueen luonnonläheistä identiteettiä korostavat läheiset puistoalueet. Myös järven läheisyys ja uimaranta on tukevat mielikuvaa. Koska Tohlopin alueelta puuttuu palvelut, niin alue ei muodostu itsenäiseksi asuinalueeksi vaan se kiinnittyy osittain Lamminpään ja osittain Tesoman asuinalueisiin.

YMPÄRISTÖARVOT ••

Tohlopin asuinalueella monipuoliset viheralueet ilmentävät hyvin alueen luontoa ja ovat asukkaiden saavutettavissa. Virkistysreittiyhteydet ja -toiminnot ovat kuitenkin paikoin puutteelliset. Rakennusryhmien piha-alueilla säilytetyt luonnonmetsäalueet, maastonmuodot ja moreenilohkareet antavat alueelle ominaispiirteet. Osin kerrostaloaluiden piha-alueet ovat pelkistettyjä ja tilaa vievät jäsentelemättömät paikoitusalueet.

ARKKITEHTONISET ARVOT •••

Tohlopissa arkkitehti Pekka Ilveskosken suunnittelemat rivitalokorttelit 2210, 2211 ja 2212 edustavat 1960-luvun konstruktivistista suuntausta. Kokonaisuus on arkkitehtonisesti merkittävä. Samoin Arkkitehtitoimisto Olavi Suvitie ja Taito Uusitalon suunnittelema kortteleiden 2201 ja 2202 väljä rivitaloalue vuodelta 1970 on vihreine piha-alueineen hyvä esimerkki aikansa pientaloarkkitehtuurista. Kokonaisuuteen kuuluu liikerakennus ja lämpökeskus.

PUNAINEN TEEMA:

Aikakauden edustava asuinalue tai alueen osa, jossa alkuperäinen korttelirakenne, ympäristö ja rakennuskanta on säilynyt. Arkkitehtonisesti arvokas kokonaisuus.

TOIMENPIDESUOSITUS

Arkkitehtonisesti arvokkailla alueilla tulisi pyrkiä säilyttämään korttelirakenne, viherympäristö ja rakennusten alkuperäiset ominaispiirteet. Virheelliset rakenneratkaisut pyritään korjaamaan siten, että rakennusten arkkitehtoniset arvot säilyvät. Alueet ovat arkoja muutoksille.

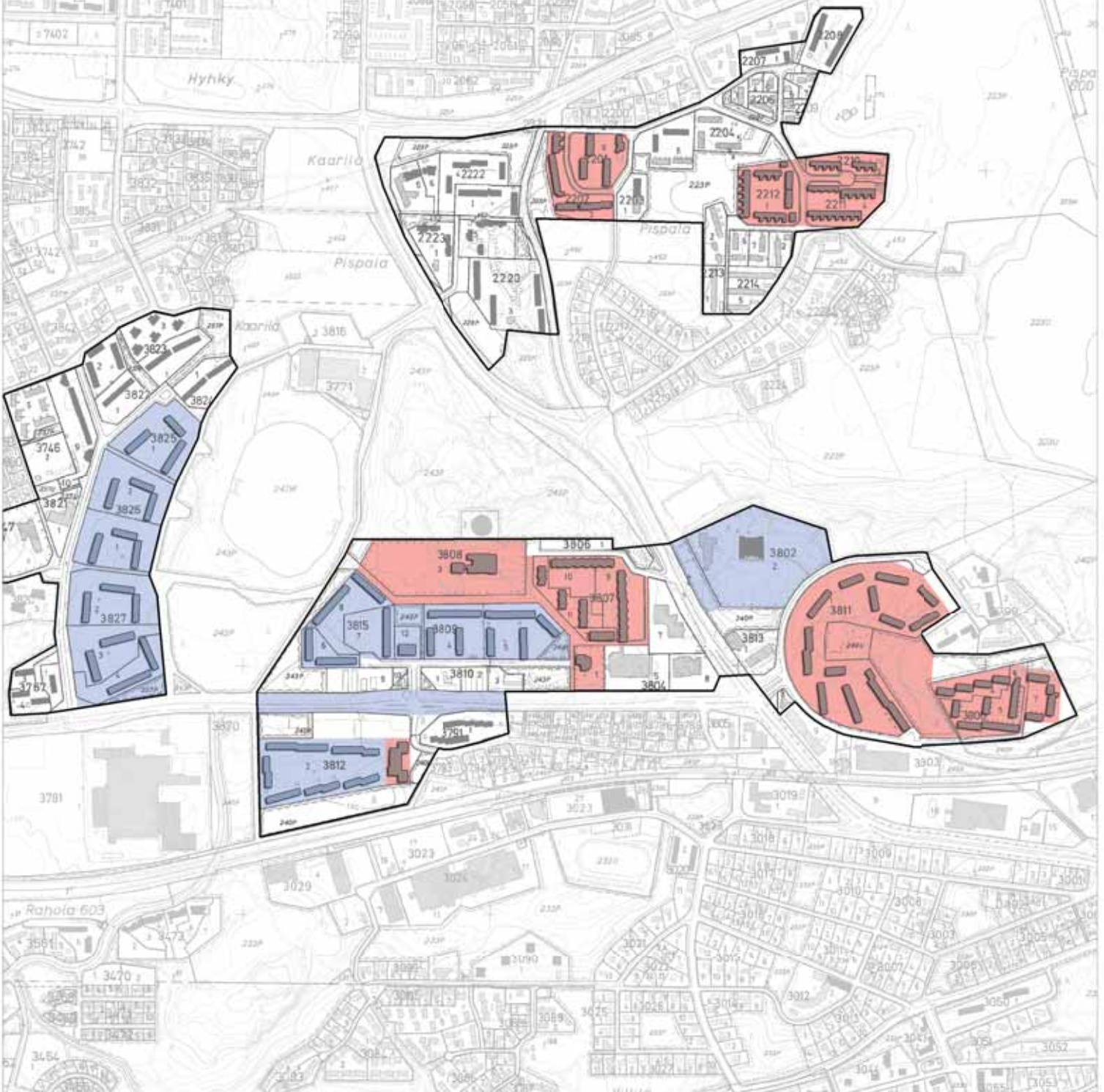
SININEN TEEMA:

Aikakaudelleen tyypillinen asuinalue tai alueen osa, jolla alkuperäinen korttelirakenne on säilynyt. Alueen kaupunkirakenteella on arvoa.

TOIMENPIDESUOSITUS

Alueiden korttelirakenne ja viherympäristö tulee pyrkiä säilyttämään. Tarvittavat muutokset ja lisäykset tulee sovittaa alueen alkuperäiseen luonteeseen.

Alueilla, joille ei ole osoitettu väriteemaa, tulisi huomioida kaupunkirakenteellinen kokonaisuus sekä rakennusten ja lähiympäristön ominaispiirteet.

4.6 LENTÄVÄNNIEMI

4.6.1 Alueen historia ja rakentuminen

Lentävänniemen kehitys liittyy Lielahden historiaan, sillä vasta lähiörakentamisen myötä alueesta muodostui itsenäinen kaupunginosa. Lielähti ja Lentävänniemi olivat osa Ylöjärveä vuoteen 1950 asti, jolloin ne liitettiin Tampereen kaupunkiin.

Alueen läheisyydessä Lielahdessa on ollut aikoinaan isoja maatiloja ja kartanoita, joiden vaikutuksesta myös Lentävänniemeen perustettiin torppia. Lentävänniemen alueella ja läheisyydessä oli Laalahden, Männistön, Nokelan, Koivulan ja Suomensaaren torpat 1800-luvulta aina 1900-luvun puolelle.

Pyhällönpuiston kautta kulkeva puistoraitti on alkuperäinen väylä Männistön torpalta Suomensaaren torpalle. Pyhällönlähde toimi vedenotto paikana ja siitä käytettiin vielä kerrostalojen valmistuttuakin, mutta käyttö loppui kun lähteestä poistettiin kivirakenteinen kaivorakennelma. Suomensaari oli nimensä mukaisesti saari, kun sinne ei vielä ollut nykyisen kaltaista maakannasta.

Lielahden teollisuus on vaikuttanut Lentävänniemen paikallishistoriaan ja se on jättänyt merkkejä myös lähiympäristöön. Vuonna 1914 J.W. Enqvist aloitti sellun valmistuksen Lielahden kartanon navetassa. Läheinen Niemen kartano, saha ja sen maat liitettiin yhtiöön vuonna 1916. Enqvist myytiin osaksi G.A. Serlachius yhtymää 1965, jolloin myös maaomaisuus siirtyi Serlachiukselle. Vuonna 1966 Serlachius myi Lentävänniemen alueen Tam-

Ote Kuninkaankartasta vuodelta 1780.

pereen kaupungille helpottaakseen yrityskauppojen rahoitustarpeita.

Sellutehtaan raakavesiputki oli pitkään Lentävännin maamerkki. Noin metrin halkaisijaltaan ollut puinen ja vuotava putki oli etenkin talvisin nähtävyys vesisuihkujen jäädyttyä suuriksi ja koristeellisiksi jäämuodostelmiksi. Noin 2,5 km pitkä putki sijaitsi Lielahdenkadun läheisyydessä kadun suuntaisena. Putkilinjan kautta johdettiin vettä tehtaan käyttöön Jänislahdesta, koska tehtaan läheisyydestä riittävän puhdasta vettä ei ollut saatavilla. Putki rakennettiin 1930-luvulla ja se purettiin vuonna 1999, kun se korvattiin lasikuituisella maan alle sijoitetulla putkella. Tiilinen pumppamorakennus sijaitsee edelleen Jänislahden rannassa.

Halkoniemessä sijainnut tehtaan lieteallas oli näkyvä merkki teollisuuden vaikutuksesta. Lentävänniemen rannoilla on myös merkkejä tukkien uitosta, sillä rannalta löytyy paljon tukkinippujen kiinnityslenkkejä ja rantaan ajautuu edelleen upotukkeja.

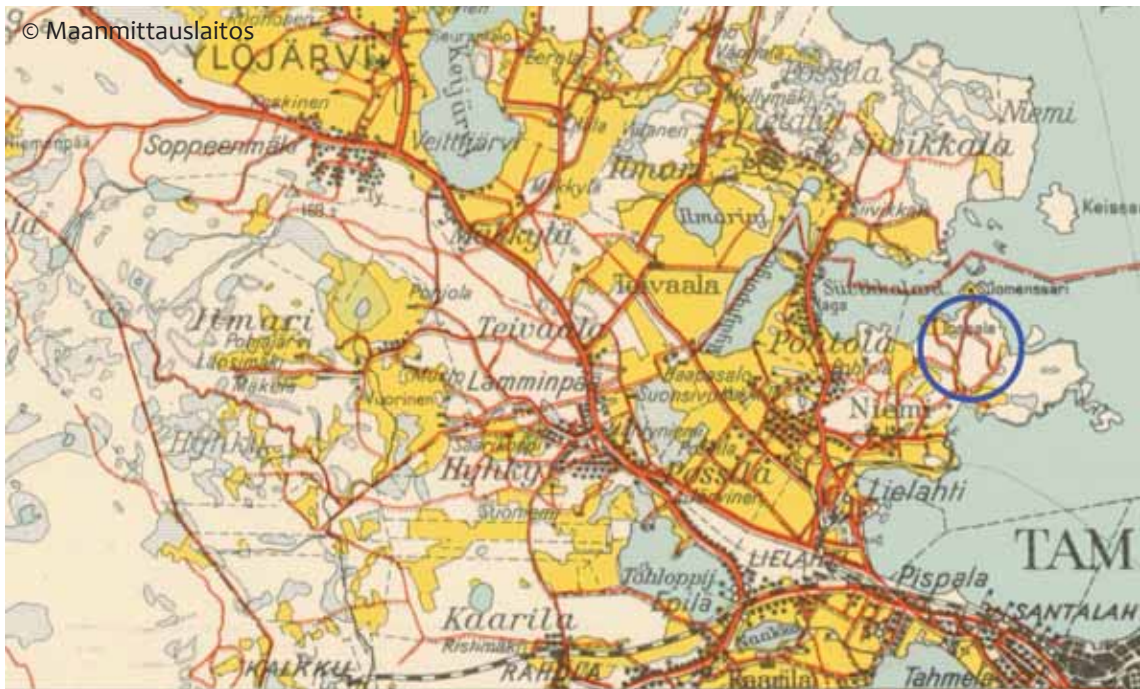
Viime vuosina Lielahden alueen teollisuus on väistynyt ja alueesta kehittynyt kauppojen keskittymä. Lielahden tehtaan toiminta päättyi vuonna 2008.

Ennen lähiörakentamisen aikaa Lentävänniemiesä oli vain vähän vanhaa asutusta. Vuonna 1970 Lentävänniemiesä oli tilastojen mukaan kaksi asukasta. Lentävänniemen pohjoisosassa on ollut huviloita, joista on edelleen jäljellä vuonna 1934 rakennettu Fosellesin huvila. Suomensaareissa oli Enqvistin tehtaanjohtajan kesähuvila.

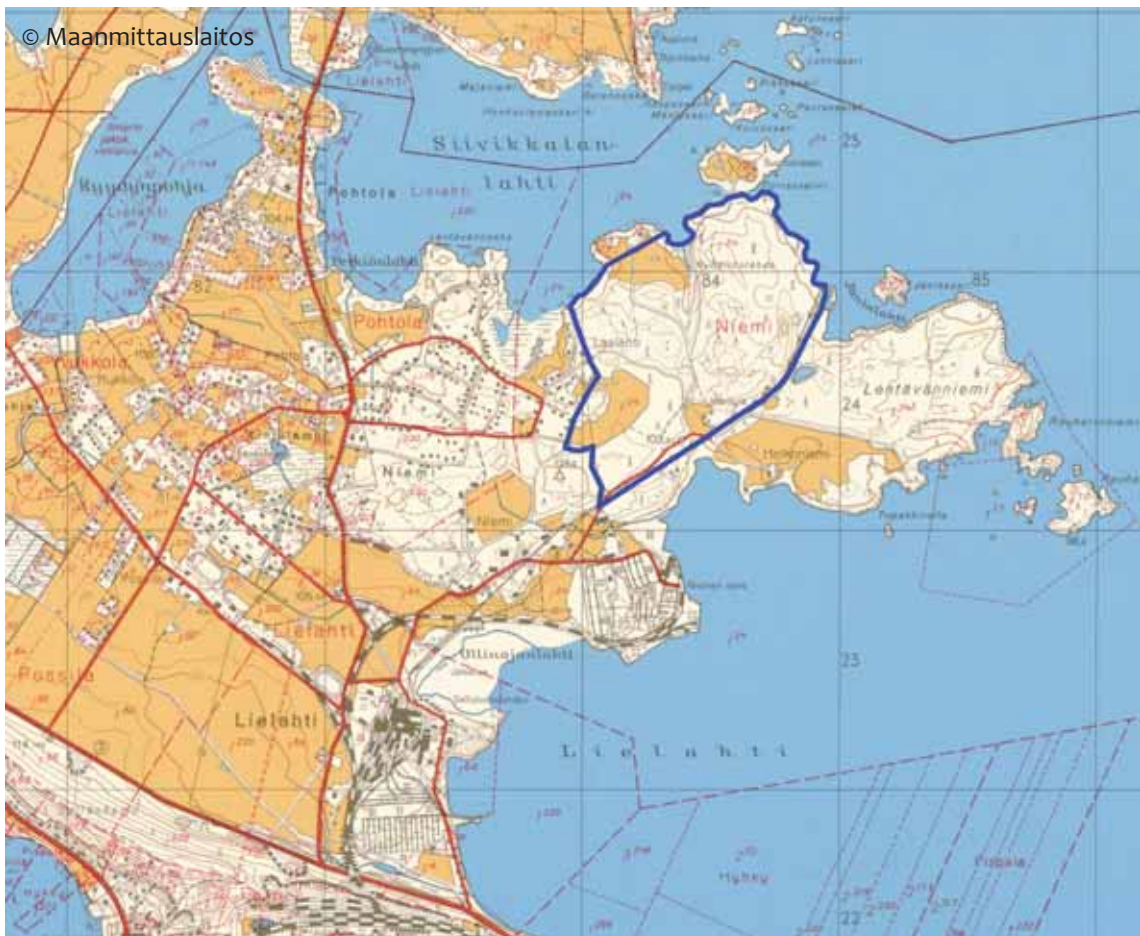
Lähiön rakentaminen mahdollistui maan siirryttyä Tampereen kaupungin omistukseen. Alkuperäisten suunnitelmien mukaan asuinalue mitoitettiin noin 7000:lle asukkaalle.

Ensimmäisenä Lentävänniemen taloista on rakennettu ns. Kukkojen talot vuonna 1967 Vähäniemenkadulle. Alueen rakentaminen jatkui vuonna 1971 alkaen kaupan läheisten lamellitalojen rakentamisella. Alueen rakentaminen eteni samanaikaisesti Lentävänniemenkadulla ja Jänislammenkadulla. Viimeisimpinä rakennettiin Lentävänniemenkadun ja Lielahdenkadun loppuosat. Alueen viimeisimmät rivitalot valmistuivat vuonna 1980.

Lentävänniemeen kuljettiin aluksi Vähäniemenkatua. Nykyiselle paikalleen Pohtolankadun risteyksestä Lentävänniemeen asti Lielahdenkatu rakennettiin vuonna 1977.

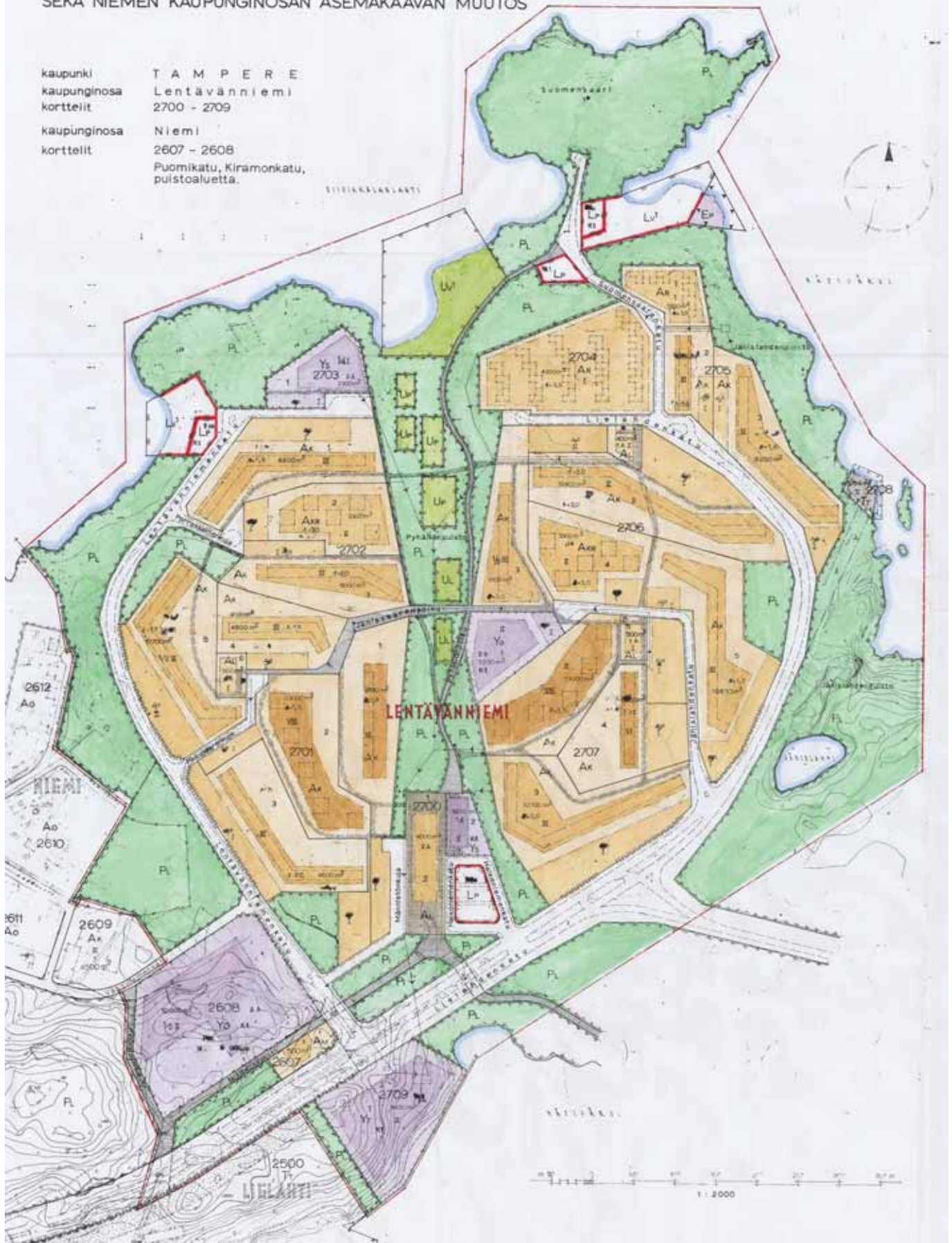
Ote Maanmittaushallituksen kartasta 1930-luvulta.

Ote peruskartasta vuodelta 1960.

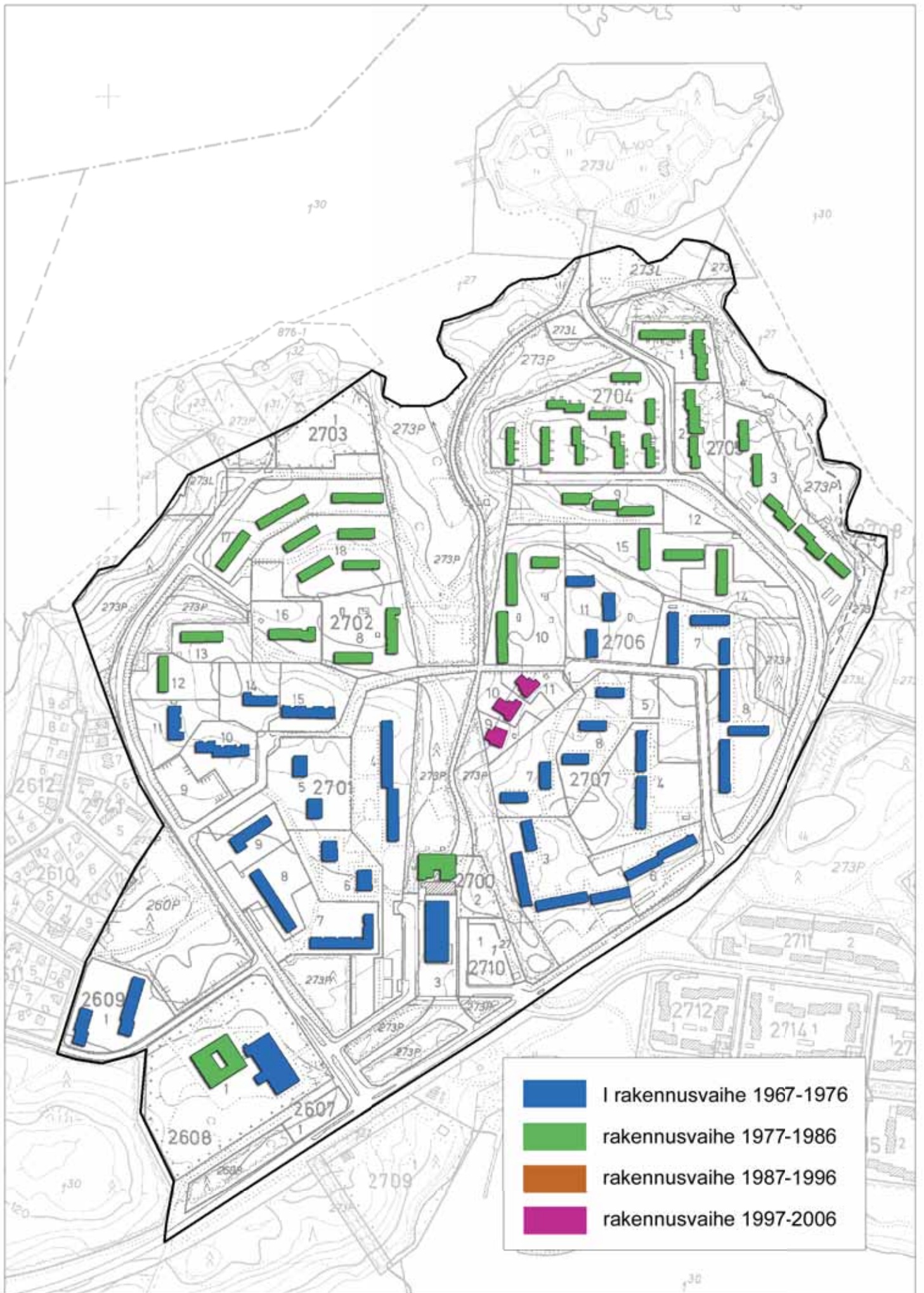
**LENTÄVÄNNIEMEN KAUPUNGINOSAN ASEMAKAAVA
SEKÄ NIEMEN KAUPUNGINOSAN ASEMAKAAVAN MUUTOS**

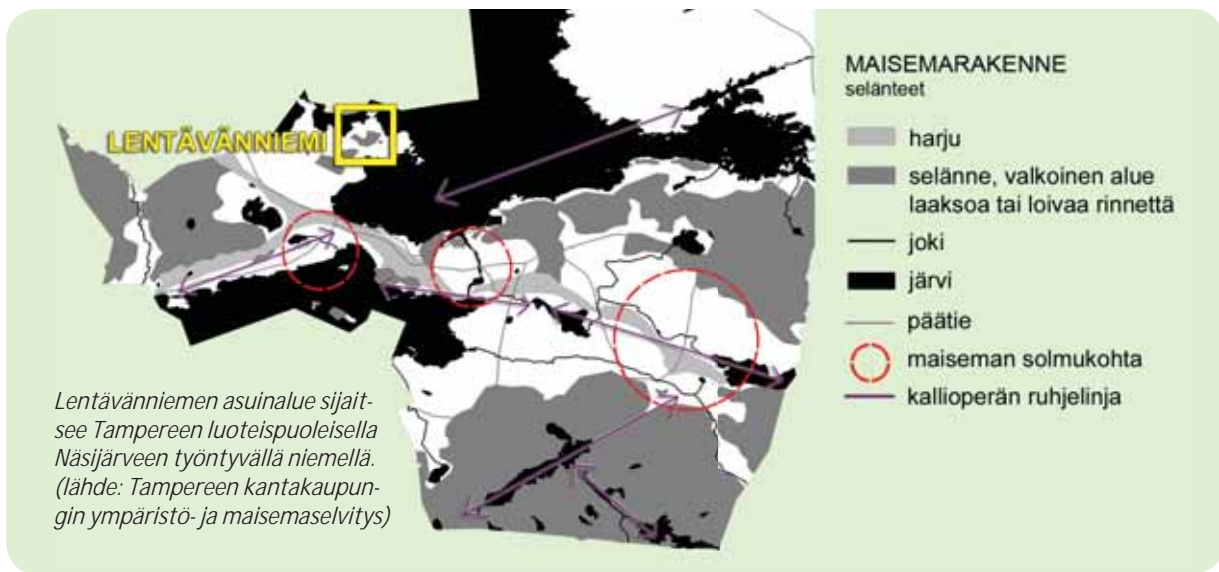
kaupunki T A M P E R E
 kaupunginosa Lentävänniemi 2700 - 2709
 kortteit 2700 - 2709
 kaupunginosa Niemi 2607 - 2608
 kortteit Puomikatu, Kiramonkatu,
 puistoaluetta.

Asemakaava vuodelta 1966.

4.6.2 Maisemarakenne

Lentävänniemen asuinalue sijaitsee Tampereen luoteispuoleisella Näsijärven työntyvällä niemellä. Niemi on entinen Ancylysjärven n. 6800 eKr aikainen saari. Niemen korkein alue, kalliomoreeniselänne on niin sanotusti vedenkoskematonta maa- aluetta. Ranta-alueiden alavimmat savikot ovat entistä järvenpohjaa.

Lentävänniemen asuinkorttelit ryhmittyvät kalliomoreeniselänteille, kerrostalot korkeimmille laka-alueille ja rivitalot Siivikanlahden rannan puoleisille rinteille. Asutusalueiden väliin jää entinen lahdenpoukama, kapea laakso, johon sijoittuu alueen keskeinen viheralue Pyhällönpuisto.

4.6.3 Alerakenne

Lentävänniemen lähiö on esimerkki 1960-luvun suunnitteluihanteesta. Alueen rakenne on Olli Kivisen kehittämän ns. keuhkokaavion mukainen. Alueen katuverkko on ulkoreunoilla, alueen keskellä on puistoakseli ja myös kauppa on alueen keskellä. Alerakenne poikkeaa ideaalimallista koulun sijoituksella, sillä keskeisen sijainnin sijaan koulu on aluerakenteen reunalla.

Suunnitteluideologian mukaisesti alueen sisällä toimintoja on jäsenneily omille alueille. Pysäköintialueet on pääsääntöisesti keskitetty joko tontikohtaisesti tai useiden tonttien yhteiseksi suuremmaksi pysäköintialueeksi. Tarkasteltavan lähiöalueen rakennukset ovat keskeisiltä osiltaan kerrostaloja ja alueen pohjoisosassa myös rivitaloja. Omakotitalot on sijoitettu läheiselle Reuhariniemen alueelle.

Vasemmalla kuva Lentävänniemen pienoismallista. Yllä alue koillisesta nähtynä. (Ilmakuva: Tampereen Teknillinen Yliopisto / Olli Jokinen)

Aluerakenteessa kerrostalot sijoittuvat keskeisen puiston läheisyyteen siten, että jokaiselta tontilta on lyhyt jalankulkuyhteys puistoon ja sitä kautta alueen palveluihin.

Lamellitalot sijoittuvat alueen pääkatujen eli Liehahdenkadun ja Lentävänniemenkatujen suuntaisesti. Pistetalot sijoittuvat alueen keskiosaan ja osa rakennuksista sijoittuu maaston korkeille kohdille.

Korkeimmat rakennukset ylittävät puuston korkeuden, jolloin ne näkyvät maisemassa pitkälle. Pyhällönpuisto on alueen keskellä olevassa laaksossa. Myös alueen ulkokehällä on melko yhtenäinen puisto. Lentävänniemen rannat ovat rakentamattomia ja rantapuistossa on myös virkistysreittejä.

4.6.4 Rakennukset ja korttelit

Lentävänniemen länsipuolen rakentamisesta vastasi Rakennustoimisto Mattinen-Niemelä Oy, jossa suunnittelijana toimi arkkitehti Arne Heino. Itäpuolen rakentamisesta vastasi Keskus-Sato Oy ja Insinööri Oy sekä arkkitehtina toimi Tauno Salo.

Lentävänniemen korttelit sijoittuvat avoimesti metsälähiön periaatteen mukaisesti sommiteltuihin luontoon ja topografiaan sovittaen. Pistetalojen ja lamellitalojen maastollinen sommittelu ja avoin korttelirakenne toteuttavat metsälähiön mukaisia tavoitteita. Korkeat talot sijaitsevat

Piha-alue Männistönkujan kerrostaloalueelta.

Uusittuja parvekkeita Lentävänniemenkadulla sijaitseissa taloissa.

Lentävänniemen liikekeskus.

maaston kukkuloilla, jolloin ne näkyvät maisemassa ja vastaavasti asunnoista aukeaa näkymät maisemaan. Tontteja ja puistoja ei ole rajattu, joten puistot ulottuvat talojen pihoihin asti.

Alueen arkkitehtuurin arvot ovat pääosin aluerakenteessa, eikä niinkään yksittäisissä rakennuksissa. Alueen rakentamisen aikana korostui rakentamisen rationalisointi, jonka seurauksena taloudelliset ja tuotannolliset tavoitteet korostuivat, jolloin arkkitehtuuri ja ympäristön käsittely jäivät vähälle huomiolle.

Lentävänniemen asuinrakennuksissa on pääsääntöisesti rungon ulkopuoliset parvekerakenteet, jolloin rakennusrunko on voitu jatkaa suorassa linjassa ilman porrastuksia ja parvekkeiden pielisevät ovat kantavia.

Lentävänniemenkadulla kortteli 2701 ja Lielahdenkadulla kortteli 2707 muodostavat alueen rakenteessa mielenkiintoisen sommitelman. Korttelien välissä on aikaudelleen tyypillinen ja arkkitehtonisesti edustava liikekeskus. Kortteleiden ulkoreunoilla on matalia lamellitaloja ja keskellä korkeita pistetaloja.

Lentävänniemenkadun ja Männistönkujan kolmi-kerroksissa taloissa on jätetty osa kellarikerroksesta rakentamatta ja yläpuoliset asuinkerrokset on tuettu pilarein, jolloin maantasossa on näkynyt rakennuksen läpi. Näihin pilareilla kannateltuihin osiin on kuitenkin tehty lautaverhoiltuja varastoja tai muita aputiloja.

Rakennukset ovat säilyttäneet hyvin alkuperäisen asunsa. Julkisivumuutoksia on tapahtunut maausten ja vähäisesti myös ikkunamuutosten seurauksena. Julkisivumaalauksissa alkuperäinen väri on usein muutettu toiseksi.

Lentävänniemen rakennukset ovat pääsääntöisesti omistusasuntoja. Tämän vuoksi taloissa on yleensä tehty välttämättömät kunnostukset, mutta toisaalta ei usein ole ryhdytty laajamittaisiin ja kalliisiin kunnostuksiin. Alueen rakennukset ovat osittain tästäkin syystä säilyneet alkuperäisen kaltaisina, lukuun ottamatta julkisivujen värimuutoksia.

4.6.5 Viheralueet

Lentävänniemen asuinalueetta ympäröivät Näsijärven puolelta rantametsät. Alkuperäisen asema-kaavan vuodelta 1966 mukaan aluetta on suunniteltu rajaavan ja koossapitävän metsäalueet myös mantereen puolelta. Nykyisin kuitenkin aluetta rajaavat osin jo ympäröivät pientaloalueet. Lentävänniemen aluepuistona toimii alueen keskellä laaksossa sijaitseva Pyhällönpuisto. Puistosta on

Kerrostalon piha-alueen leikkipaikka.

Pyhällönpuiston läpi johtava Jänislahdenpolku, joka yhdistää asuinalueet.

yhteys alueen laajempaan ranta-alueiden viherverkkoon sekä Lentävänniemen pohjoispuolella sijaitsevaan Suomensaareen. Suomensaari on toiminnallisesti monipuolinen ja ulkoilijoita laajemminkin palveleva alue.

Pyhällönpuiston sijoittuminen alueen laaksoon ilmentää hienosti paikan maisemarakennetta ja luo samalla vastakohtan kalliomaille sijoittuville korkeille kerrostaloryhmille. Puisto on osittain luonnonmukainen ja osittain rakennettu. Puiston etelä- ja keskiosat ovat kuusimetsää ja pohjoinen rannanpuoli rehevää lehtipuuvaltaista kosteikkolehtoa, jossa on myös Pyhällönlähde ja kolmesta kiviröykkiöstä koostuva muinaisjäännös. Puistossa on vapaasti mutkitteleva sorapintainen polkuverkosto, joka seuraa laakson pohjaa sekä yhdistää kahden kalliyselänteen asuinalueet.

Lentävänniemen asuinalueetta reunustaa ympäröivien pääkatujen puolelta koivu- ja pilarihaapa-puurivit. Alueella on toimiva ja turvallinen sisäinen polkuverkosto, mutta autottoman ilmeen haittapuolena alueella on useat laajat ja jäsentelemättömät paikoitusalueet. Kerrostaloryhmien piha- ja korttelialueiden yleisilme on hyvin pelkistetty ja keskeneräinen. Piha-alueita ilmentävät nurmialueet, koivurivit ja säilytetyt, mutta osin jo huonokuntoiset luonnonpuustoalueet. Pihoilla on ajalle tyypillisiä istutuksia, mutta harvakseltaan. Monipuolisuutta ja mielenkiintoa ympäristöön tuovat säilyneet Enqvistin tehtaan metsänhoitajan aikaiset lehtikuusi-istutukset, leikkipaikat ja ajankuvan mukaiset penkit. Pienipiirteisempää ja monipuolisempaa ilmettä löytyy alueen rannanpuoleisilta rivitaloalueilta. Pihoilla on havaittavissa vielä merkkejä alkuperäisistä lähiökauden istutuksista.

4.6.6 Asemakaavan toteutuneisuus

Lentävänniemen ensimmäiset kerrostalot valmistuivat vuonna 1967 Niemen alueeseen tukeutuen. Seuraavassa vaiheessa alkoi itsenäisen lähiöalueen rakentaminen, joka edellytti myös katujen ja kunnallistekniikan rakentamista. Seuraavat talot valmistuivat vuonna 1971 ja tästä eteenpäin aluetta rakennettiin kunnes se valmistui vuonna 1980.

Alkuperäisissä kaavasuunnitelmissa huomio kiinnitettiin erittäin pitkään lamellitalojen nauhoihin, joita ei ole kuitenkaan rakennettu alkuperäisten suunnitelmien mukaisina. Rakennettujen lamellitalojen muoto ja koko poikkeaa suunnitelmasta. Myös asuintalojen sijoitukset poikkeavat joitakin osin suunnitellusta ratkaisusta. Osa alueelle suunnitelluista pistetalojen alueista on suunnitelmista poiketen rakennettu lamellitaloina.

Koulu on rakennettu alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen vain alueen reunalle. Alueelle on alun perin mitoitettu kaksi koulua, mutta tarve on ollut vain yhdelle koululle, joten keskeisen puiston yhteydessä ollut koulun tontti on jäänyt rakentamatta. Tontille on tehty kaavamuutos ja alueelle on rakennettu kerrostaloja vuosina 2004-2005.

Alkuperäisessä kaavasuunnitelmassa on osoitettu katujen reunaan sijoitettuja pysäköintialueita, joita ei kuitenkaan ole toteutettu suunnitellussa laajuudessa, vaan tonttikohteisesti on toteutettu toisenlaisia ratkaisuja. Useille tonteille yhteisiä keskitettyjä pysäköintialueita on toteutettu alueella suunnitelmien mukaisesti ja ne muodostavat ympäristössä näkyviä laajoja pysäköintikenttiä.

4.6.7 Kohteen arvot

ALUEELLINEN YHTENÄISYYS ••

Lentävänniemi on yhtenäisesti rakennettu 1970-luvun lähiö. Alueen ensimmäiset kerrostalot Vähäniemenkadulle valmistuivat 1967 ja seuraavat valmistuivat 1971 kaupan läheisyyteen.

Aluerakenne pohjautuu puhtaslinjaisesti lähiön ideaalimallin eli Olli Kivisen kehittämään keuhko-kaavion mukaiseen rakenteeseen. Alueella on ulkosyöttöinen katuverkko, alueella sijaitsevat keskeisesti Pyhällönpuisto ja myös palvelut. Kaupan läheisyydessä rakentaminen on tiiviimpää ja pohjoisosassa on väljempää rivitaloaluetta. Korkeat talot on sijoitettu maaston kukkuloille, jolloin talot näkyvät maisemassa pitkälle. Aluetta ei toteutettu alkuperäisen, pitkiin lamellitalonauhoihin perustuvan suunnitelman mukaisena.

PAIKALLINEN IDENTITEETTI ••

Ennen lähiörakentamisen aikaa Lentävänniemi oli osa Lielahtea. Alueen liikenne kulkee edelleen Lielahden kautta ja Lentävänniemi tukeutuu Lielahteen monissa kaupallisissa sekä julkisissa palveluissa.

Metsäpuistoilla ja alueen rakentamattomilla rannoilla on tärkeä merkitys alueen luonnonläheisyyden kokemisessa. Lentävänniemeä ympäröivä Näsijärvi antaa mahdollisuuden hyödyntää vesistöä sekä kesällä että talvella. Pyhällönpuisto on alueelle tärkeä kulkureitti ja alueen eri osia yhdistävä tekijä.

YMPÄRISTÖARVOT ••

Rakennusten ja viheralueiden sijoittelu seuraa paikan maisemarakennetta. Pyhällönpuisto, monipuoliset virkistystoiminnot ja laajempi ranta-alueiden viherverkko on hyvin saavutettavissa.

Autottomilla kerrostalokortteleiden alueilla on toimiva kevyenliikenteen raitti. Kasvillisuudella, kuten säilytetyillä lehtikuusiryhmillä ja pääkatujen pilarihaaparivistöillä, on luotu alueelle omaleimaista ilmettä. Tosin kerrostalokortteleiden piha-alueiden ilme on osin viimeistelemätön, säilytetty luonnonpuusto tarvitsee hoitotoimenpiteitä ja laajat paikoitusalueet jäsentelemättömiä.

ARKKITEHTONISET ARVOT ••

Alue on säilynyt alkuperäisen kaltaisena. Rakennuksissa on peruskorjaustarvetta ja osaan on tehty joitakin muutoksia.

Alueen arkkitehtuurin arvot ovat pääosin aluerakenteessa, eikä niinkään yksittäisissä rakennuksissa. Liikekeskus ja koulu ovat edustavia esimerkkejä aikakautensa rakentamisesta. Pistetalojen ja lamellitalojen maastollinen sommittelu ja avoin korttelirakenne toteuttavat metsälähiön mukaisia tavoitteita. Tontteja ja puistoja ei ole rajattu, joten puistot ulottuvat talojen pihoihin asti.

Alueen rakentamisen aikana oli vallalla rationaalinen suuntaus, jonka seurauksena taloudelliset ja tuotannolliset tavoitteet korostuivat, jolloin arkkitehtuuri ja ympäristö jäivät vähälle huomiolle. Lähiympäristössä on joitakin puutteita, jotka olisivat kuitenkin korjattavissa.

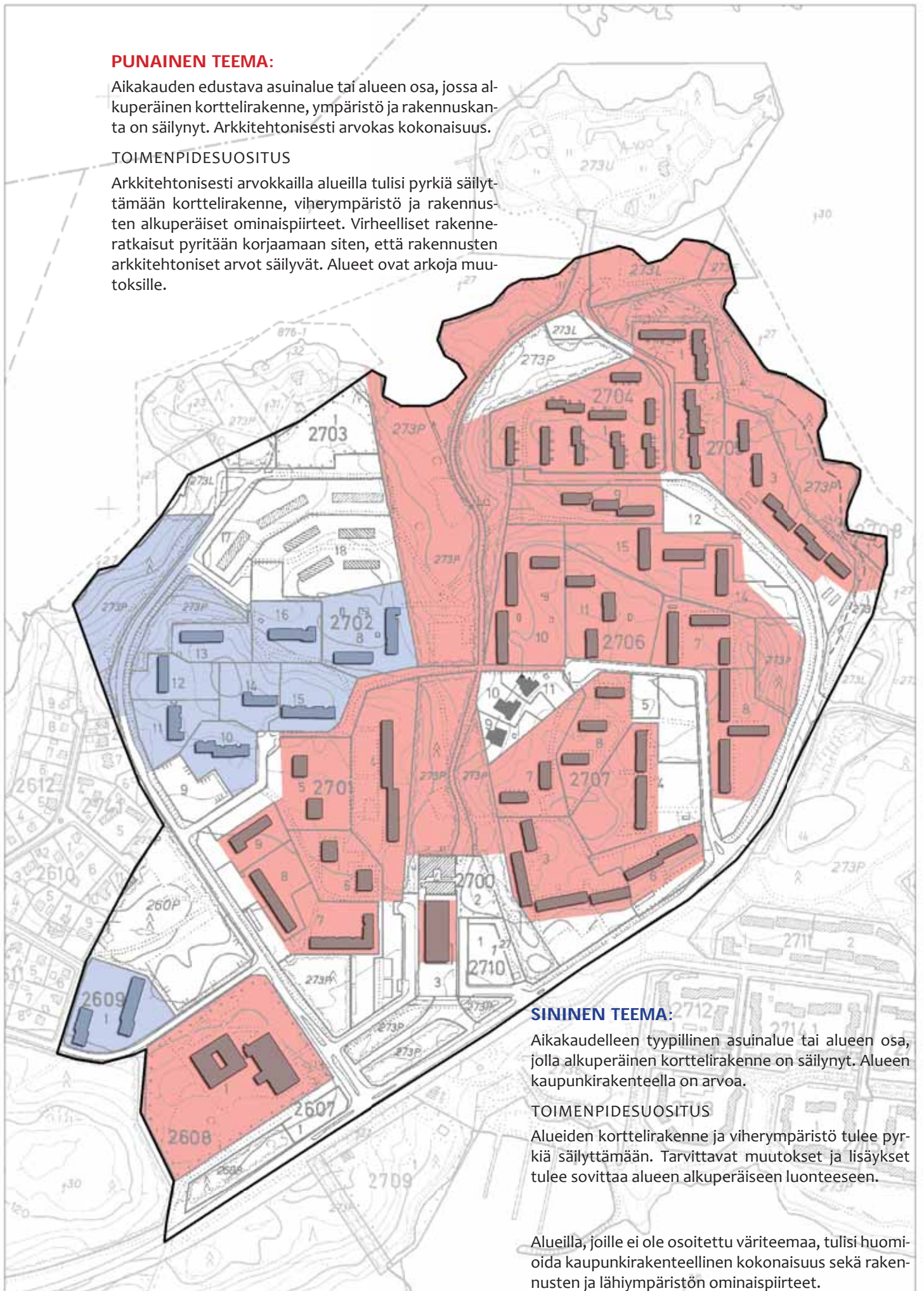
Pysäköinti on koostettu omille alueille, jolloin autoja ei ole tonteilla, mutta toisaalta laajat pysäköintikentät ovat ympäristössä häiritseviä.

PUNAINEN TEEMA:

Aikakauden edustava asuinalue tai alueen osa, jossa alkuperäinen korttelirakenne, ympäristö ja rakennuskanta on säilynyt. Arkkitehtonisesti arvokas kokonaisuus.

TOIMENPIDESUOSITUS

Arkkitehtonisesti arvokkailla alueilla tulisi pyrkiä säilyttämään korttelirakenne, viherympäristö ja rakennusten alkuperäiset ominaispiirteet. Virheelliset rakenneratkaisut pyritään korjaamaan siten, että rakennusten arkkitehtoniset arvot säilyvät. Alueet ovat arkoja muutoksille.

SININEN TEEMA:

Aikakaudelleen tyypillinen asuinalue tai alueen osa, jolla alkuperäinen korttelirakenne on säilynyt. Alueen kaupunkirakenteella on arvoa.

TOIMENPIDESUOSITUS

Alueiden korttelirakenne ja viherympäristö tulee pyrkiä säilyttämään. Tarvittavat muutokset ja lisäykset tulee sovittaa alueen alkuperäiseen luonteeseen.

Alueilla, joille ei ole osoitettu väriteemaa, tulisi huomioida kaupunkirakenteellinen kokonaisuus sekä rakennusten ja lähiympäristön ominaispiirteet.

4.5 TESOMA

4.6 LENTÄVÄNNIEMI

ANNALA	TESOMAJÄRVI, RISTIMÄKI, IKURI	TOHLOPPI	LENTÄVÄNNIEMI
<p>ALUEELLINEN YHTENÄISYYS ●●</p> <p>Kaukajärven suunnittelun kolmas vaihe, Annala, sai asemakaavan 1973. Alue rakennettiin 1970- ja 1980-lukujen kuluessa. Ruutukorttelit muodostavat yhtenäisen ja eheän kokonaisuuden, jota reunustaa maastoon vapaammin sijoittuvat korttelit.</p>	<p>ALUEELLINEN YHTENÄISYYS ●●</p> <p>Tesoman alueen rakentaminen alkoi Ristimäen alueella 1960-luvun keskivaiheilla. Ristikukkula korttelissa 3811 sekä korttelit 3812, 3807, 3809 ja 3815 muodostavat kukin yhtenäisiä 1960-luvun kerrostalokokonaisuuksia. Länsi-Tesomassa yhtenäinen seitsen- ja kolmikerrosten lamellitalojen ryhmä muodostaa vaikuttavasti kaartuvan kokonaisuuden Vironmäntäkadun varrella.</p>	<p>ALUEELLINEN YHTENÄISYYS ●●</p> <p>Tohlopissa yhtenäiset rivitalokortteleiden kokonaisuudet 1960- ja 70-lukujen vaihteesta antavat perusleiman kaupunginosalle.</p>	<p>ALUEELLINEN YHTENÄISYYS ●●</p> <p>Lentävänniemi on yhtenäisesti rakennettu 1970-luvun lähiö. Alueen ensimmäiset kerrostalot Vähäniemenkadulle valmistuivat 1967 ja seuraavat valmistuivat 1971 kaupan läheisyyteen.</p> <p>Aluerakenne pohjautuu puhdaslinjaisesti lähion ideaalimallin eli Olli Kivisen kehittämään keuhkokaavion mukaiseen rakenteeseen. Alueella on ulkosyötteinen katuverkko, alueella sijaitsevat keskeisesti Pyhällönpuisto ja myös palvelut. Kaupan läheisyydessä rakentaminen on tiiviimpää ja pohjoisosassa on väljempää rivitaloaluetta. Korkeat talot on sijoitettu maaston kukkuloille, jolloin talot näkyvät maisemassa pitkälle. Aluetta ei toteutettu alkuperäisen, pitkiin lamellitalonauhoihin perustuvan suunnitelman mukaisena.</p>
<p>PAIKALLINEN IDENTITEETTI ●●</p> <p>Annalan asuntoalue liittyy historialliseen maatalousmaisemaan. Kerrostalokortteleita leimaa jonkinasteinen hoitamattomuus. Alue liittyy olennaisena osana Kaukajärven kokonaisuuteen.</p>	<p>PAIKALLINEN IDENTITEETTI ●●</p> <p>Tesoma rakentuu useasta asuinaluekokonaisuudesta ja pääosa palveluista on keskittynyt Tesomankadun ja Tesoman valtatie risteykseen. Alueella on aktiivista asukastoimintaa, mikä on ollut omiaan yhdistämään muutoin melko hajanaista kaupunkirakennetta.</p>	<p>PAIKALLINEN IDENTITEETTI ●●</p> <p>Tohlopin alueen luonnonläheistä identiteettiä korostavat läheiset puistoalueet. Myös järven läheisyys ja uimaranta on tukevat mielikuvaa. Koska Tohlopin alueella puuttuu palvelut, niin alue ei muodostu itsenäiseksi asuinalueeksi vaan se kiinnittyy osittain Lamminpään ja osittain Tesoman asuinalueisiin.</p>	<p>PAIKALLINEN IDENTITEETTI ●●</p> <p>Ennen lähiörakentamisen aikaa Lentävänniemi oli osa Lielaheta. Alueen liikenne kulkee edelleen Lielahden kautta ja Lentävänniemi tukeutuu Lielahden monissa kaupallisissa sekä julkisissa palveluissa.</p> <p>Metsäpuistoilla ja alueen rakentamattomilla rannoilla on tärkeä merkitys alueen luonnonläheisyyden kokemisessa. Lentävänniemeä ympäröivä Nasjärvi antaa mahdollisuuden hyödyntää vesistöä sekä kesällä että talvella. Pyhällönpuisto on alueelle tärkeä kulkureitti ja alueen eria osia yhdistävä tekijä.</p>
<p>YMPÄRISTÖARVOT ●●</p> <p>Annalan maisemaelementtejä ovat säilynyt Juvan tilan rakennusryhmä, Houkanojan purokäytävä sekä Hikivuoren alue. Asuinalueen reunalta avautuu tärkeä näkymä alas laaksoon ja Kaukajärven asuinalueelle. Alueen läpi kulkee toimiva kevyenliikenteen raitti, joka yhdistää puistoalueet ja palvelut. Muuten katukuva ja rakennusryhmien piha-alueet ovat viherrakenteellisesti hyvin pelkistettyjä. Pysäköintialueet sijaitsevat korttelirakenteessa näkyvillä paikoilla ja ne on koostettu ympäristöä häiritseviksi kentiksi.</p>	<p>YMPÄRISTÖARVOT ●●</p> <p>Tesoman ja Ristimäen asuinalueilla monipuoliset viheralueet ilmentävät hyvin alueiden luontoa ja ovat asukkaiden saavutettavissa. Virkistysreittiyytehdet ovat kuitenkin paikoin puutteelliset. Rakennusryhmien piha-alueilla on monilajisia puistutuksia ja korttelikohtaisia leikkialueita. Rakennusryhmien lomassa säilytetyt luonnonmetsäalueet, maastonmuodot ja moreenilohkareet antavat alueelle ominaispiirteet.</p> <p>Autottomien kortteleiden haittapuolena ovat jäsentelemättömät laajat paikoitusalueet. Ostoskeskuksen ympäristöä ei ole jäsennelly viherrakentamisella lainkaan.</p>	<p>YMPÄRISTÖARVOT ●●</p> <p>Tohlopin asuinalueella monipuoliset viheralueet ilmentävät hyvin alueen luontoa ja ovat asukkaiden saavutettavissa. Virkistysreittiyytehdet ja -toiminnot ovat kuitenkin paikoin puutteelliset. Rakennusryhmien piha-alueilla säilytetyt luonnonmetsäalueet, maastonmuodot ja moreenilohkareet antavat alueelle ominaispiirteet. Osin kerrostaloalueiden piha-alueet ovat pelkistettyjä ja tilaa vievät jäsentelemättömät paikoitusalueet.</p>	<p>YMPÄRISTÖARVOT ●●</p> <p>Rakennusten ja viheralueiden sijoittelu seuraa paikan maisemarakennetta. Pyhällönpuisto, monipuoliset virkistysreitit ja laajempi ranta-alueiden vihervetko on hyvin saavutettavissa.</p> <p>Autottomilla kerrostalokortteleiden alueilla on toimiva kevyenliikenteen raitti. Kasvillisuudella, kuten säilytetyillä lehtikuusiryhmillä ja pääkatujen pilarihaaparivistöillä, on luotu alueelle omaleimaista ilmettä. Tosin kerrostalokortteleiden piha-alueiden ilme on osin viimeistelemätön, säilytetty luonnonpuusto tarvitsee hoitotoimenpiteitä ja laajat paikoitusalueet jäsentelemättömiä.</p>
<p>ARKKITEHTONISET ARVOT ●●</p> <p>Annalan alueen pohjoisreunalla sijaitsevat matalat 1970- ja 1980-lukujen rivitaloalueet, mutta pääosa rakennuskannasta muodostuu laajahkosta ruutukaavakortteleiden alueesta. Annalan kerrostalot ja rivitalot ovat arkkitehtuuriltaan ajankohdalle tyyppisiä ja tavanomaisia. Rakennukset ovat arkkitehtuuriltaan niukkalinjaisia, mutta ne muodostavat alueellisesti yhtenäisen ja eheän kokonaisuuden. Rakennuksissa ja ympäristössä alueen ikäännyminen näkyy peruskunnostuksen tarpeena. Tyyppillisten 1970-luvun lamellitalojen perusparannus ja täydennysrakentaminen on käynnistynyt.</p>	<p>ARKKITEHTONISET ARVOT ●●</p> <p>1963 perustettu Ristikukkula oli Tampereen ensimmäinen asunto-osuuskunta ja yksi maan varhaisimpia. Arkkitehti Aarne Heinon suunnittelema viuhkamaisesti sijoitettu elementtirakenteisten lamellitalojen ryhmä lukeutuu aikansa vaikuttavimpiin asuntoalueisiin. Myös korttelin 3812 lamellitalojen kokonaisuus suurine yhteispihoinen on korttelirakenteeltaan varsin harvinainen, mutta rakennuksiltaan tyyppilinen 1960-luvun alue. Rakennusten ilme on muuttunut perusparannusten myötä. Korttelit 3807 ja 3809 sekä Vironmäntäkadun varrella olevat korttelit edustavat mittakaavaltaan massiivisempia kokonaisuuksia. Vesitornin, koulun, kirkon ja korttelin 3807 muodostama kokonaisuus on arkkitehtonisesti merkittävä. Kohmankaaren itäosassa korttelissa 3800 sijaitseva rivitalokokonaisuus on arkkitehtonisesti edustava.</p>	<p>ARKKITEHTONISET ARVOT ●●●</p> <p>Tohlopissa arkkitehti Pekka Ilveskosken suunnittelemat rivitalokorttelit 2210, 2211 ja 2212 edustavat 1960-luvun konstruktivistista suuntausta. Kokonaisuus on arkkitehtonisesti merkittävä. Samoin Arkkitehtitoimisto Olavi Suviite ja Taito Uusitalon suunnittelema kortteleiden 2201 ja 2202 väljä rivitaloalue vuodelta 1970 on vihreä piha-alueineen hyvä esimerkki aikansa pientaloarkkitehtuurista. Kokonaisuuteen kuuluu liikerakennus ja lämpökeskus.</p>	<p>ARKKITEHTONISET ARVOT ●●</p> <p>Alue on säilynyt alkuperäisen kaltaisena. Rakennuksissa on peruskorjaustarvetta ja osaan on tehty joitakin muutoksia.</p> <p>Alueen arkkitehtuurin arvot ovat pääosin aluerakenteesta, eikä niinkään yksittäisissä rakennuksissa. Liikekeskus ja koulu ovat edustavia esimerkkejä aikakautensa rakentamisesta. Pistetalojen ja lamellitalojen maastollinen sommittelu ja avoin korttelirakenne toteuttavat metsälähion mukaisia tavoitteita. Tontteja ja puistoja ei ole rajattu, joten puistot ulottuvat talojen pihoihin asti.</p> <p>Alueen rakentamisen aikana oli vallalla rationaalinen suuntaus, jonka seurauksena taloudelliset ja tuotannolliset tavoitteet korostuivat, jolloin arkkitehtuuri ja ympäristö jäivät vähälle huomiolle. Lähiympäristössä on joitakin puutteita, jotka olisivat kuitenkin korjattavissa.</p> <p>Pysäköinti on koostettu omille alueille, jolloin autoja ei ole tonteilla, mutta toisaalta laajat pysäköintikentät ovat ympäristössä häiritseviä.</p>

Kirjallisuutta – käytetyt lähteet:

KAUKAJÄRVI

- Kaukajärvi: korttelikortit 1.12.2009. Tampereen Infratuotanto Liikelaitos. Suunnittelupalvelut. Yleiskaavoitus.
- Aura Seppo, Ylinen Helena, Ylönen Ari, 1999. Lähiön sosiaalinen kehittäminen. Tampereen Teknillinen Korkeakoulu, Arkkitehtuurin osasto.
- Peltonen, Pertti 1966. Aluerakentamista Tampereen Kaukajärvellä. Rakennustaito 20/1966.
- Riihonen, Eeva 1995. Kaukajärven tarinoita. Tampereen kaupunginosat –julkaisusarja, osa VI. Kaukajärviseuura ja Tampereen kaupunki 1995.
- Kaukajärven uutiset ,toukokuu 2005 s. 8-9, joulukuu 2005 s.9
- Tampereen kaupunki. Kantakaupungin ympäristö- ja maisemaselvitys 2008, kohdekortit 27 ja 28.
- Tampereen kaupunki. Kaukajärvi - Rantapuisto, suunnitelmapiirros 1971
- Tampereen kaupunki. Isolammenpuisto, vihersuunnitelma 1978

LENTÄVÄNNIEMI

- Lentävänniemi 1970-luvun Tamperetta. Rakentaminen alkaa syksyllä 1970. Tammerkoski 1970.
- Kontio Erkki, Bonsdorff Lars 1968. G.A. Serlachius Oy 1868-1968
- Lehtonen Simo 2005. Lielahden silloin, ennen...
- Miilunpalo Seppo 2000. Juhlavuoden kronikka, Niemen kaupunginosa ja omakotiyhdistys vuosina 1950-2000,
- Mäenpää Ulla 1995. Muistoiksi muuttunut aika, kertomuksia Lielahdesta,
- Paperiteollisuuden Työntekijäin Liiton Liiton Lielahden osasto n:o 6. ry:n 60-vuotis juhla-julkaisu, 1977 (ei tekijätietoa)
- Randell Seppo 1997. Näköala Vainiolta, Lielahden kaupunginosakirja
- Tyrkkö Martti 1967. Ylöjärven historiaa
- Tampereen kaupunki. Kantakaupungin ympäristö- ja maisemaselvitys 2008, kohdekortit 52.

PELTOLAMMI JA MULTISILTA

- Heino, Aarne 1966. Tampereen Peltolammin asuntoalueen kokonaissuunnitelma. Rakennustaito 20/1966.
- Koivu, Sirpa 1997. Peltolammikartoitus. 1997.
- Lehtonen, Tapio 1990. Peltolammin alueen kasvillisuus. Tampere.
- Peltolammi: korttelikortit 1.12.2009. Tampereen Infratuotanto Liikelaitos. Suunnittelupalvelut. Yleiskaavoitus.
- Peltolammi. Peltolammiseuran tiedotuslehti 1969–.
- Peltolammin asumalähiö rakenteille. Tammerkoski 1966.
- Reinikainen, Juha 1999. Eränkävynnistä aluerakentamiseen : Peltolammi, Multisilta, Lakalaiva. Tampereen kaupunginosat –julkaisusarja, osa XVI. Peltolammi-seura ry ja Tampereen kaupunki. 1999.
- Tampereen kaupunki. Kantakaupungin ympäristö- ja maisemaselvitys 2008, kohdekortit 34 ja 35.

RUOTULA

- Peltonen, Pertti 1964. Elementtirakentaminen Tampereella. Rakennustaito 11/1964.
- Ruotula: korttelikortit 11.11.2009. Tampereen Infratuotanto Liikelaitos. Suunnittelupalvelut. Yleiskaavoitus.
- Tampereen kaupunki. Ruotulan puisto, suunnitelmapiirros 1960-luvun loppu (ei päivätty)
- Tampereen kaupunki. Kantakaupungin ympäristö- ja maisemaselvitys 2008, kohdekortit 16 ja 26.

TESOMA

- Raitio, Raine, Tesoma. Lähiöelämää Länsi-Tampereella. Tesoman kaupunginosakirja. Tampere 2004.
- http://www.mansetori.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=202&Itemid=183 -Tesoman kaupunginosan historiaa
- Tampereen kaupunki. Kantakaupungin ympäristö- ja maisemaselvitys 2008, kohdekortit 48 ja 49.
- Tampereen kaupunki. Kohmanpuisto, suunnitelmapiirros 1960-luvun loppu (ei päivätty)

YLEISTÄ:

- Aitola, Heikki 1994. 35 vuotta arkkitehdin työtä. Hämeenlinna.
- Alapeuso, Aaro 1968. Kaupunki kannaksella. Tampereen kaavoituksen peruspiirteitä. Tammerkoski 1968.
- Alapeuso, Aaro 1972. Sodan jälkeisen Tampereen suunnittelua. Tammerkoski 1972.
- Chudoba Minna 2007. Desentralisaatiosta hajakeskitykseen –kaupunkikirurginen mattoveitsi lähiötä luomassa. Yhdyskuntasuunnittelulehti 2007:2
- Hankonen, Johanna 1994. Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuntoalueiden rakentumisessa 1960-luvulla. Otatieto Oy, Gaudeamus. Tampere: Tampereen teknillisen korkeakoulun Arkkitehtuurin osasto.
- Helamaa, Erkki 1992. Kun Suomea valmiiksi rakennettiin, asuntosuunnittelua 1940–1980. Arkkitehdin työ.
- Suomen Arkkitehtiliitto 1892–1992. Toim. Pekka Korvenmaa. Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto.
- Helsingin Kaupunkisuunnitteluvirasto 2009. Siltamäen kontaktikaupunki. Inventointi, arvotus, kehittämisperiaatteet, korjaustapaohjeet. Helsingin Kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2009:3
- Hurme, Riitta 1991. Suomalainen lähiö Tapiolasta Pihlajamäkeen. Bidrag till kännedom av Finlans natur och folk. Utgivna av Finlands Vetenskaps-Societetens 141. Helsinki.
- Hurme, Riitta 1991b. Asuntorakentamisen murrosvaiheita 1940-luvulta 1960-luvulle. Betoni Suomessa 1860–1960. Helsinki: Suomen Betoniyhdistys.
- Hurtta, Heikki, 2008. Kuusikymmenvuotias lähiö. Helsingin Sanomat 13.1.2008. (<http://www.kotus.fi/index.phtml?s=2494>)
- Hytönen, Yki – Seppänen, Matti 2009. Tehdään elementeistä. Suomalaisen betonielementtirakentamisen historia. Helsinki: Betonituote Oy.
- Iisakkila, Leena 1978. Perustietoa maisemaan vaikuttavista luonnontekijöistä. Espoo: Ota-kustantamo.
- Jalkanen, Kajaste, Kauppinen, Pakkala, Rosengren 1997. Asuinaluesuunnittelu. Rakennustieto Oy.
- Kahri, Esko – Pyykönen, Hannu 1994. Asuntoarkkitehtuuri ja –suunnittelu. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Kerrostalot 1880-1940. Petri Neuvonen, Erkki Mäkiö, Maarit Malinen. Rakennustieto 2002.
- Kivinen, Olli 1957. Hämeenlinna Yleiskaava.
- Lindh, Tommi 2001. Ensimmäiset lähiöt – alku aluerakentamiselle. Rakennusperintömme, kulttuuriympäristön lukukirja. Ympäristöministeriö – Museovirasto – Rakennustieto Oy. Helsinki.
- Louhivaara Maija 1999. Tampereen kadunnimet. Tampereen museoiden julkaisuja 51
- Maula, Jere 1971. Keskisuurten suomalaisten kaupunkien ja kaupunkisuunnittelun tila ja tulevaisuudennäkymät 1970-luvun alkaessa. Teknillinen korkeakoulu, TKK, Yhteiskuntasuunnittelun laitos. Julkaisu 6/1971.
- Maula, Jere 1986. Kaupunkien rakentaminen. Hämeen historia V. Toisen maailmansodan jälkeinen aika. Hämeenlinna: Hämeen Heimoliitto.
- Meurman, Otto-I 1947. Asemakaavaoppi. Helsinki.
- Mäkelä, Pekka 1985. Läpi harmaan kiven. Kertomus MNK Rakennusosakeyhtiön toiminnasta 1950–1985. Jyväskylä.
- Mäkiö, Erkki et al. 1990. Kerrostalot 1940-1960. Rakennustietosäätiö, Helsinki.
- Mäkiö, Erkki et al. 1994. Kerrostalot 1960-1975. Rakennustietosäätiö, Helsinki.
- Mäkiö, Erkki 1994. Rakennustekniikan murros. Sankaruus ja arki – Suomen 50-luvun miljö. Heroism and the everyday – Building Finland in the 1950's. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.
- Neuvonen, Petri 2009. Kerrostalojen julkisivukorjaus. Julkisivun ominaispiirteet ja korjaustavan valinta. Ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 37/2009.
- Niskanen, Aino 1989. Kokeilujen aika. Betoni 1949- ja 50-lukujen arkkitehtuurissa. Tehdään betonista. Betoni suomalaisessa arkkitehtuurissa. Suomen betoniteollisuuden keskusjärjestö 1929 – 1989. Helsinki: Rakennustaiteen museo.
- Norri, Marja-Riitta 1989. Betoniin valettu hulluus – asuntorakentamisesta 1960–70 luvuilla. Tehdään betonista. Betoni suomalaisessa arkkitehtuurissa. Suomen betoniteollisuuden keskusliitto 1929–1989. Helsinki: Rakennustaiteen museo.
- Näsi Juha, Näsi Salme 1990. Tamperetta rakentamassa, Asuntokeskuskunta Tampereen Haka 50 vuotta
- Pihlajamäen arvot ja aatteet : suojelun viitekehystä hakemassa / toim. Riitta Salastie. Helsinki : Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, 2003. 165 s. (Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisu ; 2003:5)

- Rasila, Viljo 1992. Tampereen historia IV. Vuodesta 1944 vuoteen 1990. Tampereen kaupunki 1992.
- Staffans, Aija 2004, Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 29. Espoo 2004.
- Staffans, Aija 2009, Paikallisuus suunnitteluvarvona. Kannattaako kuunnella? Joy-seminaari Tampereella 26.9.2009.
- Suomalaista kaupunkiarkkitehtuuria – Finnish town planning and architecture / Jussi Kautto, Ilkka Holmila, Jukka Turtiainen. Suomalaista kaupunkiarkkitehtuuria. Helsinki : Suomen rakennustaiteen museo, 1990.
- Tallqvist, Tore 1989. Draamaa, proosaa, runoutta. Puhtaaksivalettu betoni suomalaisessa rakennustaiteessa vuosina 1960–1980. Tehdään betonista. Betoni suomalaisessa arkkitehtuurissa. Suomen betoniteollisuuden keskusliitto 1929–1989. Helsinki: Rakennustaiteen museo.
- Tampere: Kantakaupungin ympäristö- ja maisemaselvitys 2008. Tampereen kaupunki. Suunnittelupalvelut. Selvitykset ja arvioinnit 2008. Maankäytön suunnittelu, julkaisuja 1.
- Tampereen Hakan tämän vuoden tuotanto noin 600 asuntoa. Tammerkoski 1969.
- Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998. Tampereen kaupungin ympäristötoimi kaavoitusyksikkö, julkaisuja 2/98. Tampere.
- Tampereen kaupunki rakentaa vuokra-asuntoja tehostetulla vauhdilla. Tammerkoski 1969.
- Tampereen tilastollinen vuosikirja 1971, 1985
- Tamperelaiset, tehdaskaupungin väestö, alue ja asuminen 1918-1940, Keskinen Jouni, Peltola Jarmo, Suodenjoki Sami
- Tuominen, Laura 1992. 1900-luvun rakennusperintö. Luettelointi- ja suojelukysymyksiä. Ympäristöministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto, Helsinki. Selvitys 8/1992.
- Tuominen, Laura 2001. Arvot ja arvottaminen. Rakennusperintömme, kulttuuriympäristön lukukirja. Ympäristöministeriö – Museovirasto – Rakennustieto Oy. Helsinki.
- Vantaan moderni rakennuskulttuuri 1930-1979 : inventointiraportti / Amanda Eskola. Vantaa : Vantaan kaupunki, 2002.
- Vuorela, Pertti 1991. Rakennetun ympäristön suunnittelun johtavista periaatteista Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Rakennetun ympäristön kauneus ja laatu. VTT Tiedotteita 1234.
- Vuosaari, Uutelan rakennetun ympäristön arvot / Riitta Salastie, Raisa Kinnunen-Siirola. Helsinki : Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, 2003.

HAASTATTELU:

- Teollisuusneuvos Aarre Mattisen haastattelu 7.12.2009

